

การศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์:กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย
อำเภอเวียงนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์: ศิลปะสมัยใหม่

เมษายน 2555

การศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์:กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย
อำเภอเวียงนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์: ศิลปะสมัยใหม่

เมษายน 2555

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์:กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย
อำเภอเวียงนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์: ศิลปะสมัยใหม่

เมษายน 2555

อนัญญา คำเขียว. (2555). การศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย
อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี. ปรินิพนธ์ฉบับพิมพ์. ศป.ม.
(ทัศนศิลป์: ศิลปะสมัยใหม่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
คณะกรรมการควบคุมรองศาสตราจารย์ สมศักดิ์วาลาวัลย์, รองศาสตราจารย์ กมล เผ่าสวัสดิ์

ศิลปะนิพนธ์เรื่อง การศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์ กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย
อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ
ผลงานศิลปะที่ผู้เชี่ยวชาญด้านทัศนศิลป์คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 2 ชิ้น
ผู้วิจัยนำกลุ่มตัวอย่าง (ผลงานศิลปะ) มาจัดนิทรรศการ และได้สร้างแบบสอบถามจำนวน 100 ชุด
เพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้ชมที่มีต่อผลงาน ศิลปะ โดยแบบสอบถามมี 2 ตอน ตอนที่ 1 เป็นคำถาม
แบบเลือกตอบเกี่ยวกับข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ และระดับการศึกษา
การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ประเมินที่ชมผลงานศิลปะใช้สถิติร้อยละ ตอนที่ 2 แบ่งเป็น 2 ด้าน
ได้แก่ 1. ด้านความงาม/สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะ 2. การอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรี
สู่ขวัญผู้ไทย โดยการใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อสื่อสาร
กับผู้ดูผลงาน จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ประเมินที่ชมผลงานศิลปะใช้สถิติ การหา
ร้อยละค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผู้ตอบแบบสอบถามที่เข้าชมผลงานศิลปะ จำนวน 100 คน จำแนกตามเพศ พบว่า เพศหญิง
จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 54 เพศชาย จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 46
2. จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ
68.00 ปริญญาโท จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 22 และปริญญาเอก จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 10
4. ด้านความงาม/สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะ มีค่าเฉลี่ยรองลงมา เท่ากับ
4.13 ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.04
3. การอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดย
อาศัยแนวคิด (concept) เพื่อการสื่อสารกับผู้ดูผลงาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เท่ากับ 4.25 ความเบี่ยงเบน
มาตรฐาน เท่ากับ 0.98

CREATIVE RESEARCH : A CASE STUDY FOR LONG PHUTHAI CULTURE
RENUNAKOM DISTRICT NAKORNPANOM PROVINCE

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Fine Art Degree in Visual Art: Modern Art
at Srinakharinwirot University

April 2012

Anunya Komkhiew. (2012). *Creative Research : A Case Study. Master thesis For Long Phuthai Cuture Renunakon District Nakornpanom Province*. Master thesis, M.F.A. (Visual Art: Modern Art). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University.
Advisor Committee: Assoc. Prof. Somsak Chawalawan, Assoc. Prof. Kamol Phaosawas.

Thesis of arts in creative studies: a case study on Baisri Sookhan culture of Phu Thai for Conservative conventions in Renunakon District, Nakhon Phanom Province. The study aims to investigate the opinion of arts audience. The information was collected through documentary analysis, field work using participant observation, and interviews with the involved people. By using the sampling groups; two pieces of creative arts was selected by the visual arts specialist, and one hundred copies of questionnaire. The questionnaire was classified in two parts. Part 1 is general details of answering people such as sex and academic background. Part 2: it was divided into two contexts such as; (1) Beautiful/aesthetics with creative arts, and (2) Conservation of Baisri Sookhan traditional with visual arts. And then, analyses the data from these questionnaire by using the statistic analysis; percentage, mean, and standard deviation. It was concluded that;

1. One hundred audiences who answer the creative arts questionnaire were divided by sex; female 54% and male 46%.
2. One hundred audiences who answer the creative arts questionnaire were divided by education background; bachelor degree 68%, master degree 22%, and doctor degree 10%.
3. Beautiful/aesthetics with creative arts has a mean value 4.13, and standard deviation is 1.04, lowest than the conservation of traditional.
4. Conservation of Baisri Sookhan traditional with visual arts by using the concept has highest mean value 4.25, and standard deviation is 0.98

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์ :กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย

อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี

ของ

อัญญา คำเขียว

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ :ศิลปะสมัยใหม่

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมชาย สันติวัฒนกุล)

วันที่.....เดือน เมษายน พ.ศ. 2555

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน

..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์ สมศักดิ์ ชวาลาววัฒน์)

(รองศาสตราจารย์ กมล เผ่าสวัสดิ์)

..... กรรมการ

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ จิตรพี ชวาลาววัฒน์)

(รองศาสตราจารย์ สมศักดิ์ ชวาลาววัฒน์)

..... กรรมการ

(ดร. รวิเทพ มุสิกะปาน)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดีเพราะผู้วิจัยได้รับการสนับสนุน และความกรุณาอย่างยิ่งจาก นางสาวนวลลลลล โตกลม และผู้บริหารของโรงเรียนที่ให้โอกาสผู้วิจัยในการศึกษา และทำวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา ขอขอบคุณคณาจารย์โรงเรียนวัดสวนพลูทุกท่านที่มีส่วนในการช่วยเหลือปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณ

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ สมศักดิ์ ชวาลาวัฒน์ ประธานหลักสูตร อาจารย์ ถนอม ชากักดี อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้จัดหลักสูตรสาขาทัศนศิลป์ศิลปะสมัยใหม่ ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธเนศ วงษ์ยานนาวา รองศาสตราจารย์ กมล เผ่าสวัสดิ์ ดร. เกษม เพ็ญภินันท์ และ ดร. บัณฑิต จันทรโรจนกิจ ที่ได้ให้ความรู้ และแนวทางการศึกษาศิลปะสมัยใหม่ในประเทศไทย แบบสหวิทยาการ ซึ่งเป็นประโยชน์กับผู้วิจัยในการศึกษาด้านทัศนศิลป์อย่างมากในปัจจุบัน และต่อไปในอนาคต

ขอกราบขอบพระคุณแม่สงวน คำเขียวและสมาชิกในครอบครัวทุกคนที่ให้ความสนับสนุนช่วยเหลือด้วยความรัก และห่วงใย โดยเฉพาะ คุณจีระศักดิ์ ตะมิน ผู้เป็นสามีที่เข้าใจ และสนับสนุนคอยเป็นกำลังใจเสมอมา และเด็กหญิงจิรัชยา ตะมิน บุตรสาวที่เป็นแรงใจให้มีพลังในการทำวิจัยที่ ขอขอบคุณกัลยาณมิตรทุกคนที่ให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มอกเต็มใจ

คุณคำ และประโยชน์จากปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระรัตนตรัย ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้วิจัย

อนัญญา คำเขียว

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
ความหมายของวัฒนธรรมและสภาพสังคมวัฒนธรรมทั่วไปของอีสาน.....	7
ความเชื่อ พิธีกรรม การบายศรีสู่ขวัญ ขวัญ และความเชื่อการเรียกขวัญ.....	15
ความเชื่อ.....	15
พิธีกรรม.....	17
ความเชื่อและพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ.....	18
การบายศรีสู่ขวัญ.....	21
ขวัญ.....	21
ความเชื่อการเรียกขวัญ.....	22
องค์ประกอบของพานบายศรีสู่ขวัญ.....	23
พิธีบายศรีสู่ขวัญและประเภทของการสู่ขวัญ.....	27
การอนุรักษ์จารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	30
บริบทพื้นที่วิจัย.....	32
แนวคิดที่มีต่อการสร้างสรรค์.....	33
ความรู้พื้นฐานศิลปะ.....	33
ความรู้เกี่ยวกับจิตกรรม.....	34

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
การประสานองค์ประกอบในจิตรกรรม.....	37
การสร้างมิติในงานจิตรกรรม.....	38
เทคนิคในงานจิตรกรรม.....	39
อิทธิพลที่ได้รับจากงานจิตรกรรม.....	41
รูปแบบการทำงาน.....	44
แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีกรรมบายศรีสู่ขวัญ.....	49
การสร้างแบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	50
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	56
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	59
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	59
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	59
วิธีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	61
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	61
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	61
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	63
การนำเสนอข้อมูลระดับความคิดเห็นของผู้ประเมิน.....	63

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	85
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	85
ขอบเขตการวิจัย.....	85
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	86
เก็บรวบรวมข้อมูล.....	84
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	87
การอภิปรายผล.....	87
ข้อเสนอแนะที่ได้จากวิจัย.....	89
ข้อเสนอแนะในการทำจากวิจัยครั้งต่อไป.....	90
บรรณานุกรม.....	91
ภาคผนวก.....	94
ภาคผนวก ก.....	95
ภาคผนวก ข.....	100
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	106

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนของผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อผลงานศิลปะในหัวข้อศึกษาเรื่องกรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณีในวงกลุ่มตัวอย่าง 100 คน ภาพที่ 1 ชื่อภาพพิธีกรรมแต่งงาน.....	64
2 การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ประเมินที่ชมผลงานศิลปะ 1.ทางด้านความงาม / สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะจำนวน 2 ชิ้น จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน ภาพที่ 1 ชื่อภาพพิธีกรรมแต่งงาน.....	66
3 ด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อสื่อสารกับผู้ดูผลงาน ภาพที่ 1 ชื่อภาพพิธีกรรมแต่งงาน.....	70
4 ค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ชมผลงานศิลปะและตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อผลงานศิลปะในหัวข้อศึกษาเรื่องกรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน (=100) ภาพที่ 1 ชื่อภาพพิธีกรรมแต่งงาน.....	73
5 การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ประเมินที่ชมผลงานศิลปะ 1.ทางด้านความงาม / สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะ จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน ภาพที่ 2 ชื่อภาพพิธีบายศรีสู่ขวัญ.....	76
6 ด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อสื่อสารกับผู้ดูผลงาน.....	79
7 ค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ชมผลงานศิลปะและตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อผลงานศิลปะในหัวข้อศึกษาเรื่องกรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน (=100).....	82

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
2 ชื่อภาพเส้นอ่อนข้อย.....	43
3 ชื่อภาพ วิธีชีวิต.....	44
4 ชื่อภาพวัดพุทธสีมา.....	45
5 ชื่อภาพแห่เทียนพรรษา.....	48
6 ชื่อภาพภาพขบวนเกวียนหยุดพักระหว่างทาง.....	48
7 ชื่อภาพครกกระเดื่อง.....	49
8 ชิ้นงานที่ 1 ชื่อผลงานพิธีกรรมแต่งงาน.....	65
9 ชิ้นงานที่ 2 ชื่อผลงาน พิธีบายศรีสู่ขวัญบ้านเฮา.....	75

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พิธีกรรมต่างๆในสังคมไทยที่เกิดขึ้นมีสาเหตุหลายประการที่ทำให้เกิดความเชื่อวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและอิทธิพลทางศาสนา ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางด้านศาสนาค่อนข้างสูง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัจจัยต่างๆทางด้านสังคมไทยที่บรรพบุรุษได้สั่งสมพัฒนา สร้างสรรค์และสืบต่อเนืองต่อกันมา ความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ เป็นมรดกให้อนุชนรุ่นหลังได้ปฏิบัติ สืบทอดกันมา สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องบำรุงขวัญสร้างกำลังใจให้ชาวไทยได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งเป็นคุณค่าทางสังคมในการดำเนินชีวิตแต่ละท้องถิ่นย่อมขึ้นอยู่กับสภาพสิ่งแวดล้อม ความคิดและความเชื่อของบุคคลแต่ละท้องถิ่น คนไทยส่วนใหญ่อยึดถือปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมที่มีแต่เดิมนั้น เราจะเห็นว่าคนไทย มีพิธีกรรมในช่วงสำคัญของชีวิตตั้งแต่เกิดโดย พฤติกรรมการแสดงออกของประชาชนในชุมชนแต่ละชุมชน บ่งบอกถึงการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและเป็นการดำรงชีวิต ตามบทบาทหน้าที่ตามความรับผิดชอบ แต่สิ่งหนึ่งที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่างๆดูเหมือนที่ขาดไปไม่ได้ คือ พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งไทยเราได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์จะเห็นได้ว่า นอกจากศาสนาพุทธแล้วยังมีศาสนาพราหมณ์ ที่มีอิทธิพลต่อพิธีกรรมโดยประกอบด้วยพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์ผสมผสานกัน จนบางครั้งแยกออกจากกันได้ยากนอกเหนือจากนี้แล้ว พิธีการบายศรียังเป็นสิ่งที่แสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้สร้างสัญลักษณ์แห่งศักดิ์สิทธิ์ ให้เกิดขึ้นกับความรู้สึกของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นมรดกทางศิลปะที่ประณีตงดงามยากจะหาชาติใดเทียบเท่าได้(เบญจมาศ แพทอง 2540: 1) พิธีบายศรีสู่ขวัญ ที่แสดงความรักความผูกพันและขวัญกำลังใจจากเครือญาติในชนบทอีสาน ที่มีความเชื่อในพิธีสู่ขวัญ และความเชื่อเรื่องขวัญซึ่งคำว่าขวัญ มีความหมายหลายอย่างเช่นหมายถึงผมหรือคนที่เวียนกันเป็นกันหอยขน นอกจากนั้นขวัญยังหมายถึงกำลังใจก็ได้ เช่น พูดว่า “ขวัญและกำลังใจ” “เมียบขวัญ” หรือจอมขวัญ ลูกแก้วว่า “ลูกขวัญ” สำหรับความหมายที่ชาวอีสานมีความเชื่อมากที่สุด คือ จิตหรือวิญญาณที่ไม่ตัวตนประจำอยู่ในตัวคนและสัตว์ ตั้งแต่แรกเกิดทุกคนและสัตว์ทุกชนิดทุกตัวย่อมมีขวัญด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นจึงมีการจัดพิธีสู่ขวัญเพื่อให้เกิดความสุขสบายใจ พิธีสู่ขวัญมีมาช้านาน ตั้งแต่บรรพบุรุษเป็นประเพณีที่มีความเกี่ยวพันอย่างแน่นแฟ้นกับขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตชาวอีสานทุกเพศทุกวัยตั้งแต่เกิดมาจนตายเป็นประเพณีที่ชาวอีสานทำกันแทบทุกโอกาส เช่น สู่ขวัญแต่งงาน บวชนาค ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ (อภิศักดิ์ โสมอินทร์. ม.ป.ป.: 1)

สาร สาระทัศนานันท์. (2527: 5-7) ได้ให้ความสำคัญของพิธีบายศรีสู่ขวัญไว้ว่า พิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นพิธีที่สำคัญของชาวอีสาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญและจิตใจ เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่ดีขึ้น การดำเนินชีวิตของชาวอีสานแทบทุกอย่าง จึงมีการบายศรีสู่ขวัญควบคู่กันไปเสมอ เป็นการเรียกร่องพลังทางจิต ช่วยให้มีพลังใจที่เข้มแข็ง สามารถฟันฝ่าภัยพิบัติต่างๆได้ การสู่ขวัญช่วยทำให้เกิดมงคล ทำให้ดำรงอยู่ด้วยความสุขราบรื่น มีโชคลาภมากขึ้น และอาจลดปรารถนาให้ผู้ที่เราห่วงใยพ้นจากสรรพเคราะห์ทั้งปวง ด้วยมูลเหตุแห่งการสู่ขวัญนี้เอง บายศรีเป็นของสูงและเป็นสิ่งที่มีคุณค่าของคนไทยมาตั้งโบราณมาจนถึงปัจจุบันนับตั้งแต่เกิดจนถึงตายจะมีการจัดพิธีกรรมและทำขวัญในวาระต่างๆ ซึ่งจะต้องมีบายศรีเป็นสิ่งสำคัญในพิธีนั้น ซึ่งเป็นศาสนพิธีของพราหมณ์

การทำบายศรีจึงเป็นที่รู้จักมาตั้งแต่อดีตกาล โดยคนไทยเริ่มสัมผัสกับบายศรี ตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของชีวิต จนกระทั่งถึงระยะสิ้นสุดของชีวิต จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรได้รับการอนุรักษ์สืบสานและเห็นคุณค่าความสำคัญของการทำบายศรีการทำพานบายศรีในพิธีกรรมเป็นพิธีกรรมดั้งเดิมของชาวอีสานเป็นประเพณีเก่าแก่ที่ชาวบ้านนิยมกระทำสืบเนื่องติดต่อกันมาเป็นเวลา ช้านาน พฤติกรรมดังกล่าว เชื่อว่าเมื่อได้จัดพิธีแล้ว จะก่อให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิตและก่อให้เกิดความสุขความเจริญ พิธีบายศรีสู่ขวัญเป็นพิธีสำคัญอย่างหนึ่งของชาวอีสานประเพณี สู่ขวัญทำกันแทบทุกโอกาสทั้งในมูลเหตุแห่งความดีและไม่ดี ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีเรียกขวัญ ให้มาอยู่กับตัวพิธีสู่ขวัญนี้ เป็นทั้งการแสดงความรักชื่นชมยินดี และเป็นการปลอบใจให้เจ้าของขวัญจากคณะญาติมิตรและบุคคลทั่วไป (ปริญาณ ภิกขุ. 2516: 3) ความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับคนและสิ่งมีชีวิตของผู้คนในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงต่างเชื่อว่าสิ่งมีชีวิตแม้จะมีร่างกายเป็นส่วนประกอบสำคัญ แต่สิ่งสำคัญที่ประกอบกันมากับร่างกายก็คือ ขวัญ เป็นสิ่งที่มีประจำกายของทุกคน มีหน้าที่ในการพิทักษ์รักษา คอยดูแลให้เจ้าของร่างกายให้อยู่ดีและปกติสุขยามใดที่ขวัญไม่อยู่กับร่างกาย ก็อาจทำให้ประสบเคราะห์กรรม ได้รับอันตราย อาจถึงชีวิต หรือ การดำเนินชีวิตไม่เป็นปกติสุขนั่นเอง ขวัญ จึงมีความสำคัญต่อสิ่งมีชีวิต ประเพณีที่เกี่ยวข้องของชาวผู้ไทยที่อาศัยตามแหล่งที่ต่างๆ เช่น อำเภอวาริชภูมิ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร อำเภอดำชะอี จังหวัดมุกดาหาร อำเภอนาแก อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ชาวผู้ไทยที่ยังคงช่วยกันรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ประเพณีที่เกี่ยวกับพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ ชาวผู้ไทยถือว่าเป็นจะทำบายศรีสู่ขวัญให้มันต้องเป็นผู้ที่ตนเคารพนับถือ หรือเป็นผู้ที่ทำความดีเป็นที่เลื่อมใสของชาวบ้าน เช่นมีคนนำผ้ามาทอดผ้าป่ามาทอดที่วัด ในเขตอำเภอเรณูนคร ถ้าจะมีพิธีบายศรีสู่ขวัญต้อนรับ โดยการทำพานบายศรีซึ่งเย็บด้วยใบตองเป็นชั้นสวยงาม ประดับประดาด้วยดอกไม้ ฝ้ายผูกแขนแดงงามจะตั้งไว้ตรงกลางผู้ที่ทำพิธีบายศรีจะต้องนั่งล้อมพานบายศรีแล้วจะมีกาทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ เสร็จแล้วก็จะมีการผูกข้อแขนด้วยฝ้ายเรียกว่าฝ้ายผูกแขน

ศรีสุตา เอื้อนนครินทร์ ได้กล่าว ประเพณีการต้อนรับแขกด้วยอุ เป็นประเพณีการต้อนรับแขกของชาวไทยเรณูนครซึ่งขาดไม่ได้คือเป็นการต้อนรับหลังการบายศรีสู่ขวัญ คือเกล้าไห การตีหม่าไหนี้เมื่อเวลาผ่านไปการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การปกครอง สังคม วัฒนธรรมและเทคโนโลยี แต่สิ่งหนึ่งที่ประเทศไทยอยู่ในยุคของโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีการปฏิวัติของข่าวสารที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบันนี้ จะทำให้เกิดสภาวะที่เรียกว่า “วิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรม” ของสังคมไทยที่ส่งสภาพต่างๆ ของสังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้เกิดความสับสนวุ่นวาย ในการเปลี่ยนแปลง ใหญ่ของทุกสถาบันในสังคมนับตั้งแต่สถาบันครอบครัว เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และด้านอื่นๆ อีกทั้งกล่าวมานี้ล้วนเป็นอิทธิพลของวัฒนธรรม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเพื่อสอดคล้องและปรับปรุงตามสภาพของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ วัฒนธรรมของสังคมในยุคนี้ต้องเปลี่ยนตามไปด้วยซึ่งทั้งผลดีต่อสภาพของสังคม เพราะจะทำให้เกิด วัฒนธรรมในรูปแบบใหม่เกิดขึ้น (สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมฯ. 2537: 1-4)

พวงผกา ประเสริฐ ศิลป์ (2541: 15-16) สรุปว่า วัฒนธรรม เป็นสิ่งบ่งบอกถึงความเจริญใน สังคมของแต่ละแห่ง ความสงบสุข ร่มรื่นมีความผูกพันกันแบบพี่น้อง เครือญาติ มีความเป็นระเบียบ แบบแผนกฎเกณฑ์ที่ทุกคนต่างยึดถือปฏิบัติในรูปแบบเดียวกันดังนั้นสมาชิกในสังคมจึงมีส่วนร่วมช่วยทำ ให้เกิดวัฒนธรรมที่ดีงามตามจรรโลงสังคมประเทศชาติ ให้มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นและความเจริญ แต่สภาพของสังคมจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้ใหม่อยู่เสมอ ทนต่อการเปลี่ยนแปลงของ สถานการณ์ของบ้านเมืองของโลกเพื่อความอยู่รอด เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงจากสาเหตุหลาย ประการดังที่กล่าวไว้แล้วจึงต้องทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ทำให้ผสมผสานขึ้นมา หรือเกิดวัฒนธรรมย่อย แยกให้เห็นแตกต่างไปจากวัฒนธรรมหลักแต่บางอย่างคนในสังคมก็มองข้าม วัฒนธรรมย่อยเล็กๆไปเพราะเห็นว่าอาจจะไม่จำเป็นไม่สำคัญ หรือไม่ค่อยได้ใช้ก็เป็นได้ ดังนั้นใน ฐานะที่เราเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคม จำเป็นจะต้องอนุรักษ์วัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ที่มองเห็นว่า มีประโยชน์ต่อส่วนรวมในปัจจุบันและอนาคตเข้าไว้ เพื่อให้วัฒนธรรมและพิธีกรรมเคียงคู่ไปพร้อมสังคม ด้วยเหตุนี้สมาชิกของสังคมทุกคนจึงจำเป็นต้องศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อหาความรู้เกี่ยวกับลักษณะของวัฒนธรรมในรูปแบบต่างตลอดจนการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมจะเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคตในสังคมไว้ให้ดี เพื่อจะได้หาทางปรับปรุงแก้ไขวัฒนธรรมใน รูปเก่าและใหม่ให้เหมาะสมและกลมกลืนกันด้วยดีที่สุดจึงจะทำให้วัฒนธรรมของไทยเราดำรงอยู่ได้ ตลอดไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญในการสร้างสรรค์กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย
2. เพื่อเป็นการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนมซึ่งรักษาจารีตประเพณีต่อไป
3. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างสรรค์ตามวิถีวิทยาของทัศนศิลป์และเป็นแนวทางในการวิจัยต่อไป

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ
2. เพื่ออนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
3. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพัฒนาศิลปะร่วมสมัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ

ข้อตกลงเบื้องต้น

การทำบายศรีจึงเป็นที่รู้จักมาตั้งแต่อดีตกาล โดยคนไทยเริ่มสัมผัสกับ พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ ตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของชีวิต จนกระทั่งถึงระยะสิ้นสุดของชีวิต จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรได้รับการอนุรักษ์ สืบสานและเห็นคุณค่าความสำคัญของการทำบายศรี การทำพานบายศรีในพิธีกรรมเป็นพิธีกรรมดั้งเดิมสืบต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้บรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญเพื่อการสร้างสรรค์กรณีศึกษาประเพณี พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ ผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ภาพร่างจำนวน 25 ชิ้นจากแนวความคิดเรื่อง “กรณีศึกษาเรื่องพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ” โดยผู้วิจัยใช้ข้อมูลทั้งภาคทฤษฎีและข้อมูลทางกายภาพที่ปรากฏตามเอกสารสิ่งพิมพ์และ งานวิจัย
3. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผลงานที่ผู้เชี่ยวชาญคัดเลือกเจาะจง จำนวน 2 ชิ้น
 ชั้นที่ 16 ชื่อผลงานพิธีกรรมแต่งงาน ขนาด 100 X 500 ซม. เทคนิคสีอะครีลิค
 ชั้นที่ 23 ชื่อผลงานพิธีบายศรีสู่ขวัญบ้านเฮา ขนาด 100 X 500 ซม. เทคนิคสีอะครีลิค
 โดยเป็นผลงานศิลปะจิตรกรรม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. บายศรี หมายถึง ข้าวอันเป็นสิริ ข้าวสุกข้าว ภาชนะใส่เครื่องสังเวยในพิธีทำขวัญ เนื่องจาก การทำพิธีสู่ขวัญ มี ข้าว ขนม ข้าวต้ม เป็นเครื่องเรียกขวัญ จึงเรียกว่า บายศรีสู่ขวัญ
2. สูตขวัญหรือสูตขวัญ หมายถึง สวด เช่น แต่ก่อนเรียกสูตมนต์ เดียวนี้เรียกสวดมนต์
3. สูขวัญ หมายถึง การเรียกขวัญ หรือเชิญขวัญกับผู้มีขวัญปกติ ไม่เจ็บป่วยเป็นอะไร แต่ทำ พิธี เพื่อเป็นการส่งเสริมเพิ่มเติมสิ่งที่เป็นมงคลให้เกิดแก่ผู้รับการสู่ขวัญยิ่งขึ้น คือ คนนั้นปกติขวัญ ดืออยู่แล้ว แต่ทำให้มีความสุขความเจริญก้าวหน้าหรือดืออยู่แล้ว
4. จารีตประเพณี หมายถึง ประเพณีที่บรรพชนได้ถือประพฤติกันมาแต่อดีตกาล ถ้าใคร ผ่าฝืน ไม่ปฏิบัติตามถือว่าเป็นความผิด ส่วนใหญ่เป็นหลักศีลธรรมของสังคม ที่สังคมถือว่ามีความค่า แก่ส่วนรวม
5. พิธีกรรม หมายถึง การกระทำพิธีต่างๆอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งเป็นทางการและไม่เป็น ทางการ เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจ ให้เกิดความสบายใจ

กรอบแนวคิดในกรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีกรอบแนวคิด ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูล และเอกสารเบื้องต้น เกี่ยวกับ
  - วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ
  - แนวทางการสร้างสรรค์งานศิลปะสมัยใหม่
  - งานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ

โดยนำข้อมูลเอกสารดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย

2. ออกแบบภาพร่าง

ทำการร่างแบบครั้งที่ 1 จากนั้นนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญวิเคราะห์และปรับปรุงรูปแบบ จากนั้น จึงทำการพัฒนาแบบร่างครั้งที่ 2 ปรับปรุงแก้ไขแบบร่างโดยผู้เชี่ยวชาญ

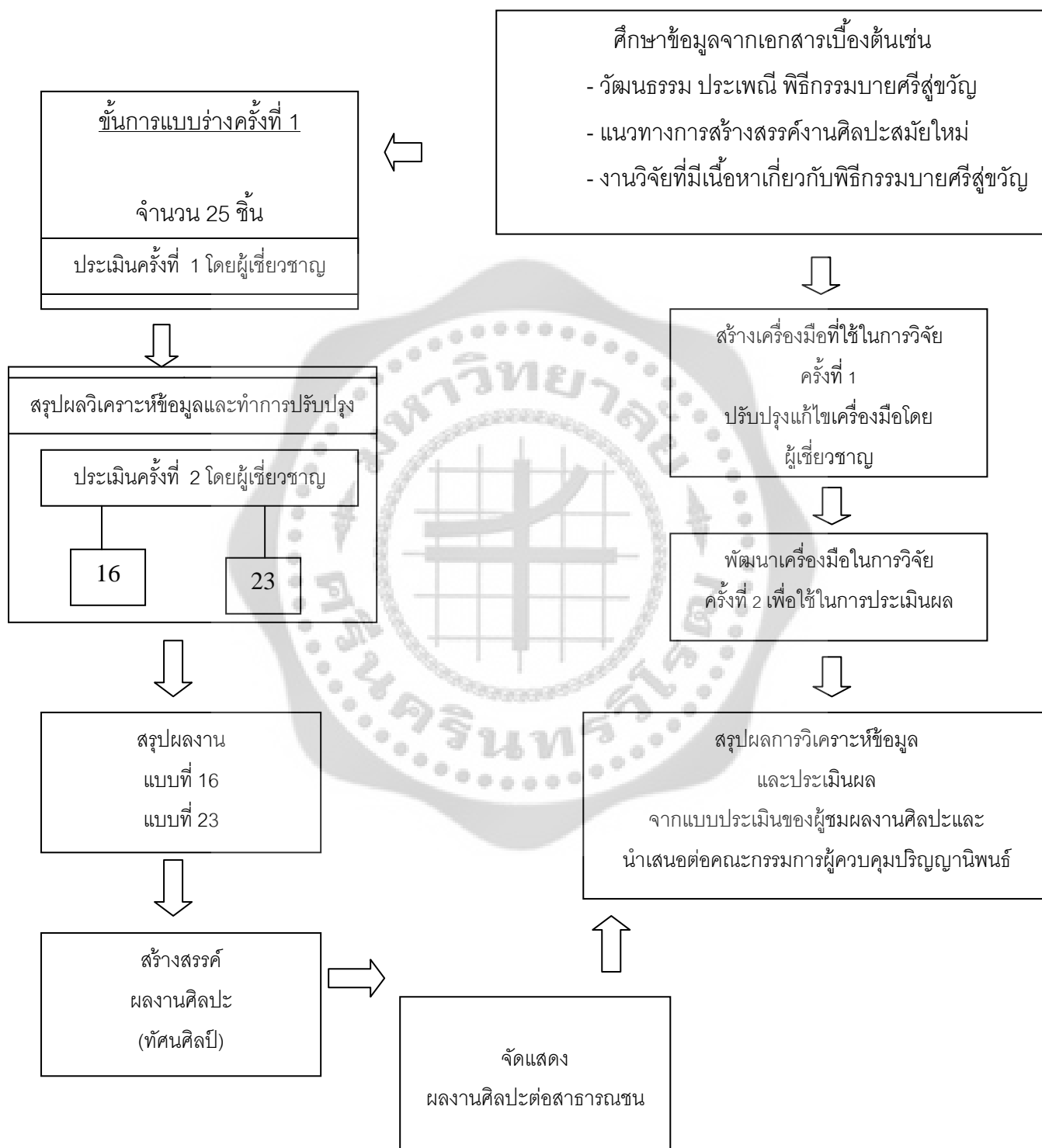
3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการศึกษาวิจัยได้แก่ แบบประเมินผล จากผู้ชมผลงานซึ่งแบ่งแบบประเมินเป็น 2 ส่วน คือ 1. แบบประเมินในส่วนของตัวผลงานกับความงาม ทางทัศนศิลป์ และ 2. แบบประเมินความเข้าใจของผู้ชมระหว่าง แนวความคิด กับ ตัวผลงานที่นำเสนอ นำแบบประเมินเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและปรับปรุงแก้ไข

4. สรุป และ ประเมินผล

จากการวิเคราะห์แบบประเมินของผู้ชมผลงานและนำเสนอต่อคณะกรรมการผู้ควบคุม ปรินญาณินพนธ์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ ผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนมเพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี โดยการศึกษาความหมายประเภทของประเพณี วัฒนธรรม การบายศรีสู่ขวัญ พิธีกรรม การจัดทำพานบายศรี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา ดังรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

1. ความหมายของวัฒนธรรมและสภาพสังคมวัฒนธรรมทั่วไปของอีสาน
2. ความเชื่อ พิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญ ขวัญและความเชื่อการเรียกขวัญ
3. บริบทพื้นที่ที่วิจัย
4. แนวคิดที่มีต่อการสร้างสรรค์
5. การสร้างแบบสอบถาม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายของวัฒนธรรมและสภาพสังคมวัฒนธรรมทั่วไปของอีสาน

สังคมอีสานเป็นแหล่งรวมของกลุ่มชนหลายวัฒนธรรม ที่ตั้งภูมิลำเนาสอดคล้องผสมผสานกัน ต่างก็ยึดมั่นในจารีตของสังคม เผ่าพันธุ์ส่วนหนึ่งและอีกส่วนหนึ่ง ต่างก็ปรับวิถีชีวิตไปเล็กๆ ในบ้านใหญ่เช่นเดียวกันสังคมอีสานส่วนมากเป็นสังคมชนบทยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีโดยเฉพาะฮีตสิบสอง วิถีชีวิตประกอบอาชีพ อาศัยภาวะธรรมชาติเป็นหลัก โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมส่วนใหญ่คล้ายกัน แต่ที่แยกออกไป ได้แก่ วัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่น เช่นภาษาพูด วิถีชีวิต หรือขนบธรรมเนียมเฉพาะท้องถิ่น บางกลุ่มวัฒนธรรมก็จะมีภาษาพูดที่ใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่จะใช้ภาษาอีสาน หรือภาษาไทยลาว การส่งเสริมวัฒนธรรม ทุกจังหวัดมีฝ่ายส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรม ในสำนักงานการศึกษา การศาสนา และการกีฬาจังหวัด มีศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด สถาบันศึกษาระดับประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษามีศูนย์หรือสำนักงานปฏิบัติการทางด้านวัฒนธรรมแทบทุกแห่ง แต่วัฒนธรรมนั้นส่วนมากจะเป็นวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ (Material Culture) เป็นวัฒนธรรมประยุกต์ (Applied Culture) และยังไม่มีการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น (Local Culture) อย่างจริงจัง ประชาชนทั่วไปจึงไม่เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมดังกล่าว

ยุพา กาฬเนตร และคนอื่นๆ (2544: 3-15) กล่าวถึงภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่าเป็นดินแดนที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติไทย มีวิวัฒนาการมาเป็นเวลาช้านาน วิถีชีวิตของมวลชน เป็นวิถี ที่เรียบง่าย และมีพื้นที่ที่กว้างขวางมีประชากรหนาแน่นมากที่สุด หรือประมาณหนึ่งในสามของพื้นที่และของประชากรทั้งหมดของประเทศมีอาณาเขตติดต่อกับภาคกลางตอนบน ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงนอกจากนี้ยังมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและอาณาจักรกัมพูชา (เขมร) มีแม่น้ำโขงไหลผ่าน มีเทือกเขาพนมดงรักกั้นอาณาเขตติดต่อกับประเทศลาวกับเขมร ภาคอีสานเป็นแหล่งที่ตั้งของที่ราบสูงโคราช จังหวัดนครราชสีมา เป็นดินแดนที่แยกออกจากภาคกลาง ภูมิประเทศประกอบด้วยเทือกเขาซับซ้อนมีเทือกเขาตองพญาเย็น พนมดงรัก ภูสิงห์ ภูพานเป็นต้น ปัจจุบัน(2551) ได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 19 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ เลย บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด สกลนคร นครพนม มุกดาหาร ยโสธร หนองบัวลำภู และอำนาจเจริญ สังคมอีสานเป็นสังคมการกสิกรรม (Village Farming) ชุมชนมีความเป็นอยู่ทางด้านเกษตร ซึ่งเป็นการสืบทอดติดต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาลหลายยุคหลายสมัยพืชเศรษฐกิจที่สำคัญและนิยมปลูกมาในภาคอีสานมากที่สุด ได้แก่ การปลูกข้าว นอกจากนั้น คือ ข้าวโพด มันสำปะหลัง ถั่วลิสง และพืชอย่างอื่นตามความเหมาะสมของดิน ฟ้า อากาศภาวะเศรษฐกิจหรือรายได้ของประชาชนชาวอีสาน แม้อยู่ในอัตราที่ค่อนข้างต่ำกว่าภาคอื่นๆ แต่ชาวอีสานก็สามารถดำรงชีพในสังคมได้อย่างเป็นสุขเนื่องจากวิถีชีวิตของชาวอีสานยังยึดมั่นและรักษาขนบธรรมเนียมแบบจารีตดั้งเดิมของสังคม โดยใช้ระบบแบ่งปัน การเกื้อหนุนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การแลกเปลี่ยนกันโดยไม่ใช้เงินตราเป็นค่าจ้างตอบแทน การลงแขกแบบพึ่งพาอาศัยแรงงานซึ่งกันและกัน การทำมาหากินเลี้ยงชีพนอกเหนือจากการเกษตร บางพวกก็อพยพโยกย้ายไปประกอบอาชีพด้านการบริการ ค้าขายในต่างถิ่นสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบันเริ่มจะมีปัญหาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อันสืบเนื่องมาจากการยอมรับวัฒนธรรมของสังคมเมืองมาใช้มากขึ้น แต่ในส่วนของวัฒนธรรม งานฝีมือต่างๆ รวมถึงการทำพานบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวอีสาน ที่สามารถบ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทย ซึ่งต้องยอมรับว่า บรรพบุรุษของเราช่างคิด และประดิษฐ์ผลงานอันสวยงาม ทรงคุณค่า เอาไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้เห็นและเรียนรู้ ประเพณีและผลงานเหล่านั้น แล้วช่วยพัฒนางานฝีมือให้คงอยู่สืบไป

ความหมายและลักษณะของวัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรมของวัฒนธรรมตาม พ.ร.บ. พ.ศ. 2485

คำว่า “วัฒนธรรม” มาจากคำว่า “Culture” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งคำนี้มีรากศัพท์มาจาก “Cultur” ในภาษาลาติน มีความหมายว่า การเพาะปลูกและบำรุงให้เจริญงอกงาม คำว่า “วัฒนธรรม” ในภาษาไทย เป็นคำที่ได้มาจากการรวมคำ 2 คำ เข้าด้วยกัน คือ คำว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ความเจริญงอกงาม รุ่งเรือง และคำว่า “ธรรม” หมายถึงการกระทำหรือข้อปฏิบัติเมื่อรวมกันแล้ว วัฒนธรรม ตามความหมายของคำในภาษาไทย จึงหมายถึงข้อปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม (บรรเทิง พานิจิตร. 2548: 2)

พระยาอนุমানราชชน กล่าวว่่า วัฒนธรรม คือสิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความสวยงาม ในวิถีแห่งชีวิตของส่วนรวม วัฒนธรรม คือ วิถีทางแห่งชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เรียนกันได้ เอาอย่างกันได้

บรรเทิง พานิจจิตร (2548: 2) ได้กล่าวว่่า วัฒนธรรมหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีมนุษย์สร้างขึ้นไว้เพื่อนำมาใช้ช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ในสังคม ซึ่งจะรวมถึงช่วยแก้ปัญหาและช่วยสนองความต้องการ

พัทยา สายหนู (2514: 3) กล่าวถึงว่่าความหมายของวัฒนธรรมว่่า เป็นแบบอย่างการดำรงชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกเรียนรบัถ่ายทอดไปด้ว้การสั่งสอน ทั้งทางตรงและทางอ้อม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2544: 11-24) วัฒนธรรมว่่า ได้กล่าวถึง ความหมาย วัฒนธรรมว่่า เป็นบรรดาขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆที่ตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น พิธีแห่เทียนเข้าพรรษา พิธีทำบุญสงกรานต์ พิธีทำบุญเทศน์มหาชาติ และทอดกฐิน เป็นต้น

อังคณา ใจเหิม (2544: 11-24) กล่าวถึง วัฒนธรรมว่่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เจริญงอกงามมีคุณค่าต่อสังคมและบ้านเมืองมาก ซึ่งสามารถจำแนกคุณค่าของวัฒนธรรมไทย ดังนี้

1. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าทางวัตถุ เช่น เครื่องปั้น ดินเผา ซึ่งเป็นศิลปหัตถกรรมที่ควบคู่กับมนุษย์เป็นเวลานาน เครื่องปั้นดินเผาถูกพัฒนามาเป็นเครื่องประดับตกแต่งบ้านและสวนเพื่อให้เกิดความทันสมัย ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งปัจจุบันกำลังได้รับความนิยม
2. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าทางจิตใจโดยเป็นคุณค่าที่ไม่สามารถสัมผัสได้แต่รู้สึกได้ด้วยจิตใจ ส่วนใหญ่เกิดจากศาสนาที่หล่อหลอมเป็นวัฒนธรรมทางจิตใจ
3. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าด้านภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้สั่งสมเอาไว้โดยสามารถนำมาปรับเปลี่ยนให้เกิดความผสมผสานอย่างกลมกลืน เช่นอาหารไทย ที่สามารถดัดแปลงเป็นอาหารและเป็นยารักษาโรคได้อีกด้ว้
4. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งเป็นสิ่งเดียวที่แสดงให้เห็นความเป็นชาติได้คือความเป็นเอกลักษณ์ เช่น ด้านนาฏศิลป์ไทย ซึ่งจะเห็นได้ว่า การแสดงของไทยทั้งลีลาท่าทาง หรือเครื่องกายล้วนแต่ประณีต บรรจง สวยงามเป็นอย่างยิ่งนัก

โดยสรุป วัฒนธรรม หมายถึง ภูมิปัญญาที่เป็นรากฐานทางเศรษฐกิจ การเมืองของสังคม อีกทั้งเป็นเครื่องมือที่แสดงออกถึงความเข้มแข็ง เป็นแบบอย่างทางพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้และเป็นที่ยอมรับปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกในสังคมไปสู่สมาชิกจากรุ่นสู่รุ่นโดยเลือกสรร สืบทอดต่อเนือง

ลักษณะของวัฒนธรรม

สมศักดิ์ ศรีสันติ (2544: 13-15) ได้แบ่งลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมในสังคม ไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นหมายถึงวัฒนธรรมมีความจำเป็นถึงการดำเนินชีวิตในสังคมมนุษย์ เนื่องจากสังคมไม่สามารถแยกกันได้

2. เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาเอง หรือติดตัวมาแต่กำเนิด หรือถ่ายทอดทางพันธุกรรม นิสัย และความสามารถต่างๆของมนุษย์ได้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมา แล้วกำหนดความหมาย สัญลักษณ์ หน้าที่ ของสิ่งที่สร้างขึ้นมาจากสมาชิกได้ยอมรับเป็นลักษณะเฉพาะของสังคม

3. วัฒนธรรมมีการยอมรับร่วมกัน หมายถึงเมื่อมนุษย์ได้สร้างวัฒนธรรมขึ้นในสังคมตามความจำเป็นและความเหมาะสมของสังคมนั้นๆ แล้ววัฒนธรรมนั้นต้องเป็นที่ยอมรับ เห็นพ้องต้องกันของสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคม เพราะจะทำให้วัฒนธรรมอยู่ยั่งยืนต่อไป

4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ หมายถึง การที่มนุษย์รู้จักวัฒนธรรมหรือปฏิบัติ ตามวัฒนธรรมนั้นเกิดการเรียนรู้ ไม่ใช่เกิดจากสัญชาตญาณ

5. วัฒนธรรม หมายถึง วัฒนธรรมที่มนุษย์ได้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาจะดำรงอยู่ในสังคมมนุษย์ได้ นอกจากการเรียนรู้ของสมาชิกแล้วมนุษย์มีวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่สมาชิกรุ่นหลังๆ ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา

6. วัฒนธรรมของแต่ละสังคม มีความแตกต่าง หมายถึงความแตกต่างที่เกิดขึ้นไม่สามารถที่จะนำมาเปรียบเทียบ ว่าวัฒนธรรมของสังคมใดดีกว่ากัน ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละวัฒนธรรมมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมนั้นเป็นผู้สร้างขึ้นและยอมรับนำมาปฏิบัติ แนวคิดที่ว่าวัฒนธรรม มีส่วนเหมาะสมในสังคมนั้น เรียกว่า วัฒนธรรมสัมพัทธ์ (Cultural Relativism) ส่วนใหญ่สมาชิกบางคนในสังคมอาจจะเห็นว่า วัฒนธรรมของตนดีกว่า วัฒนธรรมของสังคมอื่น โดยยึดเอาชาติพันธุ์ของตนเป็นใหญ่ เรียกสมาชิกที่มีแนวความคิดแบบนี้ว่า ความหลงชาติพันธุ์ (Ethnocentrism)

7. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ หมายถึงวัฒนธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม เนื่องจากสังคมไม่ได้อยู่นิ่ง วัฒนธรรมก็มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เช่น การโดยทั่วไป การเปลี่ยนแปลง ที่มาจากนอกสังคม

8. วัฒนธรรมอาจสลายไปได้ หมายถึง วัฒนธรรมในสังคมนั้นเมื่อไม่มีการถ่ายทอดสืบต่อแล้ววัฒนธรรมนั้นจะสลายไปหรือตายไป (Dead Culture) ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมจะมีชีวิตอยู่ เมื่อยังมีมนุษย์และสังคมอยู่ บางครั้งเราไม่ทราบ ว่า วัฒนธรรม ในสมัยนั้นเป็นอย่างไร เป็นอย่างไร เพราะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไม่ค่อยสมบูรณ์ หรือขาด รังเราอาจเห็นว่าวัฒนธรรม หนึ่ง อาจถูกกลืนจากวัฒนธรรมอื่นที่ เข้มแข็งกว่า หรือรับเอาวัฒนธรรมมาทั้งหมด ทำให้วัฒนธรรมเดิมไม่ค่อยเห็นมี หรือหมดไป

9. วัฒนธรรมเป็นผลรวมของหลายสิ่ง หลายอย่าง หมายถึง วัฒนธรรมของสังคมหนึ่ง เป็นผลรวมของแบบแผนหรือแนวทางการดำเนินชีวิตเข้าด้วยกันหรือเรียกว่าแบบแผนวัฒนธรรม ซึ่งประกอบขึ้นจากส่วนต่างๆ เข้าด้วยกัน

10. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม หมายถึง วัฒนธรรมไม่ได้เป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในสังคม แต่เป็นส่วนรวม จึงเป็นสมบัติของสมาชิกทุกคน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข(2544: 19-25) กล่าวถึงแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการอยู่ร่วมกัน ของสังคมมนุษย์ มนุษย์ใช้วัฒนธรรม เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ มากมาย ตลอดเวลาที่มนุษย์ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน สังคมจะต้องมีวัฒนธรรมมาเกี่ยวข้องเสมอ การศึกษาเรื่องของวัฒนธรรมจึงช่วยให้เข้าใจการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน สังคมจะต้องมีวัฒนธรรมมาเกี่ยวข้องเสมอ การศึกษาของวัฒนธรรมจึงช่วยให้เข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมได้อย่างถูกต้อง แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมเพื่อช่วยให้เข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมได้อย่างถูกต้อง แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมเพื่อช่วยให้เข้าใจสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคมมากขึ้นมีดังต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมสากล (Universal Culture) หมายถึง พฤติกรรม หรือรูปแบบทางวัฒนธรรมที่เราสามารถจะพบได้ในสังคมทั่วไป หรือสังคมทุกระดับ ส่วนใหญ่จะเป็นวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐาน หรือความต้องการทางด้านชีววิทยา และการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เช่น การรับประทานอาหาร การแต่งกาย การแต่งงาน การศึกษาการปกครอง เป็นต้น

2. เขตวัฒนธรรม (Culture Area) หมายถึง วัฒนธรรมที่มีลักษณะตรงข้ามกับวัฒนธรรมสากล เป็นบริเวณหรืออาณาเขตที่บุคคลในสังคมได้แสดงพฤติกรรมตามแบบแผนทางวัฒนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ขึ้น ซึ่งมีลักษณะเด่น เป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากบริเวณอื่นๆ บริเวณวัฒนธรรมมิได้ถือตามเขตการปกครองของประเทศต่างๆ แต่ถือตามบริเวณที่มีการปฏิบัติเหมือนกัน เช่น พุทธ คริสต์ อิสลาม มิได้อยู่ในประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น แต่มีการนับถือกันในส่วนหรือหลายส่วนของอีกหลายประเทศ บริเวณของวัฒนธรรมของศาสนาพุทธ จะครอบคลุมบริเวณส่วนใหญ่ของประเทศไทย ลาว กัมพูชา ศรีลังกา บางส่วนในอินเดีย ในจีน เวียดนาม และญี่ปุ่น เป็นต้น

3. การเลือกวัฒนธรรม (Alternative Culture) หมายถึง บุคคลที่สามารถเลือกแสดงพฤติกรรมที่ต้องการได้หลายอย่าง หรือหลายวิธีด้วยกัน ในภาวะการณ์ใด ภาวะการณ์หนึ่ง เช่น การแต่งกายออกไปเที่ยว บุคคลสามารถเลือกแบบ หรือของเครื่องแต่งกายที่ตนพอใจได้ และการรับประทานอาหารในร้านอาหารสามารถเลือกสั่งอาหารประเภทที่ตนต้องการหรือชอบได้ หลายชนิด เป็นต้น

4. วัฒนธรรมเฉพาะ (Specialties Culture) หมายถึง ลักษณะที่ตรงข้ามกับการเลือกทางวัฒนธรรมเพราะในภาวะการณ์ บางอย่างบุคคลไม่มีโอกาส ที่จะเลือกแสดงพฤติกรรม ตามที่วางเอาไว้

5. วัฒนธรรมอุดมคติ (Ideal Culture) หมายถึง รูปแบบของวัฒนธรรมที่สังคมได้กำหนดไว้ ส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ข้อห้าม พร้อมมาตรฐานในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน

6. วัฒนธรรมความเป็นจริง (Real Culture) หมายถึงรูปแบบของวัฒนธรรมที่บุคคลแสดงออกมาจริงในภาวะการณ์ต่างๆ วัฒนธรรมความเป็นจริงอาจตรงกันหรือสอดคล้องกับวัฒนธรรมอุดมคติ หรืออาจไม่ตรงกันก็ได้

7. วัฒนธรรมย่อย (Sub Culture) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมทางวัฒนธรรมที่ปฏิบัติของคน กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือพวกหนึ่งที่มีลักษณะเด่นเฉพาะแตกต่างกันไปจากรูปแบบของพฤติกรรมทางวัฒนธรรมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นยึดถือปฏิบัติกัน กล่าวคือ

7.1 วัฒนธรรมย่อยทางชาติพันธุ์ (Ethnic Subculture) ได้แก่รูปแบบของพฤติกรรมทางวัฒนธรรม ที่กลุ่มชาติพันธุ์ หรือชนกลุ่มน้อยต่างๆ ในสังคมยึดถือปฏิบัติกันซึ่งแตกต่างไปจาก วัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่ หรือกลุ่มชนที่มีอำนาจในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เช่นคนไทย ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ชาวมุสลิมนับถือศาสนาอิสลาม และชาวจีน นับถือบรรพบุรุษ เป็นต้น

7.2 วัฒนธรรมย่อยภูมิภาค (Regional Subculture) หมายถึง รูปแบบของพิธีกรรมที่ ปฏิบัติกันในบริเวณต่างๆ เช่น การประกอบอาชีพของคนไทยภาคกลางปลูกข้าวเจ้า ภาคอีสาน ปลูกข้าวเหนียว ภาคตะวันออกทำสวนผลไม้ ภาคใต้ทำสวนยางพารา หรือ แต่ละภาคมีประเพณีที่ แตกต่างไป เช่น คนไทย ภาคกลาง ภาคเหนือ นิยมลอยกระทงในวันเพ็ญเดือนสิบสอง และคนไทย ภาคอีสานนิยมลอยกระทงนาทศการวันออกพรรษา เป็นต้น

7.3 วัฒนธรรมย่อยทางอายุ (Age Subculture) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมทางวัฒนธรรม ที่บุคคลในกลุ่มระดับอายุต่างกัน นิยมปฏิบัติเช่นกัน คนสูงอายุ นิยม เข้าวัดฟังเทศน์ผู้ใหญ่น้อยกับการ ทำงานเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว วัยรุ่น มรพฤติกรรมที่ชอบความสนุกสนาน โดดเิน ตื่นเต้น หวาดเสียว หรือเสี่ยงโชค แต่เด็กจะมีพฤติกรรมส่วนใหญ่ไปในเรื่องการสร้างความสนุกสนาน ให้กับตนเอง

8. วัฒนธรรมต่อต้าน (Corn Culture) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของคน ส่วนใหญ่ ในสังคมคล้ายกับวัฒนธรรมย่อย แต่ต่างกันโดยลักษณะรูปแบบวัฒนธรรมต่อต้านนั้นเป็น พฤติกรรมที่ขัดแย้ง หรือสร้างความวุ่นวาย ความไม่สงบขึ้นในสังคม เช่น การค้ายาเสพติดของ บรรดาวัยรุ่น การมั่ววการ เล่น การพนัน และการยกพวกโจมตีกันของนักเรียนต่างๆ เป็นต้น

9. ความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Culture Lag / Culture Lag) หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรม ทางวัฒนธรรมบางส่วน หรือบางระบบ อาจจะพัฒนาไปได้ในอัตราที่รวดเร็วหรือสูงกว่า ในขณะที่รูปแบบ พฤติกรรมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับอีกส่วนหนึ่ง หรือระบบหนึ่งค่อยๆ พัฒนาหรือเปลี่ยนไปในอัตราที่ ช้ากว่าหรือต่ำกว่า ลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดความ ไม่สอดคล้องหรือไม่ประสานกัน นำไปสู่ช่องทาง ระหว่างสองส่วนนั้น ซึ่งมีผลถึงการนำไปสู่ปัญหาหรือเกิดความวุ่นวาย ที่อาจเกิดขึ้นในสังคมได้ การพัฒนาที่ไม่สอดคล้องอาจเกิดขึ้นในสังคมได้ดังนี้

9.1 อัตราการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เท่ากันระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุด้วยกัน เช่น ปัญหาการจราจรติดขัดที่เกิดขึ้นตามเมืองใหญ่ เนื่องจากจำนวนรถยนต์เพิ่มขึ้นในอัตราเร็วในขณะที่ถนนต่างๆ ที่จะใช้สำหรับรถยนต์วิ่งเพิ่มขึ้นในอัตราที่ช้ากว่า

9.2 อัตราการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เท่ากันระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งมักจะเกิดขึ้นในลักษณะวัฒนธรรมทางวัตถุมักเปลี่ยนไปในอัตราที่รวดเร็วกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ปัญหาความไม่สมดุลทางด้านสภาพแวดล้อมเป็นพิษเนื่องมาจากการพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำลายป่า ที่เป็นวัฒนธรรมทางวัฒนธรรมวัตถุมากขึ้น การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุมากขึ้น แต่กฎหมายซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุที่ใช้ควบคุมการทำลายป่า การกำจัดน้ำเสีย หรือมลพิษจากโรงงานนั้น ค่อนข้างจะไม่ทันสมัยแลถูกปล่อยปละละเลยปล่อยให้เบาเกินไป บุคคลขาดความเกรงกลัว เป็นต้น

10. การช็อกทางวัฒนธรรม (Culture Shock) หมายถึง ลักษณะอาการของบุคคลที่ไม่สามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องหรือเข้ากับวัฒนธรรมที่ไม่คุ้นเคยได้ อาการช็อก ทางวัฒนธรรมของบุคคล อาจจะเป็นอย่างอ่อนๆ เช่น ตื่นเต้น ประหม่า วิดกกังวล หวาดระแวง ถึงขั้นเป็นลมหมดสติ หรือหัวใจวายสิ้นชีวิต อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการการช็อกทางวัฒนธรรม มีอยู่ 4 ขั้นตอน ดังนี้

10.1 ขั้นฟักตัว (Incubation Stage) เป็นระยะเริ่มแรกที่อาการช็อกทางวัฒนธรรมเริ่มก่อตัวขึ้นที่จะต้องเข้าไปเผชิญกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่ตนเองไม่เคยพบมาก่อนเข้าไปสัมผัสการณ์ในการสอบเข้าทำงาน บุคคลอาจตื่นเต้น ประหม่า ผุดลุกผุดนั่ง และกระวนกระวายใจ เป็นต้น

10.2 ขั้นวิกฤติ (Crisis Stage) เป็นระยะที่บุคคลประสบกับสิ่งที่ไม่คาดฝันว่าจะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมแห่งใหม่ ทำให้ปรับตนเองไม่ถูก เช่น คนที่ไปเมืองนอกนานๆ กลับมาเห็นเมืองไทยมีตึกสูงหลายลิบชั้น เห็นทางด่วนพิเศษเห็นอาคารต่างๆ เกิดความตกใจ ด้วยแสดงอาการเป็นหรือเซย์ในสภาวะการณ์ต่างๆ ก็เป็นลักษณะของการช็อกทางวัฒนธรรมเหมือนกัน เป็นต้น

10.3 ขั้นฟื้นตัว (Recovery Stage) เป็นระยะที่บุคคล กำลังเริ่มคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมใหม่บ้างแล้ว เช่น การข้ามถนนชิงชาวชนบทที่เข้ามากรุงเทพฯ ในระยะแรกอาจจะข้ามไม่ได้ แต่เห็นคนอื่น เดินข้ามได้โดยรถไม่ชน ก็จะอาศัยหรือตามไป

10.4 ขั้นยอมรับ (Adjustment Stage) เป็นระยะที่บุคคลได้เรียนรู้ ศึกษา หรือเข้าใจ ความหมายในการกระทำต่างๆ ในสภาวะแวดล้อมนั้นได้เป็นอย่างดีแล้ว ก็สามารถปรับตนเองให้ดำเนินหรือมีพฤติกรรม เช่น คนส่วนใหญ่ของสังคมนั้นได้ เช่น การข้ามถนนของชาวชนบท เมื่อได้รับการแนะนำสั่งสอนจนเข้าใจ มาการทดลองพาข้าม ครั้งหรือ สองครั้งจนเกิดความมั่นใจ ก็จะ สามารถข้ามโดยลำพังด้วยตนเองได้ และไม่เป็นปัญหากับตนเองต่อไป

11. วัฒนธรรมสัมพัทธ์ (Cultural Relativity) หมายถึง แบบแผนวัฒนธรรมต่างๆ ที่ปฏิบัติกันในประเทศใด มีความหมายเฉพาะในประเทศนั้น มิได้มีความหมายเป็นสากล หรือ ใช้ได้กับทุกสังคม ลักษณะของวัฒนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไม่มีความหมายดีหรือเลว ขึ้นอยู่กับแต่ละสังคมได้กำหนดไว้ ซึ่งแต่ละสังคมได้พัฒนาแบบแผนวัฒนธรรมขึ้นมาให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เช่น การเสียความบริสุทธิ์ของหญิงสาวก่อนแต่งงาน เป็นเรื่องที่น่าตำหนิ เป็นเรื่องเสื่อมเสียในสังคมไทยและในเอเชียโดยทั่วไป แต่เรื่องดังกล่าว ไม่ใช่เรื่องที่เสียหายในสังคมของชาวตะวันตก หรือชนเผ่าบางเผ่ามีประเพณีที่หญิงสาวจะแต่งงานจะต้องผ่านการเรียนรู้เพศศึกษาจากหัวหน้าเผ่าก่อน เป็นต้น

12. ความหลงชาติพันธุ์ (Ethnocentrism) หมายถึง บุคคลใช้ลักษณะต่างๆ ของตนเอง เป็นศูนย์กลาง หรือหลักในการยึดถือ หรือการตัดสินการกระทำหรือสิ่งอื่น ที่เกี่ยวข้องกับดีหรือเลว โดยมีลักษณะของการเอาวัฒนธรรมของกลุ่มตนเอง เป็นเครื่องตัดสินวัฒนธรรมของคนกลุ่มอื่น อาจเรียกได้ว่าเป็นความหลงชาติพันธุ์ของตนเอง

13. ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (Cultural Conflict) หมายถึง วัฒนธรรมของกลุ่มคนหรือสังคมที่ยึดมั่นในรูปแบบทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และคิดว่าวัฒนธรรมของตนเองดีกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง พยายามจะให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมรับวัฒนธรรมตนเอง ทำให้เกิดการต่อสู้ หรือขัดแย้งกัน เช่น การขัดแย้งทางศาสนา การขัดแย้งทางศาสนา การขัดแย้งเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองและอุดมการณ์ทางการเมือง

14. การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) เป็นกระบวนการของการยอมรับเอาวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเข้ามาปฏิบัติ ซึ่งเป็นการลดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมการผสมผสานทางวัฒนธรรมทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้น เมื่อบุคคลสองกลุ่มที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันได้มาเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน ต้องลดความรู้สึกขึ้น ต่างและลดความรังเกียจซึ่งกันและกัน การพยายามปรับตัวรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายที่อำนาจน้อยกว่าทางด้านเศรษฐกิจ และการเมืองเป็นฝ่ายปรับตัวเข้าหาฝ่ายที่มีอำนาจอิทธิพลมากกว่า เช่น คนจีนที่มาอยู่ในเมืองไทยหันมายอมรับ การพูดภาษาไทย เรียนหนังสือไทย นับถือศาสนาพุทธ ทำบุญตักบาตร ไปวัดฟังเทศน์ เหมือนคนไทยทั่วไป ทำให้ได้รับการยอมรับจนทำให้เกิดความกลมกลืนคนไทยทั่วไป การยอมรับให้บุตรหลานที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ได้แต่งงานด้วยกันทำให้ความกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) ก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันในเครือญาติเกิดความเห็นอกเห็นใจและลดความรู้สึกแตกต่างความเห็นห่าง และความรังเกียจเดียดฉันท์ด้วย

สรุปได้ว่า ลักษณะเชิงวัฒนธรรม เป็นสิ่งผลรวมของหลายสิ่งหลายอย่างที่มีมนุษย์ ได้สร้างขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการ และเป็นที่ยอมรับร่วมกันในสังคมโดยสมาชิกได้เรียนรู้ จากการถ่ายทอดของสังคมและวัฒนธรรม ในแต่ละสังคมย่อมจะแตกต่างกันออกไป ตามสภาพแวดล้อมทางสังคม และอาจเปลี่ยนแปลงหรือสลายไปได้

2. ความเชื่อ พิธีกรรม การบายศรีสู่ขวัญ ขวัญ และความเชื่อการเรียกขวัญ

ความเชื่อ

มารยาท กิจสุวรรณ (2527: 14) กล่าวถึงลักษณะความเชื่อของคนไทยว่า ความเชื่อของชนชาติไทยแต่ดั้งเดิมก็เหมือนกับชนชาติอื่นในสมัยโบราณ คือเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นตัวตนหรือความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติในเรื่องดังกล่าว จัดอยู่ในรูปของศาสนาดั้งเดิม ก่อนที่พัฒนามาเป็นศาสนาในปัจจุบัน

ชอบ ดีส่วนโคก (2528: 22) กล่าวถึงความเชื่อของชาวอีสานพบว่า ความเชื่อดั้งเดิมของชาวอีสานในอดีตล้วนได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษแทบทั้งสิ้นได้สืบทอดและปฏิบัติต่อกันมา ซึ่งความเชื่อในด้านต่างๆ ของชาวอีสานได้กลายเป็นพื้นแห่งจริยธรรมไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนา ปรัชญา การปกครอง การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การก่อสร้างที่อยู่อาศัย จารีตประเพณี ศิลปะดนตรี และวัฒนธรรม

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ(2536: 1-65) กล่าวถึง คติความเชื่อของชาวอีสานในวัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อของชาวอีสานได้รับการสืบทอดบรรพบุรุษจะเชื่อในการครองเรือน การทำมาหากินเลี้ยงชีพในทางสัมมาอาชีวะ จะทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ได้รับความผาสุก และความเชื่อได้ดังนี้

1. ชาวอีสานมีความเชื่อเรื่องกฤษ์ยาม
2. มีความเชื่อผีसांगเทวดา นางไม้ พระภูมิ ฝัวิญญูณบรรพบุรุษ
3. มีความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์ เช่นในมหาเวสสันดรชาดก ฉบับโบราณกล่าวถึงชุกกว่าเข้าไปถึงประตูเขาวงกต ในคืนนั้นนางมัทรีได้ทรงสุบินนิมิตเห็นชายเนื้อดำ รูปร่างเหมือนยักษ์ถือดาบมาตัดพระพาทา แล้วควักเอาพระเนตรทั้งสอง เชื้อนเอาหัวใจเลือดแดงฉาน พระนางจึงไปกราบแก้คำพิ้นพระเวสสันดรพิ้ง

4. ความเชื่อเรื่องผี ฟ้า ผีแถน ประเพณีค้ำไฟ ค้ำไฮ (ไหว) การสุตธธาตุ สุตธขวัญ ตลอดจนพิธีตัดเวรตัดกรรม เป็นต้น

5. ความเชื่อเรื่องประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ถือเป็นจารีตประเพณีอันเก่าแก่อย่างหนึ่งของชาวอีสาน ซึ่งได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบัน

มณี พะยอมพงศ์ (2536: 66) กล่าวถึงความเชื่อของคนไทย สรุปสาระสำคัญได้ว่าความเชื่อเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกรูปทุกนาม คือจะเชื่อในเรื่องที่มงายไรเหตุผล และความเชื่อที่เจตนาแอบแฝงอยู่ เพื่ออบรมสั่งสอนให้คนประพฤติดี อยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุขจากความเชื่อเรื่องดังกล่าว

มาแล้วในช่วงต้น สามารถแยกเป็นพวกๆ ได้ 12 ความเชื่อ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ
2. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน
3. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง

4. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม
5. ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์
6. ความเชื่อลักษณะขิงตนและสัตว์
7. ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา
8. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี
9. ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากิน
10. ความเชื่อเกี่ยวกับการแก้เคล็ด
11. ความเชื่อเกี่ยวกับ นรก สวรรค์ ชาติ ภพ
12. ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขเลว วันดี วันร้าย

นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ (ม.ป.ป.: 1-15) ได้เขียนเรื่องวรรณคดีไทยเกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยสรุปสาระสำคัญได้ว่า ศาสนามีอิทธิพลต่อมนุษย์มาตั้งแต่โบราณ เพราะศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยในสังคมให้อยู่ร่วมกันโดยสันติ เป็นที่พึ่งในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นการแสดงออกของมนุษย์จึงมีเรื่องของศาสนาแทรกอยู่ในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติต่อกันมา ดังนั้นอิทธิพลของศาสนาจึงปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทย เป็นจำนวนมากและแยกประเด็นสำคัญไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. ปรัชญา พุทธศาสนา มุ่งสอนให้คนกระทำความดี ละเว้นชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใส
2. ธรรมเนียมในการแต่ง เช่น บทไหว้ครู บทชมความรุ่งเรืองของศาสนา เป็นต้น
3. ศรัทธาและความเชื่อถือ เช่น ความศรัทธาในปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้า ความเชื่อในเรื่องผีสงเทวดา ความเชื่อจากหนังสือไตรภูมิพระร่วงและพระมาลัยคำหลวง ที่กล่าวถึง นรก สวรรค์ เทวดา และพระศรีอริย์ เป็นต้น

4. เรื่องธรรมละคำสั่งสอนของศาสนา
5. ประเพณี และวันสำคัญทางศาสนา
6. สำนวนและสุภาษิต ดึงนำมาพุทธศาสนา เช่น ปิดทองหลังพระ เป็นต้น

กิ่งแก้ว อุตถากร และคนอื่นๆ (2524: 262-267) ได้ศึกษาความเชื่อ และแบ่งความเชื่อของคน ออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. ความเชื่ออีกแบบหนึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่สามารถหาเหตุผลอธิบายได้
- ความเชื่อทั้ง 2 แบบ แบ่งออกได้เป็น 7 ประเภท คือ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ
2. ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและการตาย
3. ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดโรค
4. ความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์

5. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ
6. ความเชื่อเกี่ยวกับการสูญเสียและการได้กลับคืน
7. ความเชื่อเกี่ยวกับครอบครัว

ประสาธ อิศรปริดา และคนอื่นๆ (2518: 64) กล่าวว่า ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นสิ่งที่สำคัญที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชีวิตของชาวอีสานจนแยกไม่ออกจากสถาบันอื่นของหมู่บ้าน เปรียบเสมือนเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติและศีลธรรม

ศิริพร สุวรรณศรี (2536: 51) กล่าวถึงความเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญ เชื่อว่า เมื่อกระทำพิธีนั้นแล้ว จะทำให้เกิดสิริมงคลแก่ตัวเอง และผู้เข้าพิธี

จารุวรรณ ธรรมจักร (2521: 111-120) ได้ศึกษาลักษณะวรรณกรรมอีสานโดยกล่าวถึงความเชื่อทางพุทธศาสนาของชาวอีสานก่อให้เกิดวรรณกรรมสองประเภท คือ

1. วรรณกรรมมุขปาฐะ ได้แก่ คำเซ็ง คำสู่ขวัญ ซึ่งใช้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวอีสาน เช่นคำเซ็งบังไฟ เป็นต้น
2. วรรณกรรมลายลักษณ์อักษร เกิดจากความเชื่อความศรัทธาเชื่อมั่นในพุทธศาสนา ได้แก่ คำพระเวส หรือเวสสันดรชาดก

พระอนุমানราชธน (2504: 52) ได้เขียนเรื่องวัฒนธรรมเบื้องต้นโดยกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับศาสนามีหลักใหญ่อยู่ 3 ประการ คือ

1. หลักแสดงกำเนิดและสิ้นสุดขงโลกอันไปเป็นไปในทางปรมาตม์
2. หลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาป อันเป็นทางฝ่ายศีลธรรม

พิธีกรรม

ยุพา กาฬเนตร และคนอื่นๆ (2544: 149) กล่าวถึง ความหมายพิธีกรรม เป็นการปฏิบัติ ที่เป็นมาตรฐานทางวัฒนธรรม อันเกี่ยวกับ สัญลักษณ์ ที่ทำในโอกาสต่างๆ หรือพฤติกรรมทางสังคม ที่กำหนดขึ้นโดยขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย หรือระเบียบของสังคม ที่แสดงออกถึงสัญลักษณ์ ของค่านิยมหรือความเชื่อ กิจกรรมส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับศาสนาและการใช้สัญลักษณ์ซึ่งแสดงถึงความสำคัญของวัฒนธรรมต่างๆ เพื่ออนุชนรุ่นหลังเกิดสำนึกหรือเคารพนับถือ

ปิยะ สุตีสุตี (2545: 107) กล่าวถึงพิธีกรรมว่า เป็นวิธีหนึ่ง ที่มนุษย์คิดขึ้นเพื่อต้องการไปสู่เป้าหมายโดยใช้เป็นแนวทางการกระทำและเป็นวิธีทำให้ได้มาซึ่งสิ่งมนุษย์ต้องการมนุษย์มักเผชิญภัยอันตรายต่างๆ ความหวาดกลัวทั้งที่ตนมองเห็นและมองไม่เห็นเป็นภัยที่เกิดขึ้นโดยทราบหรือไม่ทราบเหตุก็เป็นได้ เป็นทั้งภัยที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอาจเกิดขึ้นในอนาคตก็ได้ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์ทำให้มนุษย์หาวิธีเพื่อป้องกันหลีกเลี่ยงหรือกำจัดภัยเหล่านั้นดังนั้นมนุษย์จึงต้องการจัดพิธีกรรม ขึ้นเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายที่จะเกิดขึ้น บัดเป่าเภทภัยต่างๆ ออกไปเพื่อให้เกิดกำลังใจและความสบายใจหลังจากผ่านพิธีกรรมเหล่านั้นแล้ว

สรุปได้ว่า พิธีกรรม หมายถึง การกระทำพิธีต่างๆ ใดๆ อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อเป็นการสร้างกำลังใจ ให้เกิดความสบายใจ

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญ

คนอีสานมีความเชื่อว่า คนเรานั้นมีองค์ประกอบอยู่ 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนที่มองเห็นเป็น “รูปธรรม” ซึ่งได้แก่ “ฮูปฮ้าง” (รูปร่าง) “ฮูปคิง” (ร่างกาย) ปาก คอ หู จมูก แขน ขา ฯลฯ กับส่วนที่เป็น “นามธรรม” ไม่มีตัวตนมองไม่เห็นด้วยตา แต่เชื่อว่ามีเรียกว่า “ขวัญ” (ขวัญ)

การสู่ขวัญ หรือ “การสู่ขวัญ” หรือ “สูดขวัญ” ก็เรียกประเพณีนี้เป็นประเพณีนี้เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องชีวิตและวัยของคนอีสานซึ่งคนอีสานเชื่อว่า “อวัยวะทุกส่วนในร่างกายของคนเรา แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นรูปธรรม” ซึ่งสามารถมองเห็นได้ด้วยตา และจับต้องหรือสัมผัสได้ด้วยมือ จมูก ลิ้น และทุกส่วนของร่างกายกับอีกส่วนที่เป็นนามธรรมเรียกว่า “ขวัญ” (ขวัญ) ส่วนของร่างกายนับจากสะดือขึ้นมาถึงคอ (ใต้ลูกกระเดือก) เรียกว่า “ขวัญคิง” (คิง แปลว่า ลำตัว) หูก็มีขวัญหู ตาก็มีขวัญตา ปากก็มีขวัญปาก ฯลฯ สรุปแล้วว่า อวัยวะทุกส่วนของร่างกายมี “ขวัญ” ทั้งสิ้น

เนื่องจากคนอีสานที่สืบเชื้อสายจากชนเผ่าลาว มีความเชื่อว่า “คนเราจะได้รับความสำเร็จในชีวิตถึงขั้นอยู่ดีสุขมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับขวัญของคนๆ นั้น” และยังเชื่อถืออีกว่าในโอกาสที่เกิดเหตุการณ์หรือจะมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิตของบุคคลในครอบครัว “ขวัญ” จะเป็นกำลังใจ เป็นสิริมงคลให้คนๆ นั้นได้รับความสุขความสำเร็จในชีวิตการงาน ดังนั้นญาติพี่น้องจึงจัดให้มี “พิธีสู่ขวัญ” ให้แก่บุคคลผู้นั้น

โอกาสที่จะทำพิธีสู่ขวัญการทำพิธีสู่ขวัญจะทำเฉพาะในโอกาสที่สำคัญเท่านั้น มีดังนี้

1. การสู่ขวัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ซึ่งมักจะกระทำในโอกาสต่อไปนี้
  - สู่ขวัญเด็กเกิดใหม่ เพื่อแสดงความยินดีที่มีสมาชิกครอบครัวเพิ่มขึ้น
  - สู่ขวัญนาศ ทำให้ลูกชายก่อนบวช
  - สู่ขวัญกินดอง ทำให้เจ้าบ่าวสาวในวันแต่งงาน (การแต่งงานคนอีสาน เรียกว่า กินดอง)
  - สู่ขวัญผูกเสี่ยว ทำให้ผู้ที่ประสงค์จะเป็นเพื่อนตายต่อกัน
2. การสู่ขวัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงอาชีพการทำงาน ซึ่งมักจะทำในโอกาสต่อไปนี้
  - สู่ขวัญให้คนที่เดินทางไปทำงานในถิ่นไกล เช่น ต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ
  - สู่ขวัญให้คนที่เดินทางไปทำงานถิ่นไกลแล้วกลับมาถึงบ้าน
  - สู่ขวัญให้คนได้งานใหม่ หรือได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น
  - สู่ขวัญให้คนลาออกจากงานและปลดเกษียณ

3. การสู่ขวัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสุขภาพ จะทำในโอกาสต่อไปนี้

- สู่ขวัญเมื่อได้รับอุบัติเหตุ เช่น ตกต้นไม้ ถูกรถชน ฯลฯ
- สู่ขวัญเมื่อหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยหนัก

4. การสู่ขวัญเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงและทรัพย์สิน มักจะทำในโอกาสต่อไปนี้

- สู่ขวัญเล่า สู่ขวัญลาน ในปีที่ทำนาได้ข้าวมาก ๆ
- สู่ขวัญเฮือน ในโอกาสที่สร้างบ้านใหม่ ก่อนที่จะขึ้นบ้านใหม่
- สู่ขวัญช้าง ม้า วัว ควาย ในโอกาสที่ซื้อสัตว์เลี้ยงดังกล่าวมาใหม่ หรือได้มา

ใหม่และเห็นว่าสัตว์ตัวนั้นมีลักษณะดีสวยงามและถูกใจผู้เป็นเจ้าของ

5. การสู่ขวัญเกี่ยวกับการสมมาคม จะทำในโอกาสที่มีคนต่างถิ่นมาเยือน เรียกว่า สู่ขวัญผู้มาเยือน ทำเมื่อมีผู้มาเยี่ยมเยียนหมู่บ้านและได้นำข้าวของเงินทองหรือสิ่งสาธารณูปโภค เข้าสู่หมู่บ้าน ชาวบ้านจะพร้อมใจกันทำพิธีสู่ขวัญให้บุคคลหรือคณะบุคคลนั้นๆ ให้มีความสุขความเจริญในชีวิตการทำงานอื่นๆ ขึ้น

ชนิดการสู่ขวัญ แบ่งตามความสำคัญได้ 2 ชนิด

1. สู่ขวัญน้อย เป็นพิธีสู่ขวัญภายใน โดยทำกันในหมู่ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนผู้สนิทเท่านั้นไม่เชิญแขกอื่น

2. สู่ขวัญใหญ่ เป็นพิธีสู่ขวัญที่จัดขึ้นอย่างเอิกเกริก เชิญทั้งญาติพี่น้องและแขกทั่วไป แต่ถ้าเป็นขวัญแต่งงาน เรียก “สู่ขวัญกับกาย” อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีสู่ขวัญ มีดังนี้

พานขวัญ ประกอบด้วยโตกไม้หรือขันใบใหญ่ (ซึ่งอาจเป็นขันไม้ ขันเงิน ขันทองเหลือง ขันอะลูมิเนียม) หนึ่งใบแล้วนำใบตองกล้วยมาทำกรวยขนาดใหญ่ ตั้งตรงกลาง กรวยขนาดกลาง ตั้งเป็นมุมสี่มุมล้อมรอบกรวยใหญ่ ส่วนกรวยขนาดเล็กเย็บติดกรวย ขนาดกลางกรวยละห้าอัน ที่ยอดของกรวยทุกขนาดให้ดกไม้สีข้าว หรือสีเหลืองเสียบไว้ ส่วนยอดพานขวัญให้เสียบเทียนเล่มบาทหนึ่งเล่ม ในพานขวัญให้ใส่ข้าวเหนียวหนึ่งปั้นไข่ไก่ต้ม 1 ฟอง ข้าวต้มมัดหนึ่งมัด กล้วยน้ำว้าสุก 1-2 ลูก เทียนเล่มบาท (น้ำหนัก) เทียนฮอบหัว (รอบศีรษะ) เทียนค่าคิ่ง (วัดจากสะดือถึงคอ) ของผู้เข้าพานขวัญอย่างละเล่ม เหล้าขาวที่เปิดขวดไว้แล้วหนึ่งขวดและด้ายผูกแขวนวางไว้ทุกช่องของกรวยเล็กให้มีจำนวนเพียงพอแก่แขกที่เชิญ

ปัจจุบันคนอีสานที่อยู่ในเมือง และผู้ที่ได้รับการศึกษาระดับสูงพากัน “พานบายศรีสู่ขวัญ” ซึ่งเป็นคำบัญญัติขึ้นมาใหม่ ซึ่งคำ “บายศรี” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2538 ให้ความหมายไว้ดังนี้ “บายศรี” น. (คำนาม) เครื่องเชิญขวัญหรือรับขวัญ ทำด้วยใบตองรูปคล้ายกระทงเป็นชั้นๆ มีขนาดใหญ่เล็กสอปขึ้นไป เป็น 3 ชั้น 5 ชั้น หรือ 9 ชั้น มีเสาบักตรงกลางเป็นแกน มีเครื่องสังเวทวางอยู่ในบายบายศรี และมีไข่ขวัญเสียบอยู่บนยอดบายศรีหลายอย่าง เช่น บายศรีตอง บายศรีปากชาม บายศรีใหญ่ ข. (เขมร) บาย = ข้าว + ศรี = สิริ หมายความว่าข้าวอันเป็นสิริ หรือ

ข้าวขวัญจะเห็นได้ว่า “พาขวัญ” กับ “พานบายศรี” มีความแตกต่างกันในด้านที่มีความเชื่อพาขวัญ เป็นเครื่องประกอบพิธีสู่ขวัญของคนลาวและคนเชื้อสายลาว ที่อยู่ในภาคอีสานตลอดจนภาคอื่นๆ ของประเทศไทยมาตั้งแต่โบราณกาล โดยมีพื้นฐานความเชื่อจากศาสนาพราหมณ์ประสมประสานกับ ศาสนาพุทธ ดังนั้นทุกส่วนของพาขวัญหรือขันหมากเบ็งจึงมีความหมายอธิบายได้ตามหลักความเชื่อ ของศาสนาดังต่อไปนี้

กรวยใหญ่ ที่อยู่ตรงกลางพาขวัญ หมายถึง “มโน” คือใจโดยเชื่อว่าทุกอย่างสำเร็จ ด้วยใจ

กรวยขนาดกลาง ที่ตั้งล้อมพาขวัญ หมายถึง ธาตุทั้งสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งเป็น องค์ประกอบสำคัญของร่างกายคนเราทุกคน

กรวยขนาดเล็กห้ากรวย หมายถึง รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ

จะเห็นได้ว่าเครื่องประกอบในพาขวัญ หรือขันหมากเบ็งนี้บ่งบอกถึงความเชื่อในทางพุทธ ศาสนา ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งทุกคนมีกายและใจผูกพันกันอยู่ ใครอยากมีความสุขต้อง ศึกษาธรรมะขั้นสูงขึ้นไป เพื่อให้หลุดพ้นจากกิเลสและเข้าใจสภาพของขันห้า และความสุขตาม ความเชื่อของศาสนา พราหมณ์นั้นเวียน อยู่ในโลกมนุษย์และสวรรค์ มีความพอใจในรูปธรรม นามธรรมซึ่งมีธาตุมีขันห้า เป็นปัจจัยสำคัญ การสู่ขวัญจึงเกิดขึ้นเพื่อความสุขความเจริญมาให้แก่ผู้มี ปัญหากระทบชีวิต หรือมีการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดขวัญกำลังใจที่เข้มแข็ง ที่ จะต่อสู้กับปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตต่อไป

ส่วนบายศรีนั้นเป็นเครื่องเชิญขวัญหรือรับขวัญที่คนไทยภาคกลางซึ่งได้รับอิทธิพลทาง วัฒนธรรมจากเขมร แล้วนำมาใช้ดังนั้น “บายศรี” กับ “พาขวัญ” จึงมีที่แตกต่างกัน กล่าวคือ “พาขวัญ” ใช้ในพิธีสู่ขวัญของคนอีสานที่มีเชื้อสายลาว ส่วน “บายศรี” ใช้ในพิธี “เรียกขวัญ” หรือ “เชิญขวัญ” ของคนเขมรและคนไทยภาคกลาง

2. พาเข้า คือสำหรับกับข้าวเหนียวกล่องข้าวเหนียว พร้อมอาหารคาวหวานใส่ถ้วยอย่างละ ถ้วย และน้ำดื่มเทใส่แก้ววางไว้ในพาเข้า

3. พาเสื้อผ้าและเครื่องสำอาง กระຈก หวี ของผู้เข้าร่วมพาขวัญ

4. คายซองสูตรหมอสู่ขวัญประกอบด้วย “ขันห้า” มีดอกไม้ 5 คู่ และเทียน 5 คู่ เงิน ค่าคาย ซึ่งมากหรือน้อยตามฐานะของเจ้าภาพ ซึ่งเงินจำนวนนี้นิยมใส่ไว้ในซอง (กรวย) ใบตองสิ่งของ ทั้งหมดนี้ใส่พานหรือจานมอบให้หมอสู่ขวัญก่อนเริ่มพิธี

การจัดสถานที่สู่ขวัญ

ในพิธีสู่ขวัญ ทั้งหมอสู่ขวัญ ญาติพี่น้องและแขกทุกคน ต้องนั่งกับพื้นโดยมีพาขวัญตั้งไว้ ตรงกลางวง พาเข้าพาเสื้อผ้า และคายนางไว้ข้างๆ พาขวัญ “ผู้เข้าพาขวัญ” จะนั่งหันหน้าเข้าหาพา ขวัญตามราศีประจำวันหรือทิศใจดังนี้

- ถ้าสู่วัณวันอาทิตย์ให้ผู้เข้าพาวัณวันหน้าไปทางทิศอุดร (เหนือ)
- สู่วัณวันจันทร์ให้ผู้เข้าพาวัณวันหน้าไปทางทิศหรีด (ตะวันตกเฉียงใต้)
- ถ้าสู่วัณวันจันทร์ให้ผู้เข้าพาวัณวันหน้าไปทางทิศอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ)
- ถ้าสู่วัณวันพุธให้ผู้เข้าพาวัณวันหน้าไปทางทิศบูรพา (ตะวันออก)
- ถ้าสู่วัณวันพฤหัสบดีให้ผู้เข้าพาวัณวันหน้าไปทางทิศอาคเนย์ (ตะวันออกเฉียงใต้)
- ถ้าสู่วัณวันศุกร์ให้ผู้เข้าพาวัณวันหน้าไปทางทิศพายัพ (ตะวันออกเฉียงเหนือ)
- ถ้าสู่วัณวันเสาร์ให้ผู้เข้าพาวัณวันหน้าไปทางทิศทักษิณ (ใต้)

การบายศรีสู่วัณ

ในส่วนของประเพณี งานประเพณี ดอกไม้ ใบตองต่างๆ รวมถึงการทำบายศรีเป็นอีก รูปแบบหนึ่ง ที่นับว่ามีความเกี่ยวพันในพิธีต่างๆ ตามวิถีชีวิตประจำวันและเทศกาลสำคัญที่แสดงถึงความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ขอนคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเพณีของชาวอีสาน ที่บรรพบุรุษของเราสั่งสมไว้ เป็นผลงานอันสวยงามทรงคุณค่าให้เยาวชนรุ่นหลังได้เห็นและเรียน กับผลงานเหล่านั้น แล้วช่วยพัฒนางานฝีมือให้คงอยู่สืบไป

มานัส สุขสาย (2526: 1) กล่าวถึงการบายศรีสู่วัณว่า เป็นประเพณี ดั้งเดิมเก่าแก่ที่นิยมกระทำ สืบเนื่องติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ถือว่าจัดพิธีนี้แล้วจะเป็นมงคลแก่ชีวิต เป็นศิริมงคล เป็นกำลังใจ ในการที่จะประกอบคุณงามความดีต่อไปและให้มีความสุข ความเจริญในชีวิต

ศิริพร สุวรรณศรี (2536: 51) กล่าวถึงความเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมการบายศรีสู่วัณ เชื่อว่า เมื่อกระทำพิธีนั้นแล้ว จะทำให้เกิดศิริมงคลแก่ตัวเอง และผู้เข้าร่วมพิธี

สรุปได้ว่า ประเพณีการบายศรีสู่วัณของชาวอีสาน เป็นสิ่งที่มีมาตั้งแต่โบราณเป็นสื่อแห่งศิริมงคล ความดีงาม เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ทำให้เกิดความสบายใจ เมื่อได้กระทำพิธีกรรมแล้ว

ขวัญ

ปรีชา พิณทอง (2495: 285) ให้ความหมายคำว่า “ขวัญ” ว่า ความหมายอย่างหนึ่งหมายถึง ผมหรือเวียนเป็นกันหอย อย่างหนึ่งหมายเอาสิ่งที่ไม่มิตัวตนนิยมเรียกกันว่ามีประจำคนและชีวิตและสัตว์ ตั้งแต่เกิดมาเราชอบเรียกคนและสิ่งของที่เรารักว่า ขวัญ เช่น ลูกที่รักเรียกว่า ลูกขวัญ เมียที่รักว่าเมียขวัญ เป็นต้น ของที่นำมาให้ในเวลาทำขวัญ เรียกว่าของขวัญ เสาเรือนที่ตั้งกลางหลุมก่อนเรียกว่า เสาขวัญ นาแรกก่อนแรกว่า นาขวัญ ข้าวบายศรีเรียกว่า ข้าวขวัญ ไข่ปอกเรียก ไข่ขวัญ ผู้ทำขวัญเรียกหมอขวัญ การทำพิธีเรียกสู่วัณ คำสู่วัณเรียกสู่วัณ

เบญจมาศ แพททอง (2540: 4-5) กล่าวถึงคำว่า ขวัญ คือ อะไรนั้น ตามบัญญัติไว้ขวัญมีความหมายอยู่ 2 ประการ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ประการแรก ประการแรก ขวัญมีลักษณะเป็นรูปธรรม เป็นสิ่งที่แลไม่เห็น หมายถึง ผมหหรือขนที่ขึ้นเวียนเป็นก้นหอยมีทั้งคนและสัตว์โบราณมีตำรานานาขวัญ (ขน) ที่ขึ้นตามที่ต่างๆ ของร่างกาย ประการที่สอง ขวัญเป็นนามธรรมที่แลไม่เห็น ไม่มีตัวตน แต่เชื่อกันว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่อยู่ในร่างกาย สามารถหลบหนีไปได้ ดังที่เคยได้ยินบ่อยๆ ว่า ขวัญหาย ขวัญหนี เป็นต้น และสามารถเรียกกลับมาได้เช่นกัน เชื่อกันอีกว่า ถ้าขวัญอยู่กับตัวของผู้นั้น ผู้นั้นจะมีความสุขกายสบายใจ ไม่เจ็บไม่ไข้ ถ้าขวัญหนีหายไปจะเกิดอันตรายกับผู้นั้นได้ ส่วนรูปลักษณะของขวัญจะเป็นอย่างไรนั้นไม่สามารถกำหนดได้เพียงแต่เชื่อว่าเป็นสิ่งที่มีพลังอย่างหนึ่งเจริญเติบโตได้ตามตัวคน (เจ้าของขวัญ) เวลาคนยังเป็นทารกขวัญมักตื่นตกใจง่ายและอาจทิ้งเจ้าของหลบหนีกระเจิดกระเจิงไปจนหายตกใจจึงจะกลับมาสู่ร่างอย่างเดิมเมื่อตัวคนเติบโตขึ้น ขวัญก็ค่อยรู้จักหนักแน่น มีสติอารมณ์ยิ่งขึ้นโดยลำดับ จนเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ พ่อเหี้ย เจ้าเรือน ขวัญก็จะเป็นผู้ใหญ่ไปด้วยกัน

สรุปได้ว่า ขวัญ หมายถึง จิตวิญญาณ ที่มีประจำตัว อยู่ในตัวคนและสัตว์ตั้งแต่แรกเกิด นอกจากนี้ ขวัญยังหมายถึง ผมหหรือขน ที่เวียนกันเป็นก้นหอยบนศีรษะ และยังหมายถึงสิ่งที่ตนเองรักมากๆ เช่น เรียกเมียรักว่า เมียขวัญ เรียกลูกว่า ลูกขวัญ สิ่งของที่ผู้รักใคร่นับถือนำมามอบให้เรียกว่า ของขวัญ

ความเชื่อเรียกว่าขวัญ

ปรีชา พิณทอง (2495: 239) กล่าวถึงความเชื่อการเรียกขวัญว่า มูลเหตุแห่งการเรียกขวัญเมื่อมีมูลทางดี เช่น เมียใหม่ ได้ลูกใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ ไปค้าขายได้เงินมามาก ได้เลื่อนขั้นหรือเลื่อนตำแหน่ง และเมื่อมีมูลเหตุทางไม่ดี เช่น ลูกหาย เมียตาย เป็นต้น การเรียกขวัญเพื่อทهنุถนอมน้ำใจ ปลูกปลอบส่งเสริมจิตใจให้ดี นั่นเอง

เบญจมาศ แพททอง (2540: 5) ได้สรุปว่า ความเชื่อการเรียกขวัญเป็นการกระทำที่ทำให้ขวัญกลับมาสู่ร่างเจ้าของขวัญ และทำให้ขวัญอยู่กับตัวตลอดไป ซึ่งมีวิธีหลายรูปแบบ เช่น การขอร้อง วิงวอน แม้กระทั่งหลอกหลอให้หลงเชื่อกลับมาอยู่กับเจ้าของขวัญตลอดไป

สรุปได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับการเรียกขวัญ เป็นการกระทำที่เรียกให้ขวัญกลับคืนมาสู่ร่างเจ้าของขวัญและทำให้ขวัญอยู่กับตัวตลอดไปและเชื่อว่าทำให้เกิดสิริมงคลแก่ผู้สู่ขวัญ

พุลศรี ศรีสมบุญ (2545: 186-203) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การทำพานบายศรี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กล่าวว่า การทำพานบายศรีว่า การนำใบตองมาทำเป็นพานบายศรี ถือเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มีองค์ประกอบและขั้นตอนการทำดังนี้

องค์ประกอบของพานบายศรีสู่ขวัญ

1. พานบายศรี ทำด้วยใบตองสด ดอกไม้สด ปัจจุบันดัดแปลงเป็นผ้าแพร กระดาษดอกไม้ประดิษฐ์ แทนเพราะการทำด้วยใบตอง ดอกไม้สดเป็นการยุ่งยาก ต้องใช้กำลังคนมาก และเก็บไว้ได้ไม่นาน เมื่อเย็นบายศรีแล้วประกบลงในพาน โถก หรือขัน ซ้อนกันเป็นชั้นๆ ประดับด้วยดอกไม้มงคล เช่น ดอกกรัก บานไม่รู้โรย บานชื่น ดาวเรือง ดอกบัว ดอกมะลิ ประกอบเป็นต้น บายศรี 3 ชั้น 5 ชั้น 9 ชั้น ตามฐานะ ยศ ตำแหน่ง ฐานันดรของบุคคลผู้รับการบายศรีสู่ขวัญ

2. เครื่องสังเวद्य มีไข่ไก่ ไก่ตัว อาหารคาวหวาน สุรา ยาสูบ ผลไม้ มะพร้าวอ่อน ดอกไม้ธูปเทียน ชันห้า

3. ด้าย ผูกขวัญ (ผูกข้อมือ) ใช้ด้ายดิบสายสิญจน์

4. หมอสูตร

วัสดุอุปกรณ์ในการทำบายศรีในอดีตใช้ใบตองกล้วยน้ำว่าเพราะหาได้ง่าย สามารถเก็บในสวนหรือขอจากเพื่อนบ้านก็ได้ แต่ปัจจุบันใช้ใบตองกล้วยตานี ทำบายศรี ไม่ใช้วัสดุอย่างอื่น ใบกล้วยตานี เป็นใบตองที่เหนียวไม่เปราะง่าย สีสด สวยงามอยู่ได้นาน การทำพานบายศรีจะไม่ค่อยมีการบอกกล่าว หรือวานกันไปทำ เพราะเป็นยุคข้าวยากหมากแพง ต่างคนต่างดิ้นรน ทำมาหากิน ไม่มีเวลาไปช่วยกัน โดยไม่มีค่าตอบแทน ถ้ามีงานสู่ขวัญในพิธีกรรมต่างๆการทำพานบายศรีสู่ขวัญหรือพานขวัญจะต้องจ้างผู้มีฝีมือในการทำ แต่ปัจจุบันผู้มีฝีมือนี้วันลดน้อยลงทุกที เนื่องจากบายศรีเป็นของสูงเพราะใช้เป็นเครื่องบูชาเทวดา โบราณถือกันว่า การฝึกหัดทำบายศรีต้องทำพิธีครอบครุบายศรีถ้ามิได้ครอบห้ามทำ เพราะจะเกิดความอับริยัจฉาไรแก่ผู้ทำจึงไม่ค่อยมีผู้ทำได้แพร่หลายนัก การครอบนั้นครุจะจับมือสอนให้พับใบตอง ปัจจุบันการเรียนทำบายศรีกำหนดอยู่ในชั้นเรียน ซึ่งมีนักเรียนจำนวนมากจึงกำหนดพิธีย่อลงให้ทำบุญตักบาตรอุทิศส่วนกุศลแก่ครุบายศรี และอธิฐานเอาเองก็ถือว่าอนุญาต ให้ทำบายศรีได้ ดังนั้นผู้ทำบายศรี จึงจัดอยู่ในวงหรือผู้ที่ได้รับการสืบทอดต่อมา ซึ่งนับว่าหายากมากขึ้น แต่ยังมีธุรกิจด้านนี้เพื่อการรับจ้างและจำหน่ายพานบายศรีหรือหมากเบ็ง มีราคาทั้งแบบราคาถูกและราคาแพง ขึ้นอยู่กับการจ้างว่าจะใช้พานบายศรี แบบใหญ่หรือแบบเล็ก ให้ความสำคัญสูงก็ขึ้น และลดความที่ยาก หรือง่ายถ้าผู้จ้างมีฐานะร่ำรวยก็จะทำพานบายศรีหลายชั้น ในปัจจุบันนอกจากใช้ใบตองแล้วยังใช้ผ้าที่มีสีเขียวแทนใบตองเพราะถ้าใช้ผ้าจะใช้ได้นาน จนกว่าสีจะซีดจางลงหรือเก่าไป อีวัสดุหนึ่งที่ใช้แทนใบตอง เช่น กระดาษหลากหลายสีสัน ตามผู้ใช้จะเลือกสี ทั้งนี้การทำพานบายศรีจะทำอย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะใช้วัสดุที่เป็นใบตอง กระดาษ หรือผ้า ต้องลงทุนจ้างหรือซื้อทั้งนั้น ราคาถูกหรือแพงก็อยู่กับขนาด ลดลงและความสูงของชั้นบายศรี โดยเฉพาะในปัจจุบันมีการประยุกต์รูปแบบบายศรีในลักษณะต่างๆ จึงทำให้ราคาพานบายศรียิ่งราคาสูงขึ้น

ปัจจุบันพานบายศรีส่วนมากจะใช้พานอะลูมิเนียม พานเงิน พานทอง มีทั้งขนาดเล็ก ใหญ่ ตามต้องการแต่ไม่ค่อยใช้พานทองเหลืองเหมือนในอดีต ซึ่งค่อนข้างจะมีราคาแพงมากกว่าพานอะลูมิเนียม ส่วนขนาดทำพานบายศรีแบบต่างๆ อาจไม่ใช่แรงงานคนก็ได้ อาจจะใช้เครื่องจักรทำสำเร็จรูปแบบออกมาขาย อาจใช้วัสดุที่เป็นพลาสติกหรือไม้แกะสลักเป็นบายศรี ผลิตออกมามีลวดลายและรูปแบบที่สวยงามตามยุคสมัยนิยม เพื่อเพิ่มสีสันและลวดลายซึ่งออกแบบตามความคิดสร้างสรรค์ หรืออาจจะใช้วิธีเพนท์ลวดลายบนผ้าหรือผ้าไหมก็ได้ สำหรับตัวพานบายศรีอาจปรับเปลี่ยนเป็นใช้พลาสติกที่คล้ายกับพานอะลูมิเนียม หรือพานทองเหลือง ซึ่งอาจสะดวกต่อการผลิตและเป็นการลดต้นทุนการผลิต ซึ่งจะทำให้ราคาของพานบายศรี ถูกลงกว่าใช้วัสดุอื่นและอาจเป็นที่นิยมสำหรับผู้ที่มีงบประมาณไม่มาก ก็สามารถที่ใช้พานบายศรีที่สวยงามใช้ในการประกอบพิธีที่สำคัญ ตามโอกาสและฐานะของตนเอง

ขั้นตอนการทำพานบายศรี

ขั้นตอนที่ 1 ฉีกใบตองที่ต้องการตามจำนวน ดังนี้

1. ฉีกใบตองขนาดกว้าง 3.5 นิ้ว ยาว ประมาณ 8 นิ้ว จำนวน 94 ชิ้น
2. ฉีกใบตองขนาดกว้าง 3 นิ้ว ยาว ประมาณ 8 นิ้ว จำนวน 66 ชิ้น
3. ฉีกใบตองขนาดกว้าง 21 นิ้ว จำนวน 3 ชิ้น
4. ฉีกใบตองขนาดกว้าง 16 นิ้ว จำนวน 2 ชิ้น
5. เหลาไม้ไผ่ทำเป็นไม้กลัดยาว 14 จำนวน ประมาณ 100 อัน

ขั้นตอนที่ 2 วิธีทำลูกบายศรี

1. ใช้ใบตองขนาด 3.5 นิ้ว จำนวน 54 นิ้ว ตัดหัวท้ายออกเล็กน้อยหงายใบตอง ขึ้นแล้วจับทางด้านข้างม้วนเข้าเป็นรูปกรวยให้แน่น ใช้ไม้กลัดยาวเสียบร้อยลูกบายศรีไว้เป็นชุดๆ ชุดละ 9 อัน จำนวน 9 ชุด
2. ใช้ใบตองขนาด 21 นิ้ว หงายใบตองขึ้นแล้วม้วนจากด้านข้างให้เป็นกรวยขนาดยาวจะได้ 3 กรวย เพื่อทำยอดกรวยบายศรี ถ้าต้องการใช้ยอดแข็งควรใช้ก้านใบส่วนที่ตรง เสริมข้างในแล้วใช้ไม้กลัดโดนของกรวยไว้

ขั้นตอนที่ 3 การเข้าตัวบายศรี

1. นำยอดบายศรีที่เตรียมไว้แล้วนำลูกบายศรี 54 ลูกมาเข้ากัน ยอดที่ละลูกโดยใช้ใบตองขนาด 3 นิ้ว ห่อตัวบายศรีที่เป็นยอด ดังนี้ ใช้ลูกบายศรีห่อกับยอดบายศรี ให้ลูกบายศรีลดจากยอดบายศรี ประมาณ 9 นิ้ว หรือตามความต้องการใช้ใบตองขนาด 3 นิ้ว ห่อพันเป็นผ้าถุงแล้วใช้ไม้กลัดติดไว้ทำ เช่น นี้จนครบ 9 ครั้ง แล้วใช้ใบตอง 3 นิ้ว ห่อโคนด้วยยอดบายศรีอีกครั้ง จะได้ยอดบายศรี 1 อัน ทำเช่น เดียวกันจนได้ยอดบายศรี 3 อัน

2. นำลูกบายศรีที่เหลืออีก 3 ชุด มาห่อผ้าถุงให้เป็นตัวบายศรี เช่นเดียวกับตัวยอดบายศรีจะได้ตัวบายศรี 3 อัน

ขั้นตอนที่ 4 การทำหมากเบ็ง

1. นำใบตองขนาด 16 นิ้ว 2 ชิ้นซ้อนกัน หงายใบตองแล้วจับด้านแข็งมับให้เป็นกรวยขนาดใหญ่ พอเหมาะกับขันใบเล็ก แล้วใช้ไม้กมัดไว้ให้แน่น

2. ใบตองขนาด 3.5 นิ้ว ที่เหลือจากนำลูกบายศรี 40 ชิ้น มาพับให้เป็นกลีบหมากเบ็งโดยหงายใบตองแล้วพับด้านแข็งมาตรงกลาง พับด้านอ่อนมาทับจะได้ 1 กลีบ ใช้ไม้กมัดยาวร้อยไว้เป็นชุดทำทั้งหมด 40 กลีบ ชุดละ 5 กลีบ

3. นำกลีบมาติดกับกรวยใหญ่ในข้อ 4.1 แล้วใช้ไม้กมัด กมัดไว้ ทำรอบกรวยกลีบที่ 1 ติดแล้ว ติดอีกด้านตรงข้ามเป็นกลีบที่ 2 กลีบที่ 3 กลีบที่ 4 จะสับระหว่างกันตามลำดับจนได้หมากเบ็งพอเหมาะกับขันใบเล็ก

4. ใช้กรรไกรตัด ขอบหมากเบ็งให้เสมอกัน แล้วนำใบตอง กว้างประมาณ 3 นิ้ว หุ้มปลายขอบ โดยใช้ไม้กมัดให้แน่น

ขั้นที่ 5 การประกอบพานบายศรี

1. นำใบคุณ ใบยอ ใบรักษามาเรียงไว้ในพานอย่างละ 9 ใบ

2. นำขันใส่ข้าวสาร เพื่อให้มีน้ำหนักตั้งบนพานที่มีใบไม้มงคล

3. ใช้ลูกบายศรี 3 ตัว ติดเข้ากับขันโดยให้โคนบายศรีอยู่ในพานให้เรียบริ้อยจัดระยะตัวบายศรีทั้ง 3 ให้เท่ากัน แล้วใช้ฝายขาวเส้นยาวพันตัวลูกบายศรีให้แน่น

4. นำยอดบายศรีทั้ง 3 ตัว มาวางสับหว่างกับตัวบายศรี ที่จัดไว้ในข้อ 3 โดยใช้ข้าวสาร กลบปลายโคนบายศรีไว้ ให้ตั้งตรง แล้วใช้ขวดใส่น้ำตั้งตรงกลาง ผังลงในข้าวสารเล็กน้อย แล้ววางขวดใส่น้ำตรงกลางขัน

5. นำหมากเบ็งที่เตรียมไว้มาสวมลงที่ขวดน้ำ เพื่อขันหมากเบ็งจะได้ตั้งตุงอย่างมั่นคง

6. นำดอกไม้ที่เตรียมมาเสียบไม้กมัดใช้ดอกกรัก หรือดอกบานไม่รู้โรยมาประดับลูกบายศรีทั้ง 54 ลูก ดอกดาวเรืองขนาดเล็ก กลางใหญ่ เสียบให้เป็นรูปคล้ายมาลัยตุ้ม แล้วปลายเสียบด้วยดอกกรัก หรือดอกบานไม่รู้โรย ประมาณ 3 ดอก ทำ 4 ชุด เพื่อประดับยอดบายศรีและยอดหมากเบ็ง

7. นำดอกไม้จากข้อ 5.6 มาประดับตกแต่งบายศรีให้สวยงาม

8. ส่งผลงานที่สำเร็จ อธิบายขั้นตอน การทำงานที่ประสานผลสำเร็จ เปรียบเทียบผลงานเพื่อสิ่งที่ดี และสิ่งที่ควรแก้ไขปรับปรุงทำงานครั้งต่อไป

ความหมายและประเภทของการบายศรี

วิธีการดำรงชีวิตของชาวไทย เกี่ยวพันกับขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งเป็นสิ่งที่บรรพชนได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน ในส่วนประเพณีเกี่ยวข้องกับชีวิตนั้นมีพิธีกรรมหลายอย่างที่มิบายศรี เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยและดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่ขาดมิได้ สำหรับชนชาวอีสาน บายศรีเป็นทั้งวัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาดั้งเดิม และบ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัด มีความประณีต สวยงามหลากหลายรูปแบบ

ความหมายของบายศรี

พระยาอนุমানราชชน (2506: 121) ให้ความหมายว่า บายศรีหมายถึงกระทงใส่อาหารให้ขวัญกิน แต่อยากให้เป็นงานใหญ่ขึ้น จึงทำกระทงอาหารหลายใบซ้อนกันแล้วดมมือต่อไป จึงคิดทำครรลองกระทงขึ้นให้เห็นเป็นจระเข้ เป็นชั้นๆ แล้วเห็นกระทงเปล่านั้นไม่งามจึงจัดการเจิมปากเข้า แล้วก็ลืมไปว่ามันเป็นกระทงเจิมกันเดิมเข้าอีกด้วย จึงสำเร็จรูป เลื่อนมาเป็นบายศรีอย่างทุกวันนี้

พูลศรี ศรีสมบุรณ์ (2545: 52) ให้ความหมายพานบายศรี คือ เครื่องเชิญขวัญทำด้วยกระทงใบตองเป็นชั้นๆ มีขนาดใหญ่เล็กสอปขึ้นไปตามลำดับชั้น เช่น 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น หรือ 9 ชั้น สำหรับภาคอีสานมักมีข้าว ขนม วางอยู่ในพานบายศรีด้วย และสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือเส้นด้าย (ฝ้าย) สำหรับผูกแขนรับขวัญ หรือผูกขวัญด้วย อาจจะมีเพิ่มให้มีเทียน (วัดรอบศรีชะ) ผ้าฝั้นแพรวา น้ำอบน้ำหอม หวี กระเจ๊ก ฯลฯ สำหรับผู้ที่รับการบายศรีสู่ขวัญด้วย

มนัส สุขสาย (2526: 17) กล่าวว่าบายศรี เป็นประเพณีดั้งเดิม เก่าที่นิยมกระทำสืบเนื่องติดต่อกันมาเป็นเวลานาน ถือว่าเมื่อจัดพิธีนี้แล้วจะเป็นเวลานาน ถือว่าเมื่อจัดพิธีนี้แล้วจะเป็นมงคลแก่ชีวิตเป็นสิริมงคลเป็นกำลังใจในการที่จะประกอบคุณงามความดีต่อไป และมีความสุขความเจริญในชีวิตต่อไป เดิมนั้นเป็นพิธีที่เจ้านายผู้ใหญ่ทำกัน จึงเรียกว่า “บายศรี” เพราะคำว่า “บา” ได้แก่เจ้าขุนมูลนาย เช่น เจ้านายมักเรียกว่า บาคาน, บาท้าว, บาทูเท่า, บาบ่าวเท่า เป็นต้น จะเห็นได้จากหนังสือการะเกดสินไชย แม้ในหนังสือ “เซตุน” ที่ไปสืบศาสนาในกรุงสรวดี ก็เรียกขุนไทว่า “บา” เหมือนกันศัพท์คำว่า “บาศรี” ก็คือการทำสิริให้กับชนผู้ดี หรือสิริแบบอย่างที่ทำให้กับผู้ดี คงไม่ใช่ “บายศรี” อย่างที่บางท่านเข้าใจ เพราะคำว่า “บาย” ภาษอีสานหมายถึง “จับ” อีสานคงไม่หมายถึง “จับศรี” เพราะฉะนั้น “บาศรี” จึงเป็นศัพท์ดั้งเดิมเก่าแก่จริงๆ ที่นิยมเรียกกันมาแต่โบราณกาล เพื่อเป็นการรักษาประเพณีและศัพท์ดั้งเดิมไว้มิให้คลาดเคลื่อน จึงขอให้เรียกว่า “บาศรีสู่ขวัญ” ซึ่งเป็นคำเดิมแต่โบราณ

กล่าวสรุปโดย บายศรีหรือ บาศรี หมายถึง เครื่องเซวัญหรือรับเซวัญ ทำด้วยใบตองเป็นรูปคล้ายกระทงเป็นชั้นๆ ขนาดเล็กใหญ่ซ้อนขึ้นไปตามลำดับ สามชั้น ห้าชั้น เจ็ดชั้นหรือเก้าชั้นบ้าง มีเสาปักตรงกลาง เป็นแกนมีเครื่องสังเวทอยู่ในบายศรีและมีไขเซวัญเสียบอยู่บนยอดบายศรี ตกแต่งด้วยใบตองและดอกไม้ให้เกิดความสวยงาม เพื่อใช้ในพิธีกรรมต่างๆ

พิธีบายศรีสู่ขวัญและประเภทของการสู่ขวัญ

ความสำคัญของพิธีบายศรีสู่ขวัญ

สาร สาระทัศนานันท์ (2527: 12) ได้ให้ความสำคัญของพิธีบายศรีสู่ขวัญไว้ว่า พิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นพิธีที่สำคัญของชาวอีสาน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขวัญและจิตใจ เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่ดีขึ้น การดำเนินชีวิตของชาวอีสานแทบทุกอย่างจึงมีการบายศรีสู่ขวัญควบคู่กันไปเสมอ เป็นการเรียกกรองพลังทางจิต ช่วยให้มีพลังใจที่เข้มแข็ง สามารถฟันฝ่าภัยพิบัติต่างๆ ได้ การสู่ขวัญช่วยทำให้เกิดมงคล ทำให้ดำรงอยู่ด้วยความสุขราบรื่น มีโชคลาภมากขึ้น และอาจลดปรารถนาให้ผู้ที่เราหวั่นไหวพ้นจากสรรพเคราะห์ทั้งปวง ด้วยมูลเหตุแห่งการสู่ขวัญนี้เอง

การประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญของชาวอีสาน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขวัญและจิตใจ ช่วยก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่ดีขึ้น ซึ่งชาวอีสานเห็นความสำคัญทางจิตใจเป็นอย่างมาก ดังนั้นวิถีการดำเนินชีวิตแทบทุกอย่างจึงมักจะมีการสู่ขวัญควบคู่กันไปเสมอการสู่ขวัญจะช่วยให้เกิดสิริมงคล ชีวิตอยู่ด้วยความราบรื่น จิตใจเข้มแข็ง โชคดียิ่งขึ้น บัดเป่าสิ่งที่ไม่ดี หายจากสรรพเคราะห์ทั้งปวง ทั้งพิธีบายศรีสู่ขวัญมีหลายรูปแบบ แล้วแต่ว่าจะจัดพิธีสู่ขวัญในเรื่องใด เช่นการสู่ขวัญเด็ก การสู่ขวัญนา การสู่ขวัญบ่าวสาว หรือจะเป็นการสื่อขวัญในเหตุที่ทำให้เกิดการเสียชีวิต จิตใจไม่ดี เพื่อเรียกให้ขวัญมาอยู่กับเนื้อกับตัว สิ่งไม่ดีให้ผ่านพ้นไป มีพลังใจที่ดี รวมทั้งการสู่ขวัญสัตว์ และสิ่งต่างๆ ก็อาจทำได้ แต่การปฏิบัติ นอกจากจะมีเครื่องขวัญที่ใช้ในพิธีแล้ว พิธีกรรมต่างๆ ก็จะแตกต่างกันไปเป็นปลีกย่อย แล้วแต่ลักษณะพิธี ซึ่งประเพณีบายศรีสู่ขวัญในภาคอีสาน เป็นประเพณีที่ประชาชนส่วนมาก ยังนิยมปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป เพราะถือว่าเป็นพิธีที่เป็นสิริมงคล เป็นการมอบความปรารถนาดีและลดบันดาลให้ ผู้รับการทำพิธีตลอดจนผู้เกี่ยวข้องมีความสุขความเจริญ และจิตใจสงบสุข และส่งเสริมให้ประชาชนมีความรักใคร่กันเป็นอย่างดี นับเป็นวัฒนธรรมที่ดี ควรแก่การอนุรักษ์ให้อยู่สืบไป

การบายศรีสู่ขวัญ เป็นวัฒนธรรมอันดีของชาวอีสานและชาวเหนือจัดขึ้นเพื่อเป็นการรับขวัญและเรียกขวัญของผู้ที่จากบ้านไปไกลด้วยเวลาอันยาวนาน หรือผู้ที่เพิ่งหายป่วยให้ตลอดจนเป็นการแสดงความยินดีกับผู้ที่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งในทางราชการ และเป็นการต้อนรับอาคันตุกะผู้มาเยือน ซึ่งในภาคอีสานนั้น เมื่อมีการจัดงานอะไรก็ตาม ก็จะมีพิธีบายศรีสู่ขวัญควบคู่ไปด้วย การจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญก็เพื่อต้อนรับแขกนั้น มักจะทำกันอย่างสวยงาม ใหญ่โต

ประเภทของการสู่ขวัญ

การสู่ขวัญของชาวอีสานเป็นพิธีกรรมที่กระทำสืบต่อกันมานาน แบ่งเป็น 3 ประเภท ตามลักษณะและโอกาสที่ใช้ ดังนี้คือ

1. การสู่ขวัญคน
2. การสู่ขวัญสัตว์
3. การสู่ขวัญสิ่งของ

1. การสู่ขวัญคน

การสู่ขวัญคน เป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญหรือจิตใจ อันจะก่อให้เกิดขวัญหรือกำลังใจดีขึ้น วิธีการดำเนินชีวิตของชาวอีสานมักจะมีการสู่ขวัญควบคู่กันเสมอ เพื่อเรียกร่องหรือระดมพลังทางจิตใจ นอกจากนี้เนื้อหาในบทสวดขวัญบางบทได้มีการสอดแทรกคติธรรมและแนวทาง ในการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มต่าง ๆ ของสังคม การสู่ขวัญมีหลายประเภท ดังนี้

1.1 การสู่ขวัญพระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ได้สมณศักดิ์เป็นยาครู หรือชา ชาวบ้าน จะทำการสู่ขวัญให้ หรือเวลาจะเอาพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานที่แท่นประทับภายในวัด จะทำการสู่ขวัญพระสงฆ์ทั้งวัด เป็นการส่งเสริมให้พระสงฆ์เป็นผู้สืบมรดกทางพุทธศาสนาต่อไป

1.2 การสู่ขวัญออกกรรม ผู้หญิงที่คลอดบุตรต้องอยู่ไฟ เมื่อออกไปแล้วก็มี การสู่ขวัญให้ เพราะในขณะที่อยู่ไฟนั้น ได้รับความทุกข์ทรมานนานปีการ จึงจำเป็นต้องเอาอกเอาใจและให้กำลังใจ การเอาอกเอาใจอย่างหนึ่ง คือ การสู่ขวัญ

1.3 การสู่ขวัญเด็กน้อย เด็กๆ มักตกใจง่าย ถ้ามีใครหลอกหรือเห็นอะไรที่น่ากลัว ก็ จะตกใจมาก พ่อแม่เชื่อว่าเมื่อเด็กตกใจขวัญจะออกจากร่าง ส่งผลให้เด็กร้องไห้ไม่สลาย จึงจำเป็นต้องทำ พิธีสู่ขวัญให้

1.4 การสู่ขวัญคนธรรมดา คนธรรมดา นั้น เมื่อไปค้าขายได้ลาภ หรือได้เลื่อนยศตำแหน่ง ก็ทำการสู่ขวัญให้ บางทีฝันไม่ดี หรือเจ้านายมาเยี่ยมก็มีการสู่ขวัญเพื่อให้เกิดสิริมงคล

1.5 การสู่ขวัญหลวง เวลาพ่อแม่หรือผู้เฒ่าผู้แก่เกิดมีอาการเจ็บป่วยชาวบ้านจะรักษาด้วยวิธีการต่าง ๆ แต่ถ้ายังไม่หาย ลูกหลานจะทำพิธีสู่ขวัญให้เป็นเวลา 3 คืน เชื่อว่า โรคภัยไข้เจ็บหรืออาการป่วยจะหายได้ สิ่งของที่ใช้ในพิธีนี้ก็เหมือนสู่ขวัญธรรมดา แตกต่างตรงที่ต้องเพิ่มรูปเทียนให้ เท่ากับอายุของผู้ป่วย ให้สวดเวลากลางคืนประมาณ 3-4 ทุ่ม

1.6 การสู่ขวัญนาคน เมื่อบุตรชายมีศรัทธา จะบวชเมื่อถึงวันบวชบิดา-มารดาจึงได้จัด พิธีสู่ขวัญให้บุตรชายเพื่อเป็นสิริมงคล

1.7 การสู่วัตถุน้อยก่อนแต่งงาน (กินดอง) มักกระทำที่บ้านเจ้าบ่าวก่อนจะมีพิธีแต่งงาน พ่อแม่เจ้าบ่าวและญาติของเจ้าบาวนิยมสู่วัตถุให้กับลูกของตนก่อน แล้วจึงนำพาขวัญไปรวมกันที่บ้านเจ้าสาว พาขวัญก่อนพิธีแต่งงาน เรียกพาขวัญน้อย

1.8 การสู่วัตถุบ่าวสาวเวลาแต่งงาน ก่อนที่หนุ่มสาวจะอยู่กินร่วมกันเป็นสามีภรรยา จะต้องจัดให้มีพิธีแต่งงาน หรือชาวอีสานเรียกว่า "กินดอง" เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลกับคู่บ่าวสาว จึงต้องจัดให้มีการสู่วัตถุขึ้น ส่วนใหญ่มักกระทำที่บ้านเจ้าสาว

1.9 การสู่วัตถุคนป่วย คนเจ็บไข้นาน ๆ หรือชาวบ้านเรียกว่า "ป่วยปี" เชื่อว่ามีสาเหตุมาจากขวัญออกจากร่างกาย จึงเกิดอาการเจ็บป่วย เมื่อหายป่วยแล้วแต่ร่างกายยังไม่แข็งแรง ถือว่า ขวัญหนีเนื้อหนีคิง (ขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว) จึงจำเป็นต้องสู่วัตถุให้เพื่อเรียกขวัญให้มาอยู่กับร่าง จะทำให้คนป่วยแข็งแรง หายจากการเจ็บป่วย

1.10 การสู่วัตถุพา ถ้าผู้ใดเจ็บไข้ได้ป่วย กินไม่ได้นอนไม่หลับ และได้ทำการสู่วัตถุ คนป่วยให้แล้ว แต่โรคภัยไข้เจ็บยังไม่หาย ก็จะทำกาสู่วัตถุพาให้อีกครั้งหนึ่ง

2. การสู่วัตถุสัตว์

การสู่วัตถุสัตว์เป็นการระลึกถึงบุญคุณของสัตว์ ที่ช่วยมนุษย์ในการทำมาหากินรวมไปถึงการขอมาที่ได้คำว่า เหยียนตี ในระหว่างการทำงาน ที่สำคัญ ได้แก่

2.1 การสู่วัตถุควายและวัว (วัว) ควายและวัวเป็นสัตว์ที่มีคุณแก่คนมากเพราะเป็นแรงงานหลักในการทำนา ทำไร่ ชาวบ้านถือว่าคนได้กินข้าวเพราะสัตว์เหล่านี้ ดังนั้นก่อนที่จะลงมือทำนา ครั้งแรกหรือเลิกทำนาแล้ว เจ้าของมักทำพิธีสู่วัตถุให้ เพื่อเป็นการรำลึกถึงบุญคุณ และขอขมาที่ได้ คำว่า เหยียนตีระหว่างทำงานร่วมกัน พาขวัญจัดให้มีน้ำอบ น้ำหอมและหญ้า

2.2 การสู่วัตถุม้อน (ตัวหม่อน) ม้อนเป็นสัตว์ตัวอ่อนที่ชักไยออกจากรังไหม ชาวบ้านสามารถนำมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม ม้อนเป็นสัตว์ที่มีคุณแก่คน เพราะไหมสามารถทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม เมื่อชาวบ้านลงมือเลี้ยงม้อน หรือหลังจากการชักไยม้อนเสร็จเป็นรังไหมแล้วจะจัดให้มีการสู่วัตถุขึ้น เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้เลี้ยงม้อนทำให้ผู้เลี้ยงขายเส้นไหมได้เงินทอง และเชื่อว่าการสู่วัตถุให้ม้อนจะส่งผลให้ม้อนมีหนังหนาตังเปือกฟ้าว (เหมือนเปลือกมะพร้าว) พาขวัญมีข้าวต้มและใบม้อน

3. การสู่วัตถุสิ่งของ

การสู่วัตถุสิ่งของเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อถือว่า สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อชีวิตของมนุษย์ จึงจำเป็นต้องจัดให้มีการสู่วัตถุให้กับสิ่งของเหล่านี้เพื่อเป็นการสำนึกในบุญคุณ ชาวบ้านเชื่อว่าการสู่วัตถุสิ่งของจะทำให้ผู้เป็นเจ้าของมีความสุข มีลาภ เป็นสิริมงคลแก่เจ้าของต่อไป ซึ่งการสู่วัตถุสิ่งของแยกได้ดังนี้

3.1 การสู่วัฒนเขื่อน คือ การนำเอาพิธีและขั้นตอนการสร้างบ้านเรือนมาพูดที่ประชุม เพื่อให้คนที่มาในพิธีรู้จักสร้างบ้านให้เป็นสิริมงคล ถ้าบ้านเรือนทำไม่ถูกต้องแบบก็จะนำแต่ความไม่เป็นมงคลมาให้

3.2 การสู่วัฒนเกวียน เกวียนเป็นพาหนะใช้สำหรับลากเข็น การสู่วัฒนเกวียนก็เพื่อให้เป็นสิริมงคลและมั่นคง และสอนให้เจ้าของรู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์

3.3 การสู่วัฒนข้าว มักทำกันในเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ ชาวบ้านเชื่อว่า "กินบ่บก จกบ่ลง" (กินเท่าไรไม่รู้จักหมด) ชาวบ้านจะสู่วัฒนข้าวก่อนทำพิธีเปิดเค้า(ยุ้ง) ข้าวนามากิน จะทำการสู่วัฒนก่อน เพื่อเป็นสิริมงคลจะทำให้สามารถผลิตข้าวในปีต่อไปได้อย่างสมบูรณ์ ไม่เกิดภาวะอดอยาก ประเพณีการสู่วัฒนที่ทำในปัจจุบันนี้ยังมีอยู่เพียงการสู่วัฒนบางประเภทเท่านั้น เช่น การสู่วัฒนาคสู่วัฒนบ่าวสาว สู่วัฒนคนป่วย สู่วัฒนขึ้นบ้านใหม่สู่วัฒนข้าว สู่วัฒนคนธรรมดา และสู่วัฒนควายและวัว ทั้งนี้อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพ ของสังคมในปัจจุบัน สัตว์และสิ่งของบางอย่างได้หมดความสำคัญในชีวิตประจำวันของชาวอีสานไปแล้ว จึงค่อยๆ เลิกไปในที่สุดได้ให้ความหมายของคำว่าประเพณีไว้ว่า ประเพณี คือ ความประพฤติที่ชนหมู่หนึ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่งถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกัน และสืบต่อกันมานาน ถ้าใครในหมู่ประพฤติดอกนอกแบบก็ผิดประเพณี หรือผิดจารีต ประเพณีคำว่าประเพณี ตามพจนานุกรมภาษาไทยฉบับบัณฑิตยสถาน ได้กำหนดความหมายประเพณีไว้ว่า ขนบธรรมเนียมแบบแผน ซึ่งสามารถแยกคำต่างๆ ออกได้เป็น ขนบ มีความหมายว่าระเบียบแบบอย่าง ธรรมเนียมมีความหมายว่า ที่นิยมใช้กันมา และเมื่อนำมารวมกันแล้วก็มี ความหมายว่า ความประพฤติที่คนส่วนใหญ่ ยึดถือเป็นแบบแผน และได้ทำการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นต้นแบบที่จะให้คนรุ่นต่อไป ได้ประพฤติปฏิบัติตามกันไป

โดยสรุปแล้ว ประเพณี หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่กำหนดพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆ ที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติสืบกันมา ถ้าคนใดในสังคมนั้นๆฝ่าฝืนมักถูกตำหนิจากสังคม ลักษณะประเพณีในสังคมระดับประเทศชาติ มีทั้งประสมกลมกลืนเป็นอย่างเดียวกัน และมีผิดแผกกันไปบ้างตามความนิยมเฉพาะท้องถิ่น แต่โดยมากย่อมมีจุดประสงค์ และวิธีการปฏิบัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเฉพาะส่วนปลีกย่อยที่เสริมเติมแต่งหรือตัดทอนไปในแต่ละท้องถิ่น สำหรับประเพณีไทยมักมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในคติพระพุทธศาสนาและพราหมณ์มาแต่โบราณ

การอนุรักษ์จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากวัฒนธรรมแห่งราชจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูหรือจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

จารีตประเพณี คำว่า “จารีต” หมายถึง อย่างเคย ตามเคย อย่างที่เคยถือมา เคยทำมา ธรรมเนียม ประเพณี พจนานุกรม(2541: 77) ประเพณี หมายถึงแบบความเชื่อความคิด การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศีลธรรม จารีตระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่างๆ ตลอดถึงการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ ที่กระทำตั้งแต่อดีต ลักษณะสำคัญของประเพณีคือ เป็นสิ่งที่ปฏิบัติเชื่อกันมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบต่อกันมาและยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน สุพัตรา สุภาพ (2525: 136) กล่าวว่าประเพณี คือความประพฤติของคนส่วนรวมที่นับถือกันเป็นธรรมเนียมหรือเป็นระเบียบแบบแผนและสืบต่อมาจนเป็นพิมพ์เดียวกันเสฐียรโกเศศ ส่วนขนบธรรมเนียมประเพณี หมายถึง ความเชื่อถือในเรื่องธรรมเนียมประเพณีนิทานปรัมปรา สุภาชิตต่างๆ ที่มีอิทธิพลให้บุคคลปฏิบัติอยู่ในสัง ปทุนากรม ฉบับหลวง (2524: 365) เมื่อนำคำสองคำมารวมกันได้คำว่า จารีตประเพณี หมายถึง สิ่งที่เป็นองค์ความรู้ทั้งหลายของมนุษย์ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแนวทางในการปฏิบัติของคนในสังคมปัจจุบัน

การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนไทยทุกคนมีวิธีการ ดังนี้

1. ศึกษา ค้นคว้า และการวิจัยวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งที่มีการรวบรวมไว้แล้วและยังไม่ได้ศึกษาเพื่อทราบความหมายและความสำคัญของวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นมรดกของไทยอย่างถ่องแท้ ซึ่งความรู้ดังกล่าวถือเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต เพื่อให้เห็นคุณค่า ทำให้เกิดการยอมรับ และนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม ต่อไป
2. ส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่า ร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่ประชาชนในการปรับเปลี่ยนและตอบสนองกระแสวัฒนธรรมอื่นๆ อย่างเหมาะสม
3. รณรงค์ให้ประชาชนและภาคเอกชน ตระหนักในความสำคัญ ของวัฒนธรรมว่าเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องให้การรับผิดชอบร่วมกันในการส่งเสริมสนับสนุน ประสานงานการบริการความรู้ วิชาการ และทุนทรัพย์สำหรับจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม
4. ส่งเสริมและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยการใช้ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน
5. สร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจว่าทุกคนมีหน้าที่เสริมสร้าง ฟื้นฟู และการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่เป็นสมบัติของชาติ และมีผลโดยตรงของความเป็นอยู่ของทุกคน
6. จัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรมเพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานเพื่อให้ประชาชนเข้าใจ สามารถเลือกสรร ตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตทั้งนี้สื่อมวลชนควรมีบทบาทในการส่งเสริม และสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้นด้วย

3. บริบทพื้นที่วิจัย

ประวัติความเป็นมา

ชาวไทยเป็นชาวจังหวัดนครพนมเผ่าหนึ่ง ที่อาศัยเขต อำเภอรณนคร อำเภอนาแก อำเภอธาตุพนม อำเภอนาหว้า เดิมตั้งถิ่นฐานในแคว้นสิบสองจุไทย แคว้นสิบสองปันนา ชาวไทย ได้อพยพจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ชาวไทย ได้อพยพจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2369 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ตามตำนานของชาวไทยเรณูนคร กล่าวไว้ในพงศาวดารล้านช้างว่าที่เมืองน่าน้อยอ้อยหนู หรือถน มีปู่เจ้ากลางเชิง ขุนเค็ก ขุนคาง ปกครองชาวไทย เมื่อเกิดทุกภิกขภัยพญากา หัวหน้าผู้ไทยคนหนึ่งได้เกิดขัดแย้งกับเจ้าเมือง จึงทำให้ผู้ไทยจำนวนหนึ่งมาอยู่ที่เมืองวังอ่างคำแขวง สุวรรณเขต ปัจจุบัน ที่เมืองแห่งนี้มีชาวข่าอาศัยอยู่ก่อนแล้วจึงเกิดพิพาทกันขึ้นต่อมาผู้ไทยถูกชาวข่าและจีนฮ่อบุก รุกทำลายเผ่าบ้านเรือน และจับเอาพญาเตโชหัวหน้าชาวไทยไปเมืองจีน พญาเตโชได้สั่งลูกหลานว่าอย่าอยู่เมืองวังเลยให้อพยพไปอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงเสียเถิดชาวไทยโดยการนำมาทำวเพชร ทำวสาย จึงพาชาวไทยจากเมืองวัง เข้ามาอยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขง โดยการต่อเรือและแพล่องมาตามแม่น้ำโขง ข้ามมาขึ้นฝั่งที่บ้านพระกลางท่าเขตอำเภธาตุพนม ต่อมาจึงไปตั้งหมู่บ้านเรือนที่ ดงหวายสายบ่อแก ชาวไทยจึงอพยพกันต่อไปและตั้งหมู่บ้านเรือนขึ้นใหม่ให้ชื่อว่า เมืองเว รัชกาลที่ 3 จึงโปรดเกล้าฯ ตั้งให้นครพนม ปัจจุบันคือ อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม

ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอรณนครอยู่ห่างจากตัวอำเภเมืองนครพนมลงไปทางใต้ 51 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 212 (หนองคาย-ต่อเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี) สภาพโดยทั่วไปเป็นที่ราบ มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอลาปาก อำเภเมืองนครพนม และอำเภธาตุพนม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภธาตุพนม

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภธาตุพนมและอำเภอนาแก

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอนาแกและอำเภอลาปาก

อำเภอรณนครแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 8 ตำบล 93 หมู่บ้าน ได้แก่

1. เรณู	มี	14	หมู่บ้าน
2. โพนทอง	มี	10	หมู่บ้าน
3. ท่าลาด	มี	8	หมู่บ้าน
4. นางาม	มี	14	หมู่บ้าน

5. โคกหินแ่	มี 15 หมู่บ้าน
6. หนองย่างซิ้น	มี 8 หมู่บ้าน
7. เรณูใต้	มี 13 หมู่บ้าน
8. นาขาม	มี 9 หมู่บ้าน

สภาพเศรษฐกิจ

การกสิกรรม ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทางเกษตรกรรม พื้นที่ส่วนใหญ่ทำนา
รองลงมาคือ ทำสวน

การปลูกข้าว ส่วนใหญ่ปลูกข้าวเหนียว และปลูกข้าวเจ้าไว้เพื่อขายบ้าง

พืช ปลูกแตง ปลูกยาสูบ

ไม้ยืนต้น มีมะม่วง กัลย มะพร้าว และขนุน

ปศุสัตว์ มีการเลี้ยง โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่

การประมง มีการเลี้ยงปลา ได้แก่ ปลาดุก ปลานิล กบ เป็นต้น

การป่าไม้ ไม้สัก

การชลประทาน มีโครงการชลประทานขนาดเล็ก ประเภทอ่างเก็บน้ำ

4. แนวคิดที่มีต่อการสร้างสรรค์

ความรู้พื้นฐานทางศิลปะ

ความหมายของงานศิลปะคำว่า “ศิลปะ” มีหลากหลายตามทรรศนะของนักปราชญ์และนักวิชาการในทรรศนะของ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ศิลปะ คือการที่มนุษย์ใช้ความสามารถซึ่ง ปฏิบัติจากความชำนาญนั้นๆ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งจะเป็นวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งจะเป็นวัตถุประสงค์ในทางความงามในจรรยาบรรณหรือในทางที่เป็นประโยชน์ก็ตาม ฉะนั้น ความหมายของศิลปะตั้งแต่ดั้งเดิม จึงแบ่งออกเป็นจิตรศิลป์ ได้แก่ ศิลปะที่สร้างสรรค์เพื่อความงาม จริยศิลป์ ได้แก่ ศิลปะที่สร้างสรรค์เพื่อที่ดี เสรีศิลป์ ได้แก่ ศิลปะที่สร้างสรรค์ประโยชน์

ตามทรรศนะของ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ศิลปะ คืองานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ที่ต้องใช้ความพยายามด้วยมือและความคิดของศิลปิน

ตามทรรศนะของ ศาสตราจารย์พิเศษ อารี สุทธิพันธุ์ ศิลปะคือ การถ่ายทอดความหมายต่างๆ อันประกอบด้วยจินตนาการอย่างมีทักษะและเข้าใจลำดับประสบการณ์อย่างมีระเบียบรวมทั้งเข้าใจวัตถุประสงค์ที่มีสุนทรีย์ภาพโดยศิลปินส่วนมากจะแสดงทักษะและจินตนาการและจินตนาการของตนเองออกมาเป็นรูปทรงที่น่าจับต้อง น่าดู น่าสัมผัสตามประสบการณ์ของศิลปินแต่ละคน

นอกจากนี้ตามความหมายที่ระบุไว้ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะ (อังกฤษ-ไทย) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2541 กล่าวไว้ว่า ศิลปะ หมายถึง ผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปลักษณะต่างๆ ที่ปรากฏซึ่งสุนทรียภาพ ความประทับใจ หรือความสะเทือนอารมณ์ตามอัจริยภาพ พุทธิปัญญา รสนิยมและทักษะของแต่ละคนเพื่อความพอใจชื่นชมหรือเพื่อสนองตอบขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี หรือความเชื่อในลัทธิ ศาสนา (ราชบัณฑิตยสถาน. 2541: 26)

ความรู้เกี่ยวกับจิตรกรรม

1. ความหมายของจิตรกรรม

จิตรกรรม คือ ผลงานการสร้างสรรค์ที่ใช้เทคนิควาดเส้นและระบายสีให้เกิดรูปร่าง รูปทรงตั้งแต่เดิมมีลักษณะ 2 มิติ และ 3 มิติ ทั้งนี้ “สี” ในการสร้างสรรคงานจิตรกรรมนั้น จะใช้ สีเป็นสีพื้นฐาน

สงวน รอดบุญ (2524: 147) ได้กล่าวถึงจิตรกรรมไว้ดังนี้ “จิตรกรรม ได้แก่ กรรมวิธีของการนำเอา สีต่างๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อผิวพื้นเพื่อให้บังเกิดภาพที่มีความหมายและความงดงามตามจุดประสงค์ของศิลปิน อาจเป็นการระบายด้วยสีเดียว หรือสีเอกรงค์(Monochrome) หรือภาพหลายสีหรือ พหุรงค์(Polychrome) ก็ได้” งานจิตรกรรมนี้อาจเป็นการเขียนด้วย สีน้ำมัน สีฝุ่น สีน้ำ สีชอล์ค สีอะครีลิก และสีอื่นๆ ลงบนผ้าใบ ไม้ กระดาษ แผ่นหนัง และบนผนังปูน เป็นต้น

นิคโคเล ระเบิดันฮาหมัด (2543: 2-3) ได้ให้ความหมายของจิตรกรรมไว้ว่า “จิตรกรรม” คือ ศิลปะสาขาหนึ่ง การแสดงออกโดยการใช้น้ำสี(Pigment)เป็นสีที่ทำให้ภาพนั้นมองเห็น ภาพจิตรกรรมนั้นอาจเป็นภาพ ที่บันทึก จากธรรมชาติหรือภาพที่มนุษย์สร้างขึ้นใหม่ซึ่งเกี่ยวข้องกับความคิดทางประวัติศาสตร์ ศาสนา หรือเกี่ยวกับการจัดองค์ประกอบขึ้นใหม่จากกระบวนการนามธรรม (Abstract Patterns)

สมภพ จงจิตต์โพธา (2552: 11) กล่าวได้ว่า จิตรกรรม หมายถึง การถ่ายทอดรูปแบบเพื่อบันทึกการแสดงออกผ산ความคิดในรูปแบบของเส้นและสีบนพื้นระนาบ ด้วยวิธีการระบายสี เพื่อบันทึกรูปและบันทึกความรู้สึกโดยเรียกตามลักษณะของคุณสมบัติของสีที่ใช้ เช่น สีน้ำมัน สีน้ำ สีฝุ่น สีอะครีลิก เป็นต้น

อารี สุทธิพันธ์ (2518: 42) ได้กล่าวว่า จิตรกรรม หมายถึง ภาพเขียนสี การระบายสี หรือภาพที่มีสี ที่มนุษย์เขียนขึ้น ซึ่งอาจพบเห็นบนผนัง บนระนาบ บนแผ่นผ้าใบ แผ่นวัสดุต่างๆ ซึ่งสีที่ใช้ระบายอาจจะเป็นสีน้ำ สีเขียน สีอะครีลิก ฯลฯ และเป็นการใช้สีแบบ ระบายสีเดี่ยวว่าหนักอ่อนแก่ ระบายสีที่ต้องการของผู้เขียนหรือระบายหลายสีผสมกัน

2. รูปแบบศิลปะ

รูปแบบงานศิลปะ (Art Form) หมายถึง ปรัชญาการอันเกิดจากผสมผสานรวมตัวของ ส่วนประกอบศิลปะในการถ่ายทอดผลงานศิลปะ เพื่อบันทึกหรือสะท้อนความงามด้วยรูปแบบและ เทคนิคต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันออกไป ตามพื้นฐานประสบการณ์ที่เกี่ยวกับรูปแบบ ความคิด สร้างสรรค์ ที่คนคิด ตลอดจนรสนิยมของแต่ละบุคคล เสรีภาพทาง ความคิดและการแสดงออกได้ ส่งผลต่อการแสดงในงานจิตรกรรมให้มีความ แตกต่างกันไป โดยอาจกำหนดรูปแบบต่างๆ เหล่านี้ ออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

2.1 รูปแบบที่ถ่ายทอดตามลักษณะคล้ายของจริง (Form : transformation in realistic) รูปแบบที่ถ่ายทอดคล้ายของจริงแสดงให้เห็นถึงความสามารถใน การสังเกตของศิลปิน และทักษะ ในการใช้วัสดุ ตลอดจนวิธีการ

2.2 รูปแบบที่ถ่ายทอดโดยเฉพาะโครงสร้างที่เด่นและสำคัญ (Form : transformation in realistic significant structure) รูปแบบที่ถ่ายทอดตามลักษณะเด่นนี้ ถือว่าเป็นความฉลาดที่รู้จักใช้ ปัญญา รู้จักคิด เลือกร สกัด ตัดทอนตามความรู้สึก

2.3 รูปแบบที่ถ่ายทอดตามจินตนาการ (Form : transformation in imaginary) ในการ ถ่ายทอดตามรูปแบบที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางการเห็น ซึ่งเป็นพื้นฐานช่วยให้ผู้ ถ่ายทอดสามารถสร้างจินตนาการได้ หรือกล่าวโดยสรุปก็คือเห็นจริงๆ ก่อนแล้วจินตนาการ เหมือนกับ ผู้คิดเรือบิน จะต้องเห็นนกบินมาก่อนแล้วจึงเกิดจินตนาการ

2.4 รูปแบบที่ถ่ายทอดตามด้านและมุมที่เห็น (Form : transformation in planed combination) รูปแบบของการถ่ายทอดทุกแบบ ถ้าเราคำนึงความเป็นจริงของโลกภายนอกที่ต้องการ ถ่ายทอดนั้น วัตถุต่างๆ เราจะพบว่าปัญหาเกี่ยวกับระนาบ (plane) หรือด้านของสิ่งที่ต้องการถ่ายทอด มีความสำคัญยิ่ง เพราะเหตุว่าในการถ่ายทอดเรามีระนาบรองรับเป็น 2 มิติ แต่วัตถุที่ถ่ายทอดเป็น 3 มิติ

ดังนั้นการถ่ายท่อมักจะเป็นรูปแบบหนึ่งเพียงด้านหนึ่งเท่านั้น รูปแบบที่ถ่ายทอดตามด้าน และมุมที่เห็นจึงมักจะต้องผสมผสานกับหลายๆ ด้าน (สมภพ จงจิตต์โพธา. 2552: 12)

จากลักษณะรูปแบบของการถ่ายทอดทั้ง 4 รูปแบบ ดังกล่าวนี้ ปรากฏเป็นผลงานทัศนศิลป์ ทุกยุคทุกสมัย เราไม่ประหลาดใจเลยว่า รูปแบบที่ศิลปินถ่ายทอดโดยการสลัبد้าน หรือการขยาย ขนาดของรูปแบบให้ใหญ่และเล็กในจิตรกรรมของอียิปต์ เพื่อแสดงถึงฐานะและความแตกต่างของ บุคคลในภาพ หรือภาพของศิลปินไทยตามผนังโบสถ์ วิหาร เป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ศิลปิน ผู้สร้างมีความสามารถถ่ายทอดรูปแบบให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการของสังคมและของตนเองและ เข้าใจรูปแบบการถ่ายทอดรูปแบบให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการทางสังคมและของตนเองและ เข้าใจรูปแบบเป็นอย่างดี (อารี สุทธิพันธุ์. 2532: 83-86)

3. ประเภทของงานจิตรกรรม

ผู้วิจัยได้ถ่ายทอดผลงานจิตรกรรมประเภทรูปแบบงานที่เหมือนจริงตามธรรมชาติ (Realistic) เป็นการถ่ายทอดผลงานจิตรกรรมตามที่ตาเห็นเป็นการสังเกตในการถ่ายทอดรูปแบบออกมาคล้ายของจริง เป็นรูปแบบตามธรรมชาติ เป็นรูปทิวทัศน์

4. เนื้อหาในผลงานจิตรกรรม

เนื้อหาของภาพ หมายถึง เรื่องราวหรือปรากฏการณ์เชิงสาระที่ศิลปินแสดงออกในผลงานศิลปะ ทั้งนี้ ชลูด นิ่มเสมอ (2538: 60) ได้กล่าวถึงความหมายของเนื้อหา ไว้ดังนี้

เนื้อหา คือ ความหมายของงานศิลปะที่แสดงออกผ่านรูปทรงทางด้านศิลปะ (Artistic Form) เนื้อหาของศิลปะแนวรูปธรรม หรือแบบ Non-Objective จากการประสานกันอย่างมีเอกภาพของรูปทรงเนื้อหาเป็นคุณลักษณะฝ่ายนามธรรมของงานศิลปะที่มองจากชั้นชม หรือจากรูปทรงที่แสดงเนื้อหาหรือความหมายงานศิลปะได้ จะต้องเป็นรูปทรงทางงานศิลปะเท่านั้น หมายถึง รูปทรงที่ศิลปินได้สร้างขึ้นจากทัศนธาตุต่างๆ อย่างมีเอกภาพ และอารมณ์อื่นๆตามเรื่องที่ศิลปินได้รับความบันดาลใจมา รูปทรงธรรมชาติหรือรูปถ่ายถึงแม้จะมีเรื่องหรือเนื้อเรื่อง (Subject Matter) ก็เป็นเพียงข้อมูลหรือข่าวสารธรรมดาที่อาจทำให้ผู้สร้างจินตนาการขึ้นเองตามเนื้อเรื่องนั้น แต่ไม่มีเนื้อหา เนื้อหาจะมีอยู่ในงานศิลปะเท่านั้น

อารี สุทธิพันธุ์ (2528: 60) ได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นประเภทของเนื้อหาที่ปรากฏในงานจิตรกรรม โดยสรุปได้ดังนี้

1. เรื่องราวที่เกี่ยวกับมนุษย์และธรรมชาติของมนุษย์ (Man and Own Nature) ซึ่งได้แก่ เรื่องราวความรัก ความโกรธ หลง อิจฉา ริษยา ฯลฯ
2. เรื่องราวมนุษย์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ด้วยกัน (Man and Other People) เช่น เรื่องธรรมชาติของครอบครัว เรื่องประวัติศาสตร์ สงคราม การทำมาหากิน ความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น ฯลฯ
3. เรื่องราวมนุษย์เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (Man and Other Impersonal Environment) เป็นเทคโนโลยีการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์
4. เรื่องราวที่เกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งไม่มีตัวตน (Man and the Intangibles) ได้แก่ เรื่องราวของเทพเจ้า ศาสนา ทางเทคโนโลยีการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ นิยาย ฯลฯ

วิรุณ ตั้งเจริญ (2536: 65) กล่าวว่าถึงประเภทเนื้อหาทางศิลปะ เช่น เนื้อหาเพื่อสังคม (Social Functions) เป็นเนื้อเรื่องที่มีสาระเน้นไปถึงความเกี่ยวข้องกับสังคมโดยตรง และเกิดผลกระทบทั้งสองด้านได้ดี กล่าวคือ มีทั้งคุณค่าเพื่อสุนทรียภาพส่วนตน และคุณค่าอันสื่อสารไปถึงผู้คนในวงกว้างอีก โดยพิจารณาว่าสังคมเป็นตัวประสานอันสำคัญต่อชีวิตทุกคน ซึ่งทุกคนน่าจะได้ร่วมกันกระตุ้นจิตสำนึกและร่วมกันสร้างสรรค์ แทนที่จะสร้างเสริมเฉพาะอารมณ์ส่วนบุคคลเท่านั้น การเมืองและลัทธิ

ความเชื่อศิลปะที่แสดงออกด้านเนื้อหาด้านการเมืองและลัทธิความเชื่อ เป็นการเสนอเนื้อหาทางสังคมที่นิยมกันมากด้านหนึ่ง อาจเป็นการบันทึกภาพเหตุการณ์ทางการเมือง การเสนอ ความคิด หรือเสนออุดมการณ์จากจุดยืนของศิลปิน

1. รูปแบบการแสดงออกในงานจิตรกรรม

จิตรกรรมในการสร้างสรรค์ในยุคปัจจุบัน ศิลปินได้นำเสนอรูปแบบเนื้อหาที่หลากหลาย และมีความแตกต่างของแต่ละบุคคล ดังนั้นรูปแบบในการแสดงออกในงานจิตรกรรม เช่น รูปแบบประเพณีนิยมของสังคมใดสังคมหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะกระแสสากล หรือศิลปะจากวัฒนธรรมอื่น และพัฒนาหรือประยุกต์ให้เปลี่ยนไปสู่อีกลักษณะหนึ่ง แต่ยังรักษาพื้นฐานประเพณีนิยมจากอดีตไว้ด้วย และเป็นความพยายามที่จะบูรณาศิลปะอดีตและปัจจุบันไว้ด้วยกัน สำหรับสังคมไทยปัจจุบัน ศิลปะแนวประเพณีนิยมไทย(Thai Traditional Art) ได้มีศิลปินกันอยู่ร่วมสมัยหลายต่อหลายคนให้ความสำคัญและสร้างสรรค์กัน เช่น เฉลิม นาศีร์รักษ์ , ถวัลย์ดชนี , เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ , ปัญญา วิจินธนสาร เป็นต้น

การประสานองค์ประกอบในงานจิตรกรรม

1. การประสานองค์ประกอบ

ชลูด นิมเสมอ (2543: 177) ได้กล่าวถึง การจัดองค์ประกอบให้เกิดเอกภาพไว้ว่าการสร้างงานศิลปะ คือ การนำทัศนธาตุต่างๆ มาประกอบกันให้เป็นรูปทรงที่มีเอกภาพ มีความสอดคล้องกับเนื้อหาในการแสดงออกจากศิลปิน และจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติในการสร้างรูปทรงนั้น เราอาจใช้ทัศนธาตุเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง

อารี สุทธิพันธุ์ (2532: 144) ได้กล่าวถึงรูปแบบในการจัดองค์ประกอบศิลปะให้เกิดเอกภาพ ดังนี้

1.1 มีรูปแบบของประธานอยู่เด่นในภาพ

1.2 มีรูปแบบของส่วนประกอบสมดุลกันในภาพ

1.3 มีรูปแบบสิ่งต่างๆ กลมกลืนกันตามทฤษฎีความกลมกลืนเกี่ยวกับ เส้น สี รูปทรง ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวมีอยู่ว่า ส่วนใดที่อยู่ใกล้กันมีแนวโน้มจะกลมกลืนกันมากกว่าส่วนที่อยู่ไกลกันเทคนิค

2. หลักการประสานองค์ประกอบ

2.1 เอกภาพ (Unity)

หมายถึง การจัดองค์ประกอบหรือการประสานกันของส่วนต่างๆ ทางศิลปะให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีหลักการสร้างเอกภาพดังต่อไปนี้

2.1.1 จุดเด่นและจุดรอง หมายถึง การจัดองค์ประกอบของภาพ โดยให้ความสำคัญในการจัดการมองเห็น ซึ่งเริ่มจากจุดเด่นที่เป็นประธานหรือจุดสนใจที่จุดสนใจของลงมา การสร้างจุดเด่นในผลงานจิตรกรรมขึ้นอยู่กับเป้าประสงค์ของศิลปินและความหมายของภาพ โดยมีวิธีการแสดงดังนี้

- 1) ขนาด (Size) เป็นองค์ประกอบที่เชื่อมต่อกันสร้างจุดเด่นของภาพ
- 2) ความเข้มของสี(Color Intensity) การใช้สีที่เข้ม สดใส่ จะเป็นการสร้างจุดเด่น

ภายในภาพ

2.1.2 และลักษณะความเหมือนที่แตกต่าง โดยใช้หลักความเกี่ยวเนื่องที่มีความหลากหลาย

2.1.3 ความกลมกลืน(Harmony) หมายถึง การนำส่วนประกอบพื้นฐานทางศิลปะมีลักษณะคล้ายกันหรือเหมือนกัน

2.2 ดุลยภาพ (Balance)

หมายถึง การจัดโครงสร้างของภาพให้เกิดความสมดุลหรือความเท่ากัน ทั้งนี้ ความสมดุลในทางศิลปะอาจเกิดจากการจัดรูปร่าง รูปทรง สี ลักษณะผิว ฯลฯ บนพื้นระนาบรองรับ

2.3 จังหวะ (Rhythm)

หมายถึง การจัดองค์ประกอบให้มีความต่อเนื่องเป็นระเบียบบนที่ว่างอย่างสม่ำเสมอการจัดจังหวะ

2.4 สัดส่วน (ProPortion)

หมายถึง ความสัมพันธ์ของขนาด ความยาว และความลึก ของรูปทรงที่ประสานกลมกลืนของสัดส่วนรวมทั้งหมด ศิลปินและปราชญ์สมัยกรีกโบราณ ได้พยายามศึกษาค้นคว้าหาสัดส่วนที่งดงามของร่างกาย โดยศึกษาจากการวัดส่วนต่างๆ ในเรือนร่างกายของมนุษย์ เพื่อวางกฎเกณฑ์แห่งสัดส่วนมนุษย์ และนำมาใช้เป็นเกณฑ์ โดยความสูงของมนุษย์จะเบ็ดเสร็จ ส่วน ให้ความยาวของศีรษะเปรียบเทียบกับส่วนต่างๆ ของร่างกาย และเมื่อกางแขนออกทั้งสองข้างจะมีความกว้างเท่ากับความสูงของลำตัว

การสร้างมิติในงานจิตรกรรม

เป็นที่เข้าใจกันอยู่แล้วว่างานจิตรกรรมเป็นงาน 2 มิติ ไม่มีความลึกในตัวเองเพราะงานจิตรกรรมถูกสร้างบนพื้นระนาบ ดังนั้น ผู้สร้างจำเป็นต้องหาวิธีการต่างๆ เพื่อสร้างภาพให้เกิดมิติที่ 3 หรือความลึกนั่นเอง แต่ความลึก (Depth) ในงานจิตรกรรม เป็นลักษณะมิติลวงที่รับรู้ได้เพียงความรู้สึกเท่านั้น หลักเขียนภาพ โดยใช้น้ำหนักอ่อนแก่ของแสงบนพื้นฐานแรกในการแก้ปัญหาเรื่องมิติในงานจิตรกรรม

มิติ คือ ลักษณะที่ปรากฏเป็นความยาว ความกว้าง และความลึก หรือมิติที่สาม ศิลปินจะถ่ายทอดมิติให้สอดคล้องกับความคิด โดยมีลักษณะเป็นมิติลวงที่รับรู้ได้เพียงความรู้สึกเป็นความรู้สึกสัมผัสสัมพันธ์กับประสบการณ์ จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวเกี่ยวกับความหนา ลึก ระยะทาง ไกล่ไกล (สมภาพ จงจิตต์โพธา. 2552: 54)

อารี สุทธิพันธ์ (2534: 97) ได้กล่าวถึงการสร้างสรรค์มิติความตื้นลึก ดังนี้

- 1.1 สร้างสรรค์โดยกำหนดเส้นระดับตาในระนาบรองรับ แล้วดำเนินตามวิธีตามวิธีการในวิชาเปอร์สเปคทีฟ
- 1.2 สร้างสรรค์โดยกำหนดใหญ่รูปแบบมีขนาดที่ต่างกัน บังกัน หรือทับกัน
- 1.3 สร้างสรรค์โดยกำหนดให้รูปแบบมีความเข้มของสีต่างกัน และน้ำหนักของแสงและเงาต่างกัน
- 1.4 สร้างสรรค์โดยการสลับด้านของรูปแบบที่ถ่ายทอด ประกอบสัดส่วนต่างกัน ตามระยะของรูปแบบนั้นในพื้นภาพ
- 1.5 สร้างสรรค์โดยกำหนดเส้นเฉียงในภาพ ซึ่งอาจจะทำมุมกับเส้นระดับตามความเหมาะสมดังลักษณะของภาพไทยและของญี่ปุ่น เป็นต้น

วิธีการสร้างมิติความตื้นลึกในงานจิตรกรรม

1. หลักทัศนียภาพแบบเส้น (Linear Perspective) คือ การสร้างระยะใกล้-ไกลอย่างมีหลักการ ซึ่งประกอบด้วยจุดเลือนหาย (Vanishing Point) เส้นระดับตา (Horizontal Line) และเส้นอื่นๆ ซึ่งเมื่อนำมาประกอบกันเส้นเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดระยะ ตำแหน่ง และขนาด
2. หลักทัศนียภาพแบบอากาศ (Aerial Perspective) เป็นการเขียนภาพที่เน้นเรื่องสี เพื่อให้เกิดบรรยากาศ และมีมิติความลึกโดยใช้ค่าน้ำหนักอ่อนแก่ สร้างความชัดและตลุ่มเครือ เลโอนาร์โด ดา วินชี (Leonardo Da Vinci) เรียกกลวิธีนี้ว่า ฟูมาโต (Sfumato) เป็นภาษาอิตาลี แปลว่า ภาษาอิตาลี แปลว่า บรรยากาศในม่านหมอก
3. หลักการมองด้านบน เป็นการเขียนภาพที่ความรู้สึกใกล้ไกลด้วยวิธีมองจากด้านบน หรือตานกมอง (Bird Eyes view) ซึ่งเป็นวิธีในการแก้ปัญหาในการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ด้วยการจัดวางเนื้อหาเรื่อง ที่ไกล ให้อยู่ส่วนบนและเนื้อเรื่องที่ใกล้อยู่ตำแหน่งที่ต่ำกว่า ลดหลั่นลงมาจนถึงเนื้อเรื่องที่จัดวางไว้ล่างสุดจะเป็นส่วนที่อยู่ใกล้ที่สุด โดยที่การดูภาพจิตรกรรมฝาผนังจะให้ความรู้สึกเหมือนกับว่า ผู้ยืนอยู่ที่สูงข้างบนและมองเห็นสิ่งต่างๆ ได้อย่างชัดเจน (สมภาพ จงจิตต์โพธา. 2552: 54-56)

เทคนิคในงานจิตรกรรม

สุชาติ เกาทอง (2536: 96) ให้ความหมายไว้ว่า เทคนิคหมายถึง ฝีมือการใช้วัสดุ ความคงทน และความเหมาะสมกับเจตนาในการแสดงออกเป็นการเลือกใช้วัสดุที่สอดคล้องไปกับแนวความคิดในการถ่ายทอดของศิลปินแต่ละคน

เทคนิคการระบายสี

1. การระบายสีให้เรียบ(Flat Coloring)

เป็นการระบายสีเพื่อแสดงความประณีต เรียบร้อย มีขอบเขตที่แน่นอน ถ้าต้องการจะแสดงพื้นผิวก็ใช้ลวดลายเข้ามาประกอบ การระบายสีให้เรียบ ยังแยกย่อยออกไปอีกได้แก่

- ระบายสีเรียบขอบคม
- การระบายสีให้เรียบและตัดเส้น
- การระบายสีให้เรียบ

2. การระบายสีให้กลมกลืนกัน(Harmony Coloring) ในการใช้สีส่วนใหญ่จะมีหลายสี

หรือหลายน้ำหนัก และมักจะทำให้กลมกลืนได้ไม่มีขอบ เพื่อความนุ่มนวลของภาพ หรือให้กลมไปกับส่วนพื้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเกลี่ยสีในขณะที่ยังไม่แห้ง สีแต่ละประเภทจะมีวิธีการยากง่ายในการเกลี่ยสีให้กลมกลืนต่างกัน

จิตรกรรมสีอะครีลิค

สีสังเคราะห์ที่ได้รับความนิยมในงานจิตรกรรมมากที่สุด ได้แก่ สีอะครีลิค (Acrylic) โดยมีส่วนผสมสีและเรซินสังเคราะห์ สามารถละลายน้ำได้ มีคุณสมบัติยึดเกาะผิววัสดุทุกชนิดได้ดี ทั้งยังสามารถระบายด้วยแปรง พู่กัน และวัสดุอื่นๆ เช่น ฟองน้ำ ลูกกลิ้ง เกรียง หรือแม้แต่การใช้วิธีพ่นด้วยพู่กันลม (Air Brush) สีอะครีลิค มีคุณสมบัติแห้งเร็ว เมื่อแห้งแล้วสามารถกันน้ำได้ ทั้งยังมีความคงทนและเหนียวแน่น มีแรงยึดหยุ่นสูง

สีอะครีลิค (Acrylic Colour)

เริ่มใช้ในช่วงทศวรรษ 1950 ปัจจุบันได้รับการยอมรับว่าเป็นพัฒนาการทางเทคโนโลยีการระบายสี ที่สำคัญยิ่ง ได้รับความนิยมในการใช้สีอะครีลิคในหมู่นักศิลปินได้ขยายตัวขึ้นอย่างมาก ความประทับใจมักอยู่ที่การแห้งเร็ว การใช้น้ำเป็นสื่อผสม มีสีสดใส และ สามารถสร้างสรรค์วิธีการระบายสีได้ ทั้งลักษณะสีน้ำและสีน้ำมัน ผ้าใบ การใช้ผ้าใบซึ่งบนกรอบไม้สำหรับเขียนภาพนับว่าเป็นที่นิยมกันเป็นอย่างมาก ผ้าใบที่ทอช่วยให้เกิด ความยืดหยุ่นในการระบายสีการใช้ผ้าใบดิบ จิตรกรทุกคนต้องการระบายสีบนพื้นภาพผ้าใบที่ให้สีสรรที่สวยงามสดใส สีอะครีลิค มีจุดเด่นสองประการคือ

1. จะให้ความสดใสเมื่อผสมกับสื่อผสมที่แห้งเร็วโปร่งใส
2. สีอะครีลิคจะไม่จมลงบนพื้นภาพเหมือนสีน้ำมัน เพราะโมเลกุลของสีอะครีลิคโตกว่าสีน้ำมัน เราอาจจะไม่ต้องลงพื้นบนผ้าใบดิบเลยก็ได้

เทคนิคสีอะครีลิค (Acrylic painting)

เป็นสีสมัยใหม่ มีคุณสมบัติพิเศษทั้งที่บดแสงและโปร่งแสง มีสีสดใสเด่นชัดมากเวลาต้องผสมตัวกลางโดยสามารถใช้เขียนแบบสีน้ำ (สีจะแห้งเร็ว) หรือเขียนทับซ้อนกันแบบสีน้ำมันก็ได้ เมื่อแห้งแล้วจะมีความคงทน และไม่ละลายน้ำ เหมือนสีพลาสติก ปัจจุบันมีการคิดตัวผสมเพื่อช่วยให้การใช้สีอะครีลิคสะดวกขึ้น เช่น สารช่วยละลายเนื้อสี เช่น กรอส (Gloss medium) แต่จะทึบแสง ถ้าผสมเกล (Gel medium) จะทำให้โปร่งแสง เป็นสีที่มีราคาแพงแต่ก็ได้รับความนิยมจากศิลปินและนักออกแบบมากในปัจจุบัน “เป็นสีที่ระบายได้บนพื้นวัสดุทุกชนิด เช่น ไม้ พลาสติก ผ้า มีคุณสมบัติพลาสติกเมื่อแห้งแล้วชักน้ำไม่ออก เวลาเขียนใช้ได้ทั้งพู่กันแข็งและพู่กันที่อ่อนนุ่ม โดยเฉพาะการเขียนแบบสีน้ำ ถ้าสียังไม่แห้งสนิทสามารถลบออกได้โดยการเช็ดหรือขูดออกได้

สุชาติ เถาทอง (2536: 101) ได้กล่าวถึงวิธีการเขียนสีอะครีลิค โดยสรุปได้ว่าการระบายสีอะครีลิคอาจทำให้สีบางมากน้อยด้วยการใช้น้ำเป็นสีอกลาง ซึ่งมีเทคนิคคล้ายกับการระบายสีน้ำ คือสีจะแห้งเร็วและจะมีความโปร่งใส โดยอาศัยเทคนิคการเขียนภาพของสีน้ำที่เรียกว่า “เปียกบนเปียก” (Wet on Wet) ที่สามารถปรับมาใช้เทคนิคสีอะครีลิคได้ แต่ทั้งนี้การระบายสีอะครีลิคหากสียังไม่แห้งสนิทก็สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไข โดยการนำสีเดิมออก เช่น การขูดหรือเช็ดออก นอกจากนี้ลักษณะพิเศษประการหนึ่งของสีอะครีลิค คือ สามารถปรับตัวเข้ากับสื่อชนิดต่างๆ ได้ และสามารถสร้างสรรค์ปฏิบัติการเห็นแก่ผู้ชมได้อย่างน่าสนใจ เช่น ใช้ร่วมสีน้ำมัน สีพลาสติก สีพิมพ์ เป็นต้น

อิทธิพลที่ได้รับจากงานจิตรกรรม

การสร้างสรรคงานจิตรกรรมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาผลงานศิลปะของศิลปินที่สร้างสรรคไว้ นั้น เพื่อให้เห็นข้อดีข้อเสียจากแนวความคิด (concept) และเทคนิคกลวิธี (Technique and Trick) ที่มีความเหมาะสมและเข้ากับการสร้างสรรคผลงานศิลปะของตนเอง อิทธิพลที่ได้รับจากผลงานศิลปะกรรมมีวิธีการแสดงออกหลายรูปแบบต่างๆ เช่น อิทธิพลด้านรูปแบบอิทธิพลจากเรื่อง อิทธิพลจากการใช้รูปทรง และอิทธิพลจากเทคนิคกลวิธี ฯลฯ ผู้สร้างสรรคสามารถเลือกเอาวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสมกับผลงานของตนเองให้มากที่สุด แต่ไม่ใช่การลอกเลียนแบบทั้งหมด เพราะอิทธิพลจากผลงานศิลปะกรรมเป็นแรงบันดาลใจชิ้นแรก อิทธิพลจากผลงานศิลปะกรรมนั้นมีประโยชน์ต่อการสร้างสรรคมากที่สุดเพราะจะได้รู้แนวทางสร้างสรรคผลงานที่แตกต่างจากผู้อื่น

อิทธิพลศิลปะตะวันตกในจิตรกรรมไทยแบบประเพณี

การเขียนภาพจิตรกรรมแบบประเพณีของไทย เริ่มมีการนำเทคนิคของการเขียนภาพแบบตะวันตกเข้ามาใช้ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ผู้ที่ เริ่มนำเทคนิคของการเขียนภาพแบบตะวันตกมาใช้เป็นท่านแรกคือ พระอาจารย์อินโข่งหรือที่เรียกติดปากกันทั่วไปว่า ขรัวอินโข่งท่านเป็นจิตรกรที่บวชเป็นพระจำพรรษา อยู่ที่วัดราชบุรณะ ขรัวอินโข่ง เป็นผู้ริเริ่มพัฒนาแนวทางการเขียนภาพจิตรกรรมไทยแบบประเพณีโดย นำเอากฎเกณฑ์ทางทัศนียวิทยาเข้ามาใช้แสดงระยะใกล้ - ไกล และแสดงบรรยากาศในภาพจิตรกรรม ด้วยการใส่แสงเงาและสี ทั้งยังนำเอาลักษณะของการจัดองค์ประกอบและลักษณะตีความบ้านช่องแบบตะวันตกเข้ามาใช้ในภาพเขียน นอกจากนี้ลักษณะภาพเขียนของขรัวอินโข่ง ยังแสดงถึง บรรยากาศบางลักษณะของสภาพภูมิอากาศของตะวันตกอีกด้วย ขรัวอินโข่งได้รับการยกย่องนับ ถือว่าเป็นผู้เริ่มต้นงานจิตรกรรมสมัยใหม่ เพราะในงานจิตรกรรมของท่าน การแสดงอารมณ์และบรรยากาศ เป็นการแสดงออกที่เป็นอิสระ และพ้นจากกฎเกณฑ์ของภาพเขียนแบบประเพณีโดยทั่วไป ผลงานของท่านแสดงออกถึงคุณค่าของงานจิตรกรรมซึ่งอยู่เหนือเหตุผลทางทฤษฎีในการเขียนภาพ เป็นการชี้ทางให้ช่างเขียนยุคต่อมาของไทยได้มองเห็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่ไม่ ซ้ำซาก ไม่ปิดกั้น ความคิดของตนไว้กับรูปแบบทางศิลปะรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

ภาพประกอบ 2 ชื่อภาพเส้นอ่อนช้อย
(แสดงวาดเส้นในรูปแบบเชิงประยุกต์จากจิตรกรรมไทย ลักษณะเส้นอ่อนช้อยให้ความรู้สึกที่ดี)

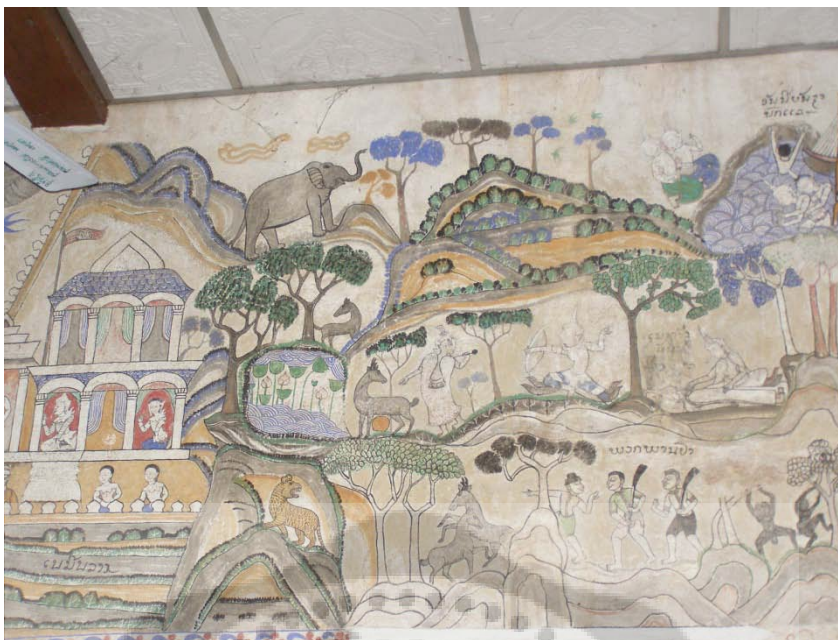

ภาพประกอบ 3 ชื่อภาพ วิถีชีวิต

(แสดงวาดเส้นในรูปแบบเชิงประยุกต์จากจิตรกรรมไทย ถ่ายทอดวิถีชีวิต)

คุณค่าของภาพจิตรกรรมไทยมีหลายแง่มุมขึ้นอยู่กับการศึกษา เช่น รูปแบบทางศิลปะ สวยงาม ทางด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทางด้านการก่อสร้างบ้านเรือนทรงไทย ทางด้านจารีตประเพณีของคนไทยสมัยโบราณ เป็นต้น

ภาพประกอบ 4 ชื่อภาพวัดพุทธสีมา

ที่มา: วัดพุทธสีมาเดิมชื่อวัดบ้านฝั่งแดง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

อิทธิพลรูปแบบผลงาน

ช่างเขียนจะระบายสีดำคล้ำมีน้ำหนักอ่อนแก่ เกิดคุณค่าของสีแต่มีใช้สีดำที่ทึบตัน แสดงให้เห็นว่าช่างแต่้มมีความชำนาญต่อการ ใช้เส้นและสีแต่เพียงเล็กน้อยนั่นคือความชำนาญและเสน่ห์ของช่างแต่้มที่มีรูปแบบในการสร้างภาพให้เกิดความงาม การตัดเส้นโดยทั่วไปช่างแต่้มสีใช้สีดำสำหรับการตัดเส้นโดยให้มีขนาดเส้นบางหรือหนาต่างกัน หากเขียนภาพคนจะใช้เส้นที่ประณีตเมื่อต้องการจะเน้นให้เห็นความแข็งแกร่งของทิวเขาก็จะใช้เส้นหนาและเข้มเมื่อประสงค์จะเขียนภาพให้เกิดความอ่อนช้อย เช่น ต้นหญ้า หรือก้อนเมฆ ช่างแต่้มจะใช้สีส้มอ่อน ๆ ใบไม้หรือผลไม้ก็จะให้สีเขียวอ่อนร่างเป็นรูปเป็น ฟอรั่มของใบไม้หรือผลไม้ทำให้เกิดความรู้สึกแผ่วเบา ไม่กระด้างเหมือนกับการจางใจใช้สีดำตลอด ช่างแต่้มวัดพุทธสีมาดูจะมีความกล้าหาญและชำนาญต่อการให้เส้นมากเป็นพิเศษ เส้นจะมีความหนา และมีพลังมากกว่าช่างแต่้มในกลุ่มบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง จากหลังเนื่องด้วยช่างแต่้มวัดพุทธสีมาให้ความสำคัญเหนือสกุลช่างพื้นถิ่นโดยทั่วไป ช่างแต่้มจะตะแต่้มสีแสดงจาง ๆ ลงบนพื้นผนังสีขาว เพื่อให้ภาพเกิดความลึกทางรูปธรรมเพิ่มขึ้นและโครงสร้างส่วนใหญ่จะเกิด ความรู้สึกอบอุ่น นุ่มนวล เป็นลักษณะเฉพาะตัวที่ช่างแต่้ม ผู้นี้มีความสามารถแตกต่างไปจากช่างแต่้มพื้นบ้านในอีสาน ที่เป็นสาระสำคัญของเรื่องราวมาบรรยายให้เป็นที่ภาพที่สามารถสื่อความหมายให้ผู้ชมเกิดความรู้ความเข้าใจและมองเห็นภาพงามที่ศิลปะทางด้านรูปธรรมที่เกิดจากเส้นสีและองค์ประกอบภาพ

โครงสร้างส่วนใหญ่เป็นสีเอกรงค์ (Monochrome) โดยเฉพาะผนังด้านหน้าองค์ พระประธานแทบจะไม่ได้ใช้สีอะไรเลยคล้ายกับภาพลายเส้น(Drawing) อีกกรณีหนึ่งสีอาจจะไม่เพียงพอหรือเป็นความตั้งใจของช่างแต่เมื่อที่ประสงค์จะใช้สีแต่เพียงน้อยสีแต่เน้นให้เห็นคุณค่าของความงามด้วยเส้น เส้นรอบนอกที่เป็นฟอร์ม บอกรูปร่างของ ตัวละคร ต้นไม้ ปราสาทราชวัง และบรรดารูปสัตว์ที่เป็นพญามารต่าง ๆ ช่างแต้มใช้สีดำ ด้านเนื้อหา (Content) จิตรกรรมฝาผนังอีสาน มีเนื้อหาที่สื่อให้เข้าใจในพุทธศาสนาและวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างชัดเจน ศิลปินจิตรกรรมไทยร่วมสมัยอีสาน ได้นำเอาเนื้อหาเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานของตนเองได้อย่างเหมาะสม ควรมีที่ปรึกษาที่มีความรู้ในด้านพุทธศาสนาให้คำแนะนำกับศิลปินและช่างเขียนเพื่อสร้างสรรค์ผลงาน 2.ด้านวิธีการสร้างสรรค์ผลงาน จิตรกรรมฝาผนังอีสานได้ใช้วัสดุที่มีอยู่หรือหาได้ในขณะนั้นอย่างจำกัดและได้มาจากวัสดุธรรมชาติ มีวิธีการสร้างงานแบบดั้งเดิม (Primitive Art) หรือแบบเรียบง่ายตามสภาพสังคมในยุคนั้น ส่วนจิตรกรรมไทยร่วมสมัยอีสานมีวิธีการสร้างสรรค์ผลงาน โดยยึดหลักทางวิชาการ ได้แก่ การใช้องค์ประกอบศิลป์ (Composition) หลักกายวิภาค (Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective) เป็นต้น ทำให้เกิดผลงานเป็นที่น่าสนใจ ยังคงมีลักษณะเป็นจิตรกรรมไทยร่วมสมัยอีสาน และผลงานมีลักษณะเป็นงานจิตรกรรม (Painting) การเชื่อมโยงใช้เนื้อหาดั้งเดิม แต่ใช้วัสดุที่อยู่ในปัจจุบันและกรรมทักษะ (Skill) ของศิลปิน ทำให้ผลงานมีลักษณะร่วมสมัย และเข้ากับสภาพสังคมในปัจจุบัน ด้านสุนทรียภาพ ผลงานจิตรกรรมฝาผนังอีสานมีคุณค่าและมีความสมบูรณ์ในตัวของมันเอง ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ อยู่เหนือกาลเวลาและสถานที่ โดยยึดหลักผลงานเป็นสำคัญ เป็นลัทธิวัตถุ (Objectivism) การพิจารณาตัดสินต้องพิจารณาตามพื้นฐานทางวัฒนธรรมของผลงานนั้นๆ เป็นลัทธิความสัมพันธ์ (Relativism) ส่วนผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยอีสานคุณค่าอยู่ที่ประสบการณ์ของผู้ชมที่มีเกณฑ์แตกต่างกันไป เป็นลัทธิจิตใจ (Subjectivism) (เดชา ศิริภาษณ์. 2549)

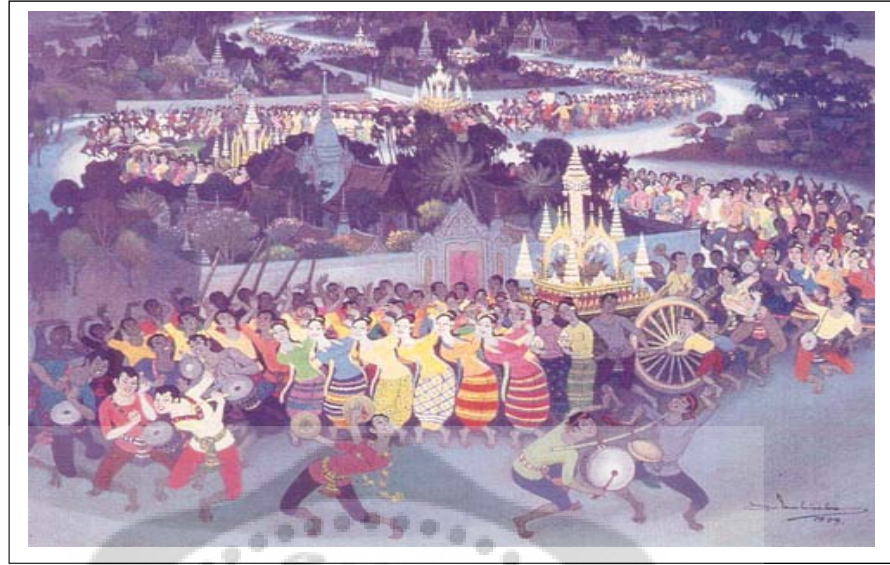
รูปแบบการทำงาน

ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์จากรูปแบบงานภาพจิตรกรรมบนผ้าใบโดยการศึกษาจากจิตรกรรมไทยร่วมสมัยอีสานมีวิธีการสร้างสรรค์ผลงาน โดยยึดหลักทางวิชาการ ได้แก่ การใช้องค์ประกอบศิลป์ (Composition) หลักกายวิภาค (Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective) เป็นต้น ทำให้เกิดผลงานเป็นที่น่าสนใจและยังคงมีลักษณะเป็นจิตรกรรมไทยร่วมสมัยอีสาน และผลงานมีลักษณะเป็นงานจิตรกรรม (Painting) การเชื่อมโยงใช้เนื้อหาดั้งเดิม แต่ใช้วัสดุที่อยู่ในปัจจุบัน โดยใช้เทคนิคสีอะครีลิคบนผ้าใบลักษณะงานเป็นเรื่องของประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เนื้อหาของภาพจะมีลักษณะที่ต้องการถ่ายทอดผู้วิจัยได้ศึกษาผลงานศาสตราจารย์เฉลิม นาคีรักษ์ ท่านทำงานทั้ง ๒ แบบ คือ แบบสากลซึ่งเป็นแบบสมัยใหม่ และแบบที่ท่านเรียกว่า แบบ

ประเพณีประยุกต์ในเรื่องเทคนิคและวัสดุนั้น ท่านเขียนสีน้ำ สีน้ำมัน และสีพลาสติคเรื่องราวที่เขียนได้แก่ ดอกไม้ หุ่นนิ่ง ทิวทัศน์ ภาพคน ในแบบสากลสมัยใหม่ เรื่องที่เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมไทยในชนบทนั้น ส่วนใหญ่จะเขียนในแบบประเพณีประยุกต์

ผลงานส่วนใหญ่เขียนด้วยสีน้ำและสีน้ำมัน ในด้านสีน้ำมันท่านเขียนได้ดีเป็นพิเศษ จนได้รับคำชมเชยจากศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ท่านเป็นศิลปินและครูสอนศิลปะผู้บุกเบิกคนสำคัญคนหนึ่งของยุคสมัยใหม่ของไทยเรา งานศิลปะแบบประเพณีประยุกต์นั้นท่านเขียนด้วยสีน้ำมันตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยมีหลักการเขียนภาพ ดังนี้

1. อุดมคติ ศิลปะประเพณีมี ๒ มิติ คือ เส้นและสีแบน ภาพคนจะมีลีลาอ่อนช้อยและแสดงความรู้สึกด้วยท่าทาง ใบหน้าไม่แสดงความรู้สึก เน้นให้เด่นชัดและเกิดความรู้สึกด้วยการตัดเส้น ภาพคนจะมีความรู้สึกว่ามีความเป็นไปได้อย่างสมจริง ทางกายวิภาค ศิลปะสากลมี ๓ มิติ คือ เส้น สี และแสงเงา ภาพจะมีความรู้สึกว่ามีชีวิตเหมือนที่เป็นอยู่ในธรรมชาติจริง
2. องค์ประกอบศิลปะ ศิลปะประเพณีไม่มีเส้นระดับตา เขียนอย่างตลก คือ มองจากบนลงล่าง ในภาพเดียวกันจัดองค์ประกอบหลายเรื่องด้วยเส้นกัน เป็นการเขียนแบบเล่าเรื่อง แต่ละเรื่องมีความสำคัญพอ ๆ กันภาพจะมีลักษณะแบบศิลปะสากล ที่ใช้เส้นระดับตา เขียนอย่างตามองเห็น มีใกล้ไกลตื้นลึกเหมือนธรรมชาติ ภาพจะมีลักษณะกลม มองเห็นได้รอบตัว จัดองค์ประกอบเพียงเรื่องเด่นเรื่องเดียว นอกนั้นลดความสำคัญลงไปตามลำดับ
3. การจัดสี ศิลปะประเพณีใช้สีแบนเรียบ สดใส ในภาพคนและสัตว์ ภาพสิ่งก่อสร้าง ฉากหลังที่ประกอบด้วยธรรมชาติจะมีดหรืออ่อนเปิดทองในภาพ ที่ต้องการเชิดชูศิลปะสากล ใช้สีสดใส อ่อนแก่ ใกล้ไกล ตื้นลึก กลมกลืน เน้นให้เด่นด้วยคุณค่าของสี มีบรรยากาศ

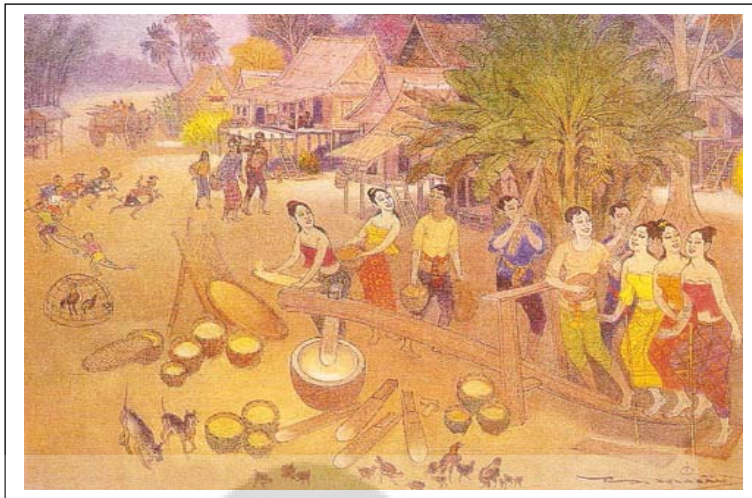
ภาพประกอบ 5 ชื่อภาพแห่เทียนพรรษา ขนาด - พ.ศ. ๒๕๒๒ ผลงาน เฉลิม นาคีรักษ์

ที่มา: <http://www.oknation.net/blog/phaen>

ภาพประกอบ 6 ชื่อภาพขบวนเกวียนหยุดพักระหว่างทาง สีนํ้ามันบนผ้าใบ ขนาด - พ.ศ. ๒๕๐๘
ผลงาน เฉลิม นาคีรักษ์ จากภาพถ่ายขาวดำสะสมของอาจารย์จำนง ฉํ่าบุญรอด

ที่มา: <http://www.oknation.net/blog/phaen>

ภาพประกอบ 7 ชื่อภาพครกกระเดื่อง สีนํ้ามันบนผ้าใบ ขนาด ๔๗ X ๕๙ ซม. พ.ศ. ๒๕๒๔
ผลงาน เฉลิม นาคีรักษ์

ที่มา: <http://www.oknation.net/blog/phaen>

แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ

พิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นพิธีที่สำคัญของชาวอีสาน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขวัญและจิตใจ เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่ดีขึ้น การดำเนินชีวิตของชาวอีสานแทบทุกอย่าง จึงมีการบายศรีสู่ขวัญควบคู่กันไปเสมอ เป็นการเรียกร่องพลังทางจิต ช่วยให้มีพลังใจที่เข้มแข็ง สามารถฟันฝ่าภัยพิบัติต่างๆ ได้ การสู่ขวัญช่วยทำให้เกิดมงคล ทำให้ดำรงอยู่ด้วยความสุขราบรื่น มีโชคลาภมากขึ้น และอาจดลปรรณาให้ผู้ที่เราหวั่นไหวพ้นจากสรรพเคราะห์ทั้งปวง ด้วยมูลเหตุแห่งการสู่ขวัญนี้เอง

การประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญของชาวอีสาน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขวัญและจิตใจ ช่วยก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่ดีขึ้น ซึ่งชาวอีสานเห็นความสำคัญทางจิตใจเป็นอย่างมาก ดังนั้นวิถีการดำเนินชีวิตแทบทุกอย่างจึงมักจะมีการสู่ขวัญควบคู่กันไปเสมอ การสู่ขวัญจะช่วยให้เกิดศริมงคล ชีวิตอยู่ด้วยความราบรื่น

5. การสร้างแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

(มารยาท โยทงยศ. 2553: ออนไลน์) แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือวิจัยชนิดหนึ่งที่นิยมใช้กันมากในหมู่นักวิจัย ทั้งนี้เพราะการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามเป็นวิธีที่สะดวกและสามารถใช้วัดได้อย่างกว้างขวาง แบบสอบถามส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของคำถามเป็นชุดๆ ที่ได้ถูกรวบรวมไว้อย่างมีหลักเกณฑ์และเป็นระบบ เพื่อใช้วัดสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการจะวัดจากกลุ่มตัวอย่างหรือประชากรเป้าหมายให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงทั้งในอดีต ปัจจุบันและการคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคต การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามสามารถทำได้ด้วยการสัมภาษณ์หรือให้ผู้ตอบตอบด้วยตนเอง สำหรับบทความนี้จะมุ่งเน้นที่การสร้างแบบสอบถามสำหรับผู้ตอบด้วยตนเอง มีการกล่าวถึงโครงสร้างของแบบสอบถาม ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม และข้อเด่นข้อด้อยของการใช้แบบสอบถามให้ผู้ตอบด้วยตนเอง เพื่อให้ นักวิจัยหรือผู้ที่สนใจสามารถสร้างแบบสอบถามที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างหรือประชากรเป้าหมาย อันจะนำมาซึ่งผลการวิจัยที่ความถูกต้องและเชื่อถือได้มากที่สุด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

โครงสร้างของแบบสอบถาม

โครงสร้างของแบบสอบถาม ประกอบไปด้วย 3 ส่วนสำคัญ ดังนี้

1. หนังสือแนะนำหรือคำชี้แจง โดยมักมักจะอยู่ส่วนแรกของแบบสอบถามอาจมีเจตหมายอยู่ด้านหน้าพร้อมคำขอบคุณ โดยคำชี้แจงมักจะระบุถึงจุดประสงค์ที่ให้ตอบแบบสอบถาม การนำคำตอบที่ได้ไปใช้ประโยชน์ คำอธิบายลักษณะของแบบสอบถาม วิธีการตอบแบบสอบถามพร้อมตัวอย่าง พร้อมทั้งจบลงด้วยชื่อและที่อยู่ของผู้วิจัย หรืออาจเพิ่มข้อความที่ระบุว่าผู้วิจัยจะไม่นำข้อมูลไปเปิดเผย
2. คำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว คำตอบที่ได้จะเป็นข้อเท็จจริงของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น คำถามเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ เป็นต้น การที่จะถามข้อมูลส่วนตัวอะไรบางอย่างขึ้นอยู่กับกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยคิดว่าตัวแปรที่สนใจจะศึกษานั้นมีอะไรบางอย่างที่เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว เพื่อที่จะถามเฉพาะข้อมูลส่วนตัวที่จำเป็นในการวิจัยเรื่องนั้นๆ เท่านั้น
3. คำถามเกี่ยวกับคุณลักษณะหรือประเด็นที่จะวัด เช่น พฤติกรรม ปรัชญาการณหรือความคิดเห็นของผู้ตอบในเรื่องนั้นๆ เป็นชุดคำถามที่ให้ผู้ตอบบอกถึงพฤติกรรม หรือปรัชญาการณ หรือให้แสดง ความคิดเห็นในด้านต่างๆ

ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม

ขั้นที่ 1 ศึกษาคุณลักษณะที่จะวัด

ผู้วิจัยจะต้องทราบว่าคุณลักษณะหรือประเด็นที่จะวัดให้มีอะไรบ้าง โดยอาจดูได้จากวัตถุประสงค์ของการวิจัย กรอบแนวความคิดหรือสมมติฐานการวิจัย จากนั้นจึงศึกษาคุณลักษณะหรือประเด็นที่จะวัดดังกล่าวให้เข้าใจอย่างละเอียดทั้งเชิงทฤษฎีและนิยามเชิงปฏิบัติการ ซึ่งอาจได้จากเอกสาร ตำราหรือผลการวิจัยต่างๆ ที่มีลักษณะเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

ขั้นที่ 2 กำหนดประเภทของข้อคำถาม

ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาประเภทของข้อคำถามที่จะวัดคุณลักษณะที่ต้องการ ซึ่งข้อคำถามในแบบสอบถามอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. คำถามปลายเปิด (Open Ended Question) เป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบสามารถตอบได้อย่างเต็มที่ คำถามปลายเปิดจะนิยมใช้กันมากในกรณีที่ผู้วิจัยไม่สามารถคาดเดาได้ล่วงหน้าว่าคำตอบจะเป็นอย่างไร หรือใช้คำถามปลายเปิดในกรณีที่ต้องการได้คำตอบเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างคำถามปลายปิดตัวอย่างคำถามปลายเปิด เช่น ท่านตัดสินใจประกอบอาชีพค้าขาย เพราะ .....

2. คำถามปลายปิด (Close Ended Question) เป็นคำถามที่ผู้วิจัยมีแนวคำตอบไว้ให้ผู้ตอบเลือกตอบจากคำตอบที่กำหนดไว้เท่านั้น คำตอบที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ล่วงหน้ามักได้มาจากการทดลองใช้คำถามในลักษณะที่เป็นคำถามปลายเปิด แล้วนำมาจัดกลุ่มของคำตอบ หรือได้มาจากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือจากแนวความคิดของผู้วิจัยเอง และจากข้อมูลอื่นๆ ซึ่งข้อคำถามแต่ละประเภทมีข้อเด่นข้อด้อย ดังนี้

ข้อเด่น	
คำถามปลายเปิด	คำถามปลายปิด
1.สามารถสร้างคำถามได้ง่าย 2.เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็น เต็มที่ 3.คำตอบที่ได้จะตรงกับความรู้สึกนึกคิดของ ผู้ตอบ มากกว่าคำถามปลายปิด	1.ไม่ต้องเสียเวลาในการสรุปประเด็นคำตอบ 2.คำตอบที่ได้รับจะจำกัดเฉพาะประเด็นที่เรา สนใจศึกษาเท่านั้น 3.ผู้ตอบไม่ต้องเสียเวลาในการคิดหาคำตอบ และเขียนเรียบเรียงคำตอบ 4.คำถามปลายปิดช่วยให้ผู้ตอบไม่ค่อยรู้สึก ลำบากใจในการตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่ไม่ ต้องการจะตอบ เช่น รายได้
ข้อด้อย	
คำถามปลายเปิด	คำถามปลายปิด
1.คำตอบที่ได้จะมีความหลากหลายบาง คำตอบก็ ไม่อยู่ในประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ 2.เสียเวลาในการสรุปประเด็นคำตอบเพื่อ นำมาลงรหัส 3.เสียเวลาในการคิดหาคำตอบ ซึ่งอาจทำให้ เกิดความเบื่อหน่ายในการตอบคำถาม 4.บางคำถามผู้ตอบอาจมีความรู้สึกลำบากใจ หรือ ไม่อยากตอบ เช่น รายได้ เป็นต้น	1.ผู้ตอบไม่มีอิสระในการตอบ เพราะถูกจำกัด ให้เลือกตอบเฉพาะคำตอบที่มีให้เลือกเท่านั้น 2.ผู้วิจัยต้องเสียเวลาในการคิดหาคำตอบไว้ ล่วงหน้าว่าผู้ตอบจะตอบอะไรบ้าง ซึ่งอาจไม่ตรง กับคำตอบของผู้ตอบอาจแก้ไขได้โดยการมี คำตอบ “อื่นๆ โปรดระบุ” ไว้ด้วย

ขั้นที่ 3 การร่างแบบสอบถาม

เมื่อผู้วิจัยทราบถึงคุณลักษณะหรือประเด็นที่จะวัด และกำหนดประเภทของข้อคำถามที่จะมี
 อยู่ในแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงลงมือเขียนข้อคำถามให้ครอบคลุมทุกคุณลักษณะหรือ
 ประเด็นที่จะวัด โดยเขียนตามโครงสร้างของแบบสอบถามที่ได้กล่าวไว้แล้ว และหลักการในการสร้าง
 แบบสอบถาม ดังนี้

1. ต้องมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนว่าต้องการจะถามอะไรบ้าง โดยจุดมุ่งหมายนั้นจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่จะทำ
2. ต้องสร้างคำถามให้ตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เพื่อป้องกันการมีข้อคำถามนอกประเด็น และมีข้อคำถามจำนวนมาก
3. ต้องถามให้ครอบคลุมเรื่องที่จะวัด โดยมีจำนวนข้อคำถามที่พอเหมาะ ไม่มากหรือน้อยเกินไป แต่จะมากหรือน้อยเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับพฤติกรรมที่จะวัด ซึ่งตามปกติพฤติกรรมหรือเรื่องที่จะวัดเรื่องหนึ่งๆ นั้นควรมีข้อคำถาม 25-60 ข้อ
4. การเรียงลำดับข้อคำถาม ควรเรียงลำดับให้ต่อเนื่องสัมพันธ์กัน และแบ่งตามพฤติกรรมย่อยๆ ไว้เพื่อให้ผู้ตอบเห็นชัดเจนและง่ายต่อการตอบ นอกจากนี้ต้องเรียงคำถามง่ายๆ ไว้เป็นข้อแรกๆ เพื่อชักจูงให้ผู้ตอบอยากตอบคำถามต่อ ส่วนคำถามสำคัญๆ ไม่ควรเรียงไว้ตอนท้ายของแบบสอบถาม เพราะความสนใจ ในการตอบของผู้ตอบอาจจะน้อยลง ทำให้ตอบอย่างไม่ตั้งใจ ซึ่งจะส่งผลเสียต่อการวิจัยมาก
5. ลักษณะของข้อความที่ดี ข้อคำถามที่ดีของแบบสอบถามนั้น ควรมีลักษณะดังนี้
  - 1) ข้อคำถามไม่ควรยาวจนเกินไป ควรใช้ข้อความสั้น กระชับ ตรงกับวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับเรื่อง
  - 2) ข้อความ หรือภาษาที่ใช้ในข้อความต้องชัดเจน เข้าใจง่าย
  - 3) ไม่ใช่คำถามนำหรือแนะให้ตอบ
  - 4) ไม่ถามเรื่องที่เป็นความลับเพราะจะทำให้ได้คำตอบที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง
  - 5) ไม่ควรใช้ข้อความที่มีความหมายกำกวมหรือข้อความที่ทำให้ผู้ตอบแต่ละคนเข้าใจความหมายของข้อความไม่เหมือนกัน
  - 6) ไม่ถามในเรื่องที่รู้แล้ว หรือถามในสิ่งที่วัดได้ด้วยวิธีอื่น
  - 7) ข้อคำถามต้องเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง คือ ต้องคำนึงถึงระดับการศึกษา ความสนใจ สภาพเศรษฐกิจ ฯลฯ
  - 8) ข้อคำถามหนึ่งๆ ควรถามเพียงประเด็นเดียว เพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจนและตรงจุดซึ่งจะง่ายต่อการนำมาวิเคราะห์ข้อมูล
  - 9) คำตอบหรือตัวเลือกในข้อคำถามควรมีมากพอ หรือให้เหมาะสมกับข้อคำถามนั้น แต่ถ้าไม่สามารถระบุได้หมดก็ให้ใช้ว่า อื่นๆ โปรดระบุ .....
  - 10) ควรหลีกเลี่ยงคำถามที่เกี่ยวกับค่านิยมที่จะทำให้ผู้ตอบไม่ตอบตามความเป็นจริง เช่น ท่านมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศหรือไม่

11) คำตอบที่ได้จากแบบสอบถาม ต้องสามารถนำมาแปลงออกมาในรูปของปริมาณและใช้สถิติอธิบายข้อเท็จจริงได้ เพราะปัจจุบันนี้นิยมใช้คอมพิวเตอร์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนั้นแบบสอบถามควรคำนึงถึงวิธีการประมวลข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ด้วย

ขั้นที่ 4 การปรับปรุงแบบสอบถาม

หลังจากที่สร้างแบบสอบถามเสร็จแล้ว ผู้วิจัยควรนำแบบสอบถามนั้นมาพิจารณาทบทวนอีกครั้ง เพื่อหาข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไขและควรรวให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจแบบสอบถามนั้นด้วย เพื่อที่จะได้นำข้อเสนอแนะและข้อวิพากษ์วิจารณ์ของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

ขั้นที่ 5 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้เพื่อวิเคราะห์คุณภาพ

เป็นการนำเอาแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างเล็กๆ เพื่อนำผลมาตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม ซึ่งการวิเคราะห์หรือตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามทำได้หลายวิธี แต่ที่สำคัญมี 2 วิธี ได้แก่

1. ความเที่ยงตรง (Validity) หมายถึง เครื่องมือที่สามารถวัดได้ในสิ่งที่ต้องการวัด โดย แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1) ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา(Content Validity) คือ การที่แบบสอบถามมีความครอบคลุมวัตถุประสงค์หรือพฤติกรรมที่ต้องการวัดหรือไม่ ค่าสถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพ คือ ค่าความสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ หรือเนื้อหา(IOC: Index of item Objective Congruence) หรือดัชนีความเหมาะสม โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คนขึ้นไป ประเมินเนื้อหาของข้อคำถามเป็นรายข้อ

2) ความเที่ยงตรงตามเกณฑ์ (Criterion-related Validity) หมายถึง ความสามารถของแบบวัดที่สามารถวัดได้ตรงตามสภาพความเป็นจริง แบ่งออกได้เป็นความเที่ยงตรงเชิงพยากรณ์และความเที่ยงตรงตามสภาพ สถิติที่ใช้วัดความเที่ยงตรงตามเกณฑ์ เช่น ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) ทั้งของ Pearson และ Spearman และ ค่า t-test เป็นต้น

3) ความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) หมายถึงความสามารถของแบบสอบถามที่สามารถวัดได้ตรงตามโครงสร้างหรือทฤษฎี ซึ่งมักจะมีในแบบวัดทางจิตวิทยาและแบบวัดสติปัญญา สถิติที่ใช้วัดความเที่ยงตรงตามโครงสร้างมีหลายวิธี เช่น การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) การตรวจสอบในเชิงเหตุผล เป็นต้น

2. ความเชื่อมั่น (Reliability) หมายถึง เครื่องมือที่มีความคงเส้นคงวา นั่นคือ เครื่องมือที่สร้างขึ้นให้ผลการวัดที่แน่นอนคงที่ จะวัดกี่ครั้ง ผลจะได้เหมือนเดิม สถิติที่ใช้ในการหาค่าความเชื่อมั่นมีหลายวิธี แต่นิยมใช้กันคือ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ คอนบาช (Conbach's Alpha Coefficient : α coefficient) ซึ่งจะใช้สำหรับข้อมูลที่มีการแบ่งระดับการวัดแบบประมาณค่า (Likert Scale)

ขั้นที่ 6 ปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์

ผู้วิจัยจะต้องทำการแก้ไขข้อบกพร่องที่ได้จากผลการวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถาม และตรวจสอบความถูกต้องของถ้อยคำหรือสำนวน เพื่อให้แบบสอบถามมีความสมบูรณ์และมีคุณภาพผู้ตอบอ่านเข้าใจได้ตรงประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการ ซึ่งจะทำให้ผลงานวิจัยเป็นที่น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 7 จัดพิมพ์แบบสอบถาม

จัดพิมพ์แบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว เพื่อนำไปใช้จริงในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย โดยจำนวนที่จัดพิมพ์ควรมีน้อยกว่าจำนวนเป้าหมายที่ต้องการเก็บรวบรวมข้อมูล และควรมีการพิมพ์สำรองไว้ในกรณีที่แบบสอบถามเสียหรือสูญหายหรือผู้ตอบไม่ตอบกลับ ข้อเด่นและข้อด้อยของการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม

การใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีข้อเด่นและข้อด้อยที่ต้องพิจารณาประกอบในการเลือกใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ ข้อเด่นของการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามมีดังนี้ คือ

1. ถ้าตัวอย่างมีขนาดใหญ่ วิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม จะเป็นวิธีการที่สะดวกและประหยัดกว่าวิธีอื่น
2. ผู้ตอบมีเวลาตอบมากกว่าวิธีการอื่น
3. ไม่จำเป็นต้องฝึกอบรมพนักงานเก็บข้อมูลมากเหมือนกับวิธีการสัมภาษณ์หรือวิธีการสังเกต
4. ไม่เกิดความลำเอียงอันเนื่องมาจากการสัมภาษณ์หรือการสังเกต เพราะผู้ตอบเป็นผู้ตอบข้อมูลเอง

5. สามารถส่งแบบสอบถามให้ผู้ตอบทางไปรษณีย์ได้

6. ประหยัดค่าใช้จ่ายในการเก็บข้อมูล

ข้อด้อยของการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม มีดังนี้คือ

1. ในกรณีที่ส่งแบบสอบถามให้ผู้ตอบทางไปรษณีย์ มักจะได้แบบสอบถามกลับคืนมาน้อย และต้องเสียเวลาในการติดตาม อาจทำให้ระยะเวลาการเก็บข้อมูลล่าช้ากว่าที่กำหนดไว้

2. การเก็บข้อมูลโดยวิธีการใช้แบบสอบถามจะใช้ได้เฉพาะกับกลุ่มประชากรเป้าหมายที่อ่านและเขียนหนังสือได้เท่านั้น

3. จะได้ข้อมูลจำกัดเฉพาะที่จำเป็นจริงๆ เท่านั้น เพราะการเก็บข้อมูลโดยวิธีการใช้แบบสอบถามจะต้องมีคำถามจำนวนน้อยข้อที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

4. การส่งแบบสอบถามไปทางไปรษณีย์ หน่วยตัวอย่างอาจไม่ได้เป็นผู้ตอบแบบสอบถามเองก็ได้ ทำให้คำตอบที่ได้มีความคลาดเคลื่อนไม่ตรงกับความจริง

5. ถ้าผู้ตอบไม่เข้าใจคำถามหรือเข้าใจคำถามผิด หรือไม่ตอบคำถามบางข้อ หรือไม่ตรงตรงให้รอบคอบก่อนที่จะตอบคำถาม ก็จะทำให้ข้อมูลมีความคลาดเคลื่อนได้ โดยที่ผู้วิจัยไม่สามารถย้อนกลับไปสอบถามหน่วยตัวอย่างนั้นได้อีก

6. ผู้ที่ตอบแบบสอบถามกลับคืนมาทางไปรษณีย์ อาจเป็นกลุ่มที่มีลักษณะแตกต่างจากกลุ่มผู้ที่ไม่ตอบแบบสอบถามกลับคืนมา ดังนั้นข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะมีความลำเอียงอันเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างได้การใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีทั้งข้อเด่นข้อด้อย ดังนั้นการเลือกใช้จึงขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ระยะเวลาและงบประมาณที่ใช้ในการทำวิจัย ประชากรเป้าหมาย ลักษณะข้อมูลที่ต้องการ และอื่นๆ ซึ่งผู้วิจัยจะต้องนำมาพิจารณาประกอบกัน เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีคุณภาพและนำข้อมูลที่ได้ไปใช้วิเคราะห์ข้อมูลและสามารถตอบปัญหาการวิจัยได้อย่างถูกต้องและน่าเชื่อถือ

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศไทย

การทำบายศรีสู่ขวัญ สำหรับการทำบายศรีสู่ขวัญมีผู้ให้ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการทำบายศรีไว้หลายท่าน ดังนี้

สาร สารทัศนานันท์ (2532: 1-3) กล่าวถึงการสู่ขวัญว่า เป็นหรือเรียกขวัญ การเรียกทำพิธีเชิญ เพื่อเป็นสิริมงคล การทำพิธีสู่ขวัญ ต้องมีการจัดแต่งพาขวัญ พร้อมเครื่องขวัญต่างๆ สำหรับการทำบายศรีจะทำพาเดียวก็ได้ ตามความสะดวก เหมาะสม ความนิยมของแต่ละความสะดวก เหมาะสม ความนิยมของแต่ละท้องถิ่นและพาขวัญจะเป็นชิ้นเดียว สามชั้น ห้าชั้น หรือเจ็ดชั้นก็ได้แล้วแต่ความสะดวกเหมาะสมและความสามารถของผู้เป็นเจ้าของขวัญ

พูลศรี ศรีสมบุรณ์ (2545: 148) กล่าวถึงพานบายศรีว่าเป็นสื่อสำคัญอย่างหนึ่งที่ใช้ประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งเป็นพิธีสร้างพิธีสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวอีสานที่ถือเป็นพิธีที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ด้วยการนำวัสดุจากธรรมชาติ มาประดิษฐ์ให้เป็นรูปร่าง รูปทรง ที่ประณีตและสวยงาม ที่อนุชนรุ่นหลังควรช่วยกันรักษาไว้ไม่ให้ สูญหาย

มนัส สุขบาย (ม.ป.ป.: 1) การบายศรีสู่ขวัญเป็นพิธีกรรมดั้งเดิมของชาวอีสานเป็นประเพณีเก่าแก่ที่นิยมกระทำสืบเนื่องกันติดต่อเป็นเวลายาวนาน การสู่ขวัญของชาวอีสานเป็นประเพณีเก่าแก่ที่นิยมกระทำสืบเนื่องกันติดต่อกันมาเป็นเวลายาวนานการสู่ขวัญของชาวอีสานได้รับอิทธิพลมาจากพิธีกรรมศาสนาพราหมณ์ เชื่อว่าเมื่อได้จัดพิธีนี้แล้วจะก่อให้เกิดศริมงคลแล้ว การสู่ขวัญยังเป็นการกำลังใจให้คนประกอบคุณงามดีและก่อให้เกิดความสุขความเจริญในชีวิตต่อไป

สรุปได้ว่า การทำบายศรีสู่ขวัญ เป็นความเชื่อ ที่มนุษย์กระทำต่อกันมา เพื่อส่งเสริมให้ตนเองมีความสุข ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม อันไปสู่ความผาสุกในชีวิต เกิดศักยภาพสูงสุดในตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม การที่ประชาชนจัดทำบายศรีในโอกาสใดขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆหลายประการ

ศิริพร สุวรรณศรี (2536: 14) ได้ทำการศึกษาประเพณีสู่ขวัญ ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ประเพณี อันงดงาม ด้านจิตใจ แม้กระทำด้วยเชื่อที่ไม่เป็นแนววิทยาศาสตร์แต่มีความประณีตละเอียดอ่อนแก่นแท้อันเป็นหัวใจของการสู่ขวัญ คือ ความมั่นคงทางจิตใจ

นิตินันท์ พัทวี (254: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน พบว่า

1. คุณค่าพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญของชุมชนประกอบด้วย

1) คุณค่าในตัวพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ หมายถึง คุณค่าในองค์ประกอบของพิธีกรรม อันได้แก่ ผู้นำพิธีกรรม ผู้ร่วมพิธีกรรม บทสู่ขวัญ วัสดุสิ่งของหรือเครื่องสังเวศ เวลาและสถานที่ ในฐานะเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายแห่งความดีงาม

2) คุณค่าของพิธีกรรมที่เกิดขึ้นต่อบุคคล ได้แก่สมาธิ ความสบายใจ ความกตัญญู กตเวทิต์ ความอ่อนน้อมถ่อมตัวมีสัมมาคารวะ และความมีน้ำใจงาม

3) พิธีกรรมที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ประกอบด้วย คุณค่าในฐานะเป็นกระจุกเงาสะท้อนวัฒนธรรมทางภาษา และให้ความบันเทิงแก่ชุมชน คุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ควบคุมรักษาแบบแผนทางสังคมของชุมชนคุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม และคุณค่าในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าของพิธีกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อตนเองและความผูกพันกับชุมชน พบว่า ชุมชนรู้คุณค่าพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ โดยเชื่อมโยงกับภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ก่อให้เกิดความเข้าใจ ความมั่นใจ ความภูมิใจและความมีเกียรติภูมิส่งผลทำให้เกิดทัศนคติต่อตนเองในเชิงบวก ส่งผลทำให้เกิดความผูกพันกับชุมชนมาก

3. รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรม พบว่าพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญเป็นเครื่องมือที่ทุกคนในชุมชน ใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ถูกต้องสร้างสรรค์และสอดคล้องกันระหว่างคนกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ คนกับสิ่งแวดล้อม คนกับคน และคนสร้างกับทัศนคติต่อตนเอง พร้อมกับความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชนซึ่งเป็นการสร้างพลังชุมชน

สุกัญญา ภัทราชัย และคนอื่นๆ (2528: 16-18) ได้ศึกษาความเชื่อของชาวบ้านเป็ดจังหวัดขอนแก่น พบว่า พิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นสิ่งที่มีอยู่คู่กับชีวิตของชาวอีสาน คำว่าขวัญตามทัศนะของชาวบ้าน หมายถึง จิตวิญญาณที่มีอยู่กับชีวิตของคนเราทุกคนมีอยู่กับสัตว์สิ่งของทรัพย์สินทุกชนิด ขวัญจะต้องอยู่กับร่างกายของเราตลอดเวลา ถ้าเวลาใดขวัญออกห่างจากร่างกายคน ๆ นั้น จะเริ่มแสดงอาการอ่อนแอ เจ็บไข้ได้ป่วย และเสียชีวิตในที่สุด

ประไพ เจริญบุญ (2540: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การผสมผสานวัฒนธรรมของชาวไทย - ลาว และชาวไทย - เขมร ในพิธีมั่งกัวลจองไต่บ้านดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า พิธีมั่งกัวลจองไต่ ชาวไทย - เขมร หรือพิธีบายศรีของชาวไทย - ลาว เป็นพิธีที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ตั้งแต่เกิด-ตาย คนทั้งสองกลุ่มเชื่อว่า ถ้าประกอบพิธีนี้ เป็นการสร้างความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต สร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้เข้าร่วมในพิธีด้วย

ด้านองค์ประกอบพิธี ที่สำคัญ 4 ประการ คือ
คน ได้แก่ หมอสูตร ผู้ถูกเรียกขวัญ และผู้ร่วมพิธีกรรม
วัสดุสิ่งของ ได้แก่ เครื่องเช่นบูชา ดอกไม้ ธูปเทียน และสิ่งของที่อยู่ในพานบายศรี เช่น ไข่ กล้วย ข้าวต้ม ด้ายผูกแขน ฯลฯ

เวลา ได้แก่ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งขึ้นอยู่กับหมอสูตร
สถานที่ ได้แก่ บ้าน หรือ บริเวณบ้านของผู้รับการสู่ขวัญ

พูลศรี ศรีสมบุรณ์ (2545: 98) ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงาน และพื้นฐานอาชีพ เรื่องการทำพานบายศรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่องการทำพานบายศรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สอดคล้องกับท้องถิ่น ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและสามารถนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพตลอดจนการสืบทอด เชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น

อภิชาติ เรืองฤทธิ์ (2522: 31) ได้ศึกษาพิธีบายศรีสู่ขวัญ ในเขตจังหวัดชัยภูมิ พบว่า มนุษย์เรามีความเชื่ออย่างหนึ่ง ซึ่งสืบทอดมาตั้งแต่โบราณว่า คนที่เกิดมาทั้งเด็กและผู้ใหญ่ทั้งผู้ชายและผู้หญิง ย่อมมีอะไรอย่างหนึ่งสิ่งอยู่ในร่างกายแต่กำเนิด สิ่งที่ว่านี้ ถ้ายังอยู่กับเนื้อกับตัวของผู้นั้น ผู้นั้นมีความสุข ความสบาย ไม่ป่วยไข้ได้ทุกข์ แต่ถ้าสิ่งนั้น หนีออกจากตัวไปก็จะทำให้ผู้นั้นเจ็บไข้ได้ทุกข์และอาจถึงแก่ความตายได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการทำวิจัย เรื่องการศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์: กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ ผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัย เพื่อที่จะนำเสนอให้เห็นถึงกระบวนการของการปฏิบัติงานเพื่อการสร้างสรรค์ผลงานอย่างมีเหตุและผล เพื่อที่จะนำมาซึ่งการทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดและเนื้อหาของผลงาน

ในส่วนของวิธีการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

1. การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. วิธีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
4. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ภาพร่างผลงานจำนวน 25 ชิ้นจากแนวความคิดเรื่อง ประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี โดยผู้วิจัยใช้ข้อมูลทั้งภาคทฤษฎีและข้อมูลทางกายภาพที่ปรากฏตามเอกสารสิ่งพิมพ์และงานวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผลงานศิลปะที่ผู้เชี่ยวชาญด้านทัศนศิลป์คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 2 ชิ้น

ชิ้นที่ 16 ชื่อผลงานพิธีกรรมแต่งงาน ขนาด 100 X 500 ซม. เทคนิค สีอะครีลิคบนผ้าใบ

ชิ้นที่ 23 ชื่อผลงานพิธีบายศรีสู่ขวัญบ้านเฮา ขนาด 100 X 500 ซม. เทคนิค สีอะครีลิคบนผ้าใบแนวคิดจากกรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการศึกษาวิจัย ได้แก่ แบบประเมินผลจากผู้ชมผลงาน

ขั้นตอนสร้างเครื่องมือ มีดังนี้

ผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นความรู้พื้นฐานสำหรับการสร้างเครื่องมือ เครื่องมือในที่นี้คือ แบบประเมินผลจากผู้ชมผลงาน ซึ่งแบ่งแบบประเมินเป็น 3 ด้าน คือ

1. ด้านของการรับรู้ความงาม/สุนทรียศาสตร์(Aesthetics) กับผลงานศิลปะ
2. ด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์)

นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (Concept) เพื่อสื่อสารกับผู้ดูผลงาน

แบบประเมิน ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบประเมินความเข้าใจและความรู้สึกของผู้ชมประมาณ 100 คน ที่มีต่อผลงานศิลปะ โดยแบบประเมินมีประเด็นดังต่อไปนี้

1. ด้านของการรับรู้ความงาม/สุนทรียศาสตร์(Aesthetics) กับผลงานศิลปะ
  - สถานที่ในการจัดแสดงผลงานศิลปะ(Exhibition)
  - วิธีการนำเสนอทางทัศนศิลป์ (Representation)
  - บรรยากาศและสภาพแวดล้อมโดยรอบของผลงานศิลปะ(Work of Art)
  - รูปแบบวิธีการจัดวางภาพ (Object of Art)
  - ความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่าง วัตถุ (Object of Art) และ พื้นที่ว่าง (space)
  - แสงสว่างโดยรอบที่ใช้ในการจัดแสดงผลงาน
  - พื้นที่สำหรับเดินชมผลงานศิลปะโดยรอบ
  - รูปแบบวิธีการจัดติดตั้งผลงานศิลปะ
2. ด้านด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (Concept) เพื่อสื่อสารกับผู้ดูผลงาน
  - การสร้างภาพกับแนวความคิด
  - สีเส้นของวัตถุกับแนวความคิด
  - จำนวนและผลงานศิลปะกับแนวความคิด
  - ขนาดของผลงานศิลปะกับแนวความคิด
  - ความสัมพันธ์ของแนวความคิดกับรูปแบบนำเสนอผลงานศิลปะ
  - มีความเข้าใจเรื่องเนื้อหาของผลงานเพื่อเป็นการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ
  - บริบทของผลงานสื่อสะท้อนวิถีสังคมวัฒนธรรม
  - สร้างความประทับใจต่อวิถีของชุมชน สังคมในชุมชน

3. วิธีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบแบบประเมิน มีวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

1. นำแบบประเมินเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและปรับปรุงแก้ไขเบื้องต้น
2. ปรับปรุงแก้ไข ตรวจสอบความถูกต้องจัดทำเป็นฉบับที่สมบูรณ์ และนำไปเก็บรวบรวม

ข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. นำผลงานไปจัดแสดง
2. แจกแบบประเมินให้กับผู้มาเข้าร่วมชมงาน
3. รวบรวมแบบประเมิน เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละจากจำนวนของผู้ชมที่ได้จากการดูผลงานและแบบประเมินความเข้าใจและความรู้สึกที่มีต่อผลงานศิลปะตามแนวความคิดเรื่องประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน และเกณฑ์การแปลผล ซึ่งกำหนดค่าคะแนน (Weight) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

5	หมายถึง	ผลการประเมิน	ในระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	ผลการประเมิน	ในระดับมาก
3	หมายถึง	ผลการประเมิน	ในระดับปานกลาง
2	หมายถึง	ผลการประเมิน	ในระดับน้อย
1	หมายถึง	ผลการประเมิน	ในระดับน้อยที่สุด

กำหนดเกณฑ์การแปลความหมายข้อมูลที่เป็นค่าเฉลี่ยต่างๆ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	ความหมาย
4.51-4.50	ผลการประเมิน ในระดับมากที่สุด
3.51-3.50	ผลการประเมิน ในระดับมาก
2.51-2.50	ผลการประเมิน ในระดับปานกลาง
1.51-1.50	ผลการประเมิน ในระดับน้อย
1.00-1.50	ผลการประเมิน ในระดับน้อยที่สุด

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล (แบบประเมินความคิดเห็นของผู้ชมงานศิลปะ) ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยสถิติ ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานใช้สถิติร้อยละในการวิเคราะห์

1.1 ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ประเมินที่ชมผลงานศิลปะใช้สถิติการหาค่าเฉลี่ย (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540: 137)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{n}$$

เมื่อ $\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็น
 $\sum X$ แทน ผลรวมของความคิดเห็นทั้งหมด
 n แทน ผู้ชมงานศิลปะในกลุ่มตัวอย่าง

1.2 หาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนจากสูตร (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540: 143)

$$SD = \sqrt{\frac{n \sum X^2 - (\sum X)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ SD แทน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 n แทน จำนวนผู้ชมงานศิลปะในกลุ่มตัวอย่าง
 $\sum X$ แทน ผลรวมของความคิดเห็นทั้งหมด
 $\sum X^2$ แทน ผลรวมของความคิดเห็นแต่ละตัวยกกำลังสอง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางการวิจัย เรื่องการศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์ : กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

- n แทน จำนวนผู้ชมงานศิลปะในกลุ่มตัวอย่าง
 $\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็น
 SD แทน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
% แทน ร้อยละ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและแปรผลข้อมูล ผู้วิจัยได้เสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้จัดนิทรรศการศิลปะโดยนำผลงานศิลปะออกแสดง ณ หอศิลป์คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรโดยใช้ชื่องานว่า MASTER DREEGREE SHOW 2012 ระหว่างวันที่ 23-31 มกราคม พ.ศ.2555 และได้สร้างแบบสอบถามจำนวน 100 ชุด เพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้ชมที่มีต่อผลงานศิลปะจากหัวข้อศึกษาเรื่อง การศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์ : กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี จำนวน 1 ชุด โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 เป็นคำถามแบบเลือกตอบเกี่ยวกับข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ และระดับการศึกษา ดังปรากฏผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม ดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนของผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อผลงานศิลปะในหัวข้อศึกษาเรื่อง การศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์: กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน ($n=100$)

ลักษณะพฤติกรรมและความคิดเห็น	ความถี่	%
1. เพศของผู้ตอบคำถาม		
1.1 เพศชาย	54	54
1.2 เพศหญิง	56	56
รวม	100	100
2. การศึกษา		
2.1 ปริญญาตรี	68	68
2.2 ปริญญาโท	22	22
2.3 ปริญญาเอก	10	10
รวม	100	100

สรุปข้อมูล ข้อมูลทางประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนี้

1. เพศชาย คิดเป็นร้อยละ 54
2. เพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 56
3. ระดับการศึกษาปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68

จากแบบสอบถามเพศชายตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 54 เพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 56 และ กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 68 มากที่สุด

ชิ้นงานที่ 1 ชื่อภาพพิธีกรรมแต่งงาน

ภาพประกอบ 8 ชิ้นงานที่ 1 ชื่อผลงาน พิธีกรรมแต่งงาน

แนวความคิด

ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจมาจาก วัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ อันมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของคนอีสาน เพื่อถ่ายทอดประเพณีพิธีกรรมควรแก่การอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอรณนคร จังหวัดครพนมซึ่งเป็นการอนุรักษ์จารีตประเพณีต่อไป แนวคิดในการสร้างงานจากการศึกษาอุปแต้มโบสถ์ของคนอีสาน โดยนำมาประยุกต์สร้างงานบนภาพผ้าใบด้วยการใช้เทคนิคสีอะคริลิค เพื่อเป็นตัวกลางในการอนุรักษ์วิธีหนึ่ง

ตอนที่ 2 เป็นคำถามแบบเลือกตอบตามความคิดเห็นของผู้ชมผลงานศิลปะที่มีต่อผลงานศิลปะในหัวข้อเรื่องการศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์: กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน ซึ่งในตอนที่ 2 แบ่งเป็น 2 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านความงาม/สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะ 2. การอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อสื่อสารกับผู้ดูผลงาน ดังปรากฏผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม ดังตาราง 2

ตาราง 2 การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ประเมินที่ชมผลงานศิลปะ

1.ทางด้านความงาม / สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะ

จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน ชิ้นงานที่ 1 ชื่อภาพพิธีกรรมแต่งงาน

รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
1. สถานที่ในการจัดการแสดงผลงานศิลปะ		
มากที่สุด	62	62
มาก	15	15
ปานกลาง	12	12
น้อย	9	9
น้อยที่สุด	2	2
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
2. วิธีการนำเสนอทางทัศนศิลป์ (Representation)		
มากที่สุด	60	60
มาก	29	29
ปานกลาง	7	7
น้อย	3	3
น้อยที่สุด	1	1
รวม	100	100

ตาราง 2 (ต่อ)

รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
3. บรรยายภาคและสภาพแวดล้อมโดยรอบของผลงานศิลปะ (Work of Art)		
มากที่สุด	45	45
มาก	31	31
ปานกลาง	15	15
น้อย	7	7
น้อยที่สุด	2	2
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
4. การจัดองค์ประกอบศิลป์ของผลงาน (Composition)		
มากที่สุด	42	42
มาก	35	35
ปานกลาง	19	19
น้อย	3	3
น้อยที่สุด	2	2
รวม	100	100
5. ความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่างหลักกายวิภาค (Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective)		
มากที่สุด	45	45
มาก	25	25
ปานกลาง	17	17
น้อย	8	8
น้อยที่สุด	5	5
รวม	100	100

ตาราง 2 (ต่อ)

รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
6. แสงสว่างโดยรอบที่ใช้ในการจัดแสดงผลงาน		
มากที่สุด	40	40
มาก	32	32
ปานกลาง	21	21
น้อย	10	10
น้อยที่สุด	7	7
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
7. พื้นที่สำหรับเดินชมผลงานศิลปะโดยรอบ		
มากที่สุด	45	45
มาก	30	30
ปานกลาง	14	14
น้อย	8	8
น้อยที่สุด	3	3
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
8. รูปแบบวิธีการจัดติดตั้งผลงานศิลปะ		
มากที่สุด	40	40
มาก	37	37
ปานกลาง	11	11
น้อย	10	10
น้อยที่สุด	2	2
รวม	100	100

สรุปผล ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ประเมินที่ชมผลงานศิลปะ ทางด้าน ความงาม / สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะ จำนวน 2 ชั้น จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน

1. ทางด้านความงาม / สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะ ที่มีระดับความคิดเห็น มากที่สุด จำนวน 3 อันดับ แรก ได้แก่

1.1 วิธีการนำเสนอทางทัศนศิลป์ (Representation) มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด

ร้อยละ 62

1.2 สถานที่ในการจัดการแสดงผลงานศิลปะ มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด

ร้อยละ 60

1.3 บรรยากาศและสภาพแวดล้อมโดยรอบของผลงานศิลปะ (Work of Art) มีระดับ ความคิดเห็นมากที่สุด ร้อยละ 45

1.4 ความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่างหลักกายวิภาค (Anatomy) และหลัก ทัศนียภาพ (Perspective) ร้อยละ 45

1.5 พื้นที่สำหรับเดินชมผลงานศิลปะโดยรอบ มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด

ร้อยละ 45

ตาราง 3 ด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอ โดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อสื่อสารกับผู้ดูผลงาน ภาพที่ 1 ชื่อภาพพิธีกรรมแต่งงาน

รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
9. การสร้างผลงานกับแนวคิด		
มากที่สุด	74	74
มาก	11	11
ปานกลาง	9	9
น้อย	4	4
น้อยที่สุด	2	2
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
10. ขนาดความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่าง หลักกายวิภาค (Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective) ขนาดของภาพกับแนวคิด		
มากที่สุด	40	40
มาก	28	28
ปานกลาง	20	20
น้อย	8	8
น้อยที่สุด	4	4
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
11. การใช้สีสัมพันธ์ของแนวความคิด		
มากที่สุด	40	40
มาก	28	28
ปานกลาง	20	20
น้อย	8	8
น้อยที่สุด	4	4
รวม	100	100

ตาราง 3 (ต่อ)

รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
12. จำนวนและผลงานศิลปะกับแนวความคิด		
มากที่สุด	52	52
มาก	25	25
ปานกลาง	13	13
น้อย	7	7
น้อยที่สุด	3	3
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
13. ความสัมพันธ์ของแนวความคิดกับรูปแบบนำเสนอผลงานศิลปะ		
มากที่สุด	70	70
มาก	30	30
ปานกลาง	9	9
น้อย	1	1
น้อยที่สุด	5	5
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
14. มีความเข้าใจเรื่องเนื้อหาของผลงานเพื่อเป็นการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ		
มากที่สุด	68	68
มาก	22	22
ปานกลาง	7	7
น้อย	2	2
น้อยที่สุด	1	1
รวม	100	100

ตาราง 3 (ต่อ)

รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
15.บริบทของผลงานสื่อสะท้อนวิถีสังคมวัฒนธรรม		
มากที่สุด	79	79
มาก	10	10
ปานกลาง	9	9
น้อย	1	1
น้อยที่สุด	1	1
รวม	100	100
16.สร้างความประทับใจต่อวิถีของชุมชนสังคมในชุมชน		
มากที่สุด	65	65
มาก	15	15
ปานกลาง	5	5
น้อย	3	3
น้อยที่สุด	2	2
รวม	100	100

สรุปผล ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามตามความคิดเห็นของผู้ประเมินที่ชมผลงานศิลปะด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อสื่อสารกับผู้ดูผลงาน จำนวน 2 ชั้น จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน

1. ทางด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อสื่อสารกับผู้ดูผลงาน ที่มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด จำนวน 3 อันดับ แรก ได้แก่

1.1 ความสัมพันธ์ของแนวความคิดกับรูปแบบนำเสนอผลงานศิลปะ ร้อยละ 70

1.2 การสร้างผลงานกับแนวคิด มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ร้อยละ 68

1.3 สร้างความประทับใจต่อวิถีของชุมชนสังคมในชุมชน มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ร้อยละ 65

1.4 บริบทของผลงานสื่อสะท้อนวิถีสังคมวัฒนธรรม มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ร้อยละ 65

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ชมผลงานศิลปะและตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อผลงานศิลปะในหัวข้อศึกษาเรื่องกรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเวียงนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน ($n=100$) ภาพประกอบ 1 ชื่อภาพพิธีกรรมแต่งงาน

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับเกณฑ์
ด้านความงาม/สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics)กับผลงานศิลปะ			
1. สถานที่ในการจัดการแสดงผลงานศิลปะ(Exhibition)	4.24	1.12	มากที่สุด
2. วิธีการนำเสนอทางทัศนศิลป์ (Representation)	4.58	0.83	มาก
3. บรรยากาศและสภาพแวดล้อมโดยรอบของผลงานศิลปะ (Work of Art)	4.10	1.03	มาก
4. รูปแบบการใช้องค์ประกอบศิลป์ (Composition)	4.14	0.90	มาก
5. ความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่าง หลักกายวิภาค (Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective)	4.14	0.90	มาก
6. แสงสว่างโดยรอบที่ใช้ในการจัดแสดงผลงาน	3.97	1.18	มาก
7. พื้นสำหรับเดินชมผลงานศิลปะ	3.78	1.27	มาก
8. รูปแบบวิธีการจัดในผลงานศิลปะ	4.08	1.05	มาก
รวม	4.13	1.04	มาก
รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับเกณฑ์
ด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อการสื่อสารกับผู้ดูผลงาน			
9. การสร้างผลงานกับแนวความคิด	4.02	0.96	มาก
10.ขนาดความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่างหลักกายวิภาค(Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective)	3.74	1.19	มาก
ขนาดของภาพกับแนวคิด			
11. การใช้สีสัมพันธ์กับแนวความคิด	3.92	1.13	มาก
12.จำนวนและผลงานศิลปะกับความคิด	4.17	1.06	มาก
13. ความสัมพันธ์ของแนวความคิดกับรูปแบบนำเสนอผลงานศิลปะ	4.34	1.07	มาก

ตาราง 4 (ต่อ)

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับเกณฑ์
14. มีความเข้าใจเรื่องเนื้อหาของผลงานเพื่อเป็นการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ	4.52	0.82	มากที่สุด
15. บริบทของผลงานสื่อสะท้อนวิถีสังคมวัฒนธรรม	4.66	0.73	มากที่สุด
16. สร้างความประทับใจต่อวิถีของชุมชนสังคมในชนบท	4.61	0.87	มากที่สุด
รวม	4.25	0.98	มาก

สรุปผล ค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ชมผลงานศิลปะและตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อผลงานศิลปะในหัวข้อศึกษาเรื่องกรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเวียงนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณีความงาม /สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน

1. สถานที่ในการจัดแสดงผลงานศิลปะ มีค่าเฉลี่ย 4.24
2. วิธีการนำเสนอทางทัศนศิลป์ (Representation) มีค่าเฉลี่ย 4.58
3. รูปแบบการใช้องค์ประกอบศิลป์ (Composition) มีค่าเฉลี่ย 4.14
4. ความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่าง หลักกายวิภาค (Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective) มีค่าเฉลี่ย 4.14
5. บรรยากาศและสภาพแวดล้อมโดยรอบของผลงานศิลปะ (Work of Art) มีค่าเฉลี่ย 4.10
6. รูปแบบวิธีการจัดในผลงานศิลปะ มีค่าเฉลี่ย 4.08
7. แสงสว่างโดยรอบที่ใช้ในการจัดแสดงผลงาน มีค่าเฉลี่ย 3.97
8. พื้นสำหรับเดินชมผลงานศิลปะ มีค่าเฉลี่ย 3.78

สรุปผล ค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ชมผลงานศิลปะและตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อผลงานศิลปะในหัวข้อศึกษาเรื่อง กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเวียงนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี จำ นวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คนด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อการสื่อสารกับผู้ดูผลงาน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน

1. บริบทของผลงานสื่อสะท้อนวิถีสังคมวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ย 4.25
2. สร้างความประทับใจต่อวิถีของชุมชนสังคมในชนบท มีค่าเฉลี่ย 4.31

3. มีความเข้าใจเรื่องเนื้อหาของผลงานเพื่อเป็นการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ มีค่าเฉลี่ย 4.12
4. ความสัมพันธ์ของแนวความคิดกับรูปแบบนำเสนอผลงานศิลปะ มีค่าเฉลี่ย 4.34
5. จำนวนและผลงานศิลปะกับความคิด มีค่าเฉลี่ย 4.17
6. การใช้สีสัมพันธ์กับแนวความคิด มีค่าเฉลี่ย 3.9

ชิ้นงานที่ 2 ชื่อผลงาน พิธีบายศรีสู่ขวัญบ้านเฮา

ภาพประกอบ 9 ชิ้นงานที่ 2 ชื่อผลงาน พิธีบายศรีสู่ขวัญบ้านเฮา เทคนิค สีอะครีลิคบนผ้าใบ
ขนาด 100 × 500 ซม.

แนวความคิด การสู่วัยยี่สิบต้นดีใจกับการเกิด และเป็นการเรียกขวัญของแม่และลูก สะท้อนให้เห็นวิถีสังคมและวัฒนธรรมความเป็นอยู่การต้อนรับของชาวอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม แสดงถึงความต้อนรับดีโดยการแสดงประเพณีพื้นบ้านสร้างความประทับใจและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน

ตาราง 5 การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ประเมินที่ชมผลงานศิลปะ

1. ทางด้านความงาม / สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะ

จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน ภาพประกอบ 2 ชื่อภาพพิธีบายศรีสู่ขวัญ

รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
1. สถานที่ในการจัดการแสดงผลงานศิลปะ		
มากที่สุด	62	62
มาก	15	15
ปานกลาง	12	12
น้อย	9	9
น้อยที่สุด	2	2
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น		
2. วิธีการนำเสนอทางทัศนศิลป์ (Representation)		
มากที่สุด	60	60
มาก	29	29
ปานกลาง	7	7
น้อย	3	3
น้อยที่สุด		
รวม	100	100

ตาราง 5 (ต่อ)

รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
3.บรรยากาศและสภาพแวดล้อมโดยรอบของผลงานศิลปะ (Work of Art)		
มากที่สุด	45	45
มาก	31	31
ปานกลาง	15	15
น้อย	7	7
น้อยที่สุด	2	2
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
4.การจัดองค์ประกอบศิลป์ของผลงาน (Composition)		
มากที่สุด	60	60
มาก	35	35
ปานกลาง	3	3
น้อย	2	2
น้อยที่สุด		
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
5. ความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่างหลักกายวิภาค (Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective)		
มากที่สุด	45	45
มาก	25	25
ปานกลาง	17	17
น้อย	8	8
น้อยที่สุด	5	5
รวม	100	100

ตาราง 5 (ต่อ)

รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
6. แสงสว่างโดยรอบที่ใช้ในการจัดแสดงผลงาน		
มากที่สุด	40	40
มาก	32	32
ปานกลาง	21	21
น้อย	10	10
น้อยที่สุด	7	7
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
7. พื้นที่สำหรับเดินชมผลงานศิลปะโดยรอบ		
มากที่สุด	45	45
มาก	30	30
ปานกลาง	14	14
น้อย	8	8
น้อยที่สุด	3	3
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
8. รูปแบบวิธีการจัดติดตั้งผลงานศิลปะ		
มากที่สุด	40	40
มาก	37	37
ปานกลาง	11	11
น้อย	10	10
น้อยที่สุด	2	2
รวม	100	100

สรุปผล ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ประเมินที่ชมผลงานศิลปะ ทางด้าน
ความงาม /สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะ จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน

ด้านความงาม / สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะ ที่มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด จำนวน 3 อันดับ แรก ได้แก่

1. วิธีการนำเสนอทางทัศนศิลป์ (Representation) มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ร้อยละ 62
2. การจัดองค์ประกอบศิลป์ของผลงาน (Composition) ร้อยละ 60
3. บรรยากาศและสภาพแวดล้อมโดยรอบของผลงานศิลปะ (Work of Art) มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ร้อยละ 45
4. ความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่างหลักกายวิภาค (Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective) ร้อยละ 45
5. พื้นที่สำหรับเดินชมผลงานศิลปะโดยรอบ มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ร้อยละ 45

ตาราง 6 ด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อสื่อสารกับผู้ดูผลงาน

รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
9. การสร้างผลงานกับแนวคิด		
มากที่สุด	74	74
มาก	11	11
ปานกลาง	9	9
น้อย	4	4
น้อยที่สุด	2	2
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
10. ขนาดความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่างหลักกายวิภาค (Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective) ขนาดของภาพกับแนวคิด		
มากที่สุด	40	40
มาก	28	28
ปานกลาง	20	20
น้อย	8	8
น้อยที่สุด	4	4
รวม	100	100

ตาราง 6 (ต่อ)

รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
11. การใช้สีสัมพันธ์ของแนวความคิด		
มากที่สุด	40	40
มาก	28	28
ปานกลาง	20	20
น้อย	8	8
น้อยที่สุด	4	4
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
12. จำนวนและผลงานศิลปะกับแนวความคิด		
มากที่สุด	52	52
มาก	25	25
ปานกลาง	13	13
น้อย	7	7
น้อยที่สุด	3	3
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
13. ความสัมพันธ์ของแนวความคิดกับรูปแบบนำเสนอผลงานศิลปะ		
มากที่สุด		
มาก	62	62
ปานกลาง	23	23
น้อย	9	9
น้อยที่สุด	1	1
	5	5
รวม	100	100

ตาราง 6 (ต่อ)

รายการประเมินและความคิดเห็น	ความถี่	%
14. มีความเข้าใจเรื่องเนื้อหาของผลงานเพื่อเป็นการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ		
มากที่สุด	68	68
มาก	22	22
ปานกลาง	7	7
น้อย	2	2
น้อยที่สุด	1	1
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น		
15. บริบทของผลงานสื่อสะท้อนวิถีสังคมวัฒนธรรม		
มากที่สุด	78	78
มาก	12	12
ปานกลาง	9	9
น้อย	1	1
น้อยที่สุด	1	1
รวม	100	100
รายการประเมินและความคิดเห็น		
16. สร้างความประทับใจต่อวิถีของชุมชนสังคมในชุมชน		
มากที่สุด	79	79
มาก	11	11
ปานกลาง	5	5
น้อย	3	3
น้อยที่สุด	2	2
รวม	100	100

สรุปผล ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ประเมินที่ชมผลงานศิลปะด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อสื่อสารกับผู้ดูผลงาน จำนวน 2 ชั้น จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน

7. ทางด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อสื่อสารกับผู้ดูผลงาน ที่มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด จำนวน 3 อันดับ แรก ได้แก่

1. สร้างความประทับใจต่อวิถีของชุมชนสังคมในชุมชน มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด

ร้อยละ 79

2. บริบทของผลงานสื่อสะท้อนวิถีสังคมวัฒนธรรม มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ร้อยละ 78

3. สร้างความประทับใจต่อวิถีของชุมชนสังคมในชุมชน มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด

ร้อยละ 78

4. การสร้างผลงานกับแนวคิด มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ร้อยละ 74

ตาราง 7 ค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ชมผลงานศิลปะและตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อผลงานศิลปะในหัวข้อศึกษาเรื่องกรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณีวัฒนธรรมกลุ่มตัวอย่าง 100 คน ($n=100$)

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับเกณฑ์
ด้านความงาม/สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะ			
1. สถานที่ในการจัดการแสดงผลงานศิลปะ (Exhibition)	4.24	1.12	มากที่สุด
2. วิธีการนำเสนอทางทัศนศิลป์ (Representation)	4.88	1.05	มาก
3. บรรยากาศและสภาพแวดล้อมโดยรอบของผลงาน ศิลปะ (Work of Art)	4.10	1.03	มาก
4. รูปแบบการใช้องค์ประกอบศิลป์ (Composition)	4.34	0.98	มาก
5. ความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่าง หลักกายวิภาค (Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective)	4.14	0.90	มาก
6. แสงสว่างโดยรอบที่ใช้ในการจัดแสดงผลงาน	3.97	1.18	มาก
7. พื้นสำหรับเดินชมผลงานศิลปะ	3.78	1.27	มาก
8. รูปแบบวิธีการจัดในผลงานศิลปะ	4.08	1.05	มาก
รวม	4.13	1.04	มาก

ตาราง 7 (ต่อ)

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับเกณฑ์
ด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อการสื่อสารกับผู้ดูผลงาน			
9. การสร้างผลงานกับแนวความคิด	3.74	1.19	มาก
10.ขนาดความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่างหลักกายวิภาค(Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective)	4.02	0.96	มาก
10.ขนาดของภาพกับแนวคิด			
11. การใช้สีสัมพันธ์กับแนวความคิด	4.66	0.73	มาก
12. จำนวนและผลงานศิลปะกับความคิด	4.17	1.06	มาก
13. ความสัมพันธ์ของแนวความคิดกับรูปแบบนำเสนอผลงานศิลปะ	4.34	1.07	มาก
14. มีความเข้าใจเรื่องเนื้อหาของผลงานเพื่อเป็นการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ	4.52	0.82	มากที่สุด
15. บริบทของผลงานสื่อสะท้อนวิถีสังคมวัฒนธรรม	3.92	1.13	มากที่สุด
16. สร้างความประทับใจต่อวิถีของชุมชนสังคมในชนบท	4.61	0.87	มากที่สุด
รวม	4.25	0.98	มาก

สรุปผล ค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ชมผลงานศิลปะและตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อผลงานศิลปะในหัวข้อศึกษาเรื่องกรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเวียงนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณีความงาม /สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน

1. สถานที่ในการจัดแสดงผลงานศิลปะ มีค่าเฉลี่ย 4.24
2. วิธีการนำเสนอทางทัศนศิลป์ (Representation) มีค่าเฉลี่ย 4.58
3. รูปแบบการใช้องค์ประกอบศิลป์ (Composition) มีค่าเฉลี่ย 4.14
4. ความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่าง หลักกายวิภาค(Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective) มีค่าเฉลี่ย 4.14

5. บรรยากาศและสภาพแวดล้อมโดยรอบของผลงานศิลปะ (Work of Art) มีค่าเฉลี่ย 4.10
6. รูปแบบวิธีการจัดในผลงานศิลปะ มีค่าเฉลี่ย 4.08
7. แสงสว่างโดยรอบที่ใช้ในการจัดแสดงผลงาน มีค่าเฉลี่ย 3.97
8. พื้นสำหรับเดินชมผลงานศิลปะ มีค่าเฉลี่ย 3.78

สรุปผล ค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ชมผลงานศิลปะและตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อผลงานศิลปะในหัวข้อศึกษาเรื่องกรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี จำ นวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน ด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อการสื่อสารกับผู้ดูผลงาน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน

1. บริบทของผลงานสื่อสะท้อนวิถีสังคมวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ย 4.66
2. สร้างความประทับใจต่อวิถีของชุมชนสังคมในชนบท มีค่าเฉลี่ย 4.61
3. มีความเข้าใจเรื่องเนื้อหาของผลงานเพื่อเป็นการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ มีค่าเฉลี่ย 4.52
4. ความสัมพันธ์ของแนวความคิดกับรูปแบบนำเสนอผลงานศิลปะ มีค่าเฉลี่ย 4.34
5. จำนวนและผลงานศิลปะกับความคิด มีค่าเฉลี่ย 4.17
6. การใช้สีสัมพันธ์กับแนวความคิด มีค่าเฉลี่ย 3.94
7. ขนาดของผลงานกับแนวคิด มีค่าเฉลี่ย 3.74

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์ กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี ซึ่งสามารถสรุปการดำเนินงาน และผลของการวิจัยได้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญการสร้างสรรค์กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย
2. เพื่อเป็นการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนมซึ่งจารีตประเพณีต่อไป
3. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างสรรค์ตามวิถีวิทยาของทัศนศิลป์และเป็นแนวทางในการวิจัยต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้บรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญการสร้างสรรค์กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ ผู้ไทย อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม
2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ภาพร่างจำนวน 25 ชิ้นจากแนวความคิดเรื่อง “กรณีศึกษาเรื่องพิธีกรรม บายศรีสู่ขวัญ” โดยผู้วิจัยใช้ข้อมูลทั้งภาคทฤษฎีและข้อมูลทางกายภาพที่ปรากฏตามเอกสารสิ่งพิมพ์และ งานวิจัย
3. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผลงานที่ผู้เชี่ยวชาญคัดเลือกเจาะจง จำนวน 2 ชิ้น
ชิ้นที่ 1 ชื่อผลงานพิธีกรรมแต่งงาน ขนาด 100 X 500 ซม. เทคนิคสีอะครีลิค
ชิ้นที่ 2 ชื่อผลงานพิธีบายศรีสู่ขวัญบ้านเฮา ขนาด 100 X 500 ซม. เทคนิคสีอะครีลิค
โดยเป็นผลงานศิลปะจิตรกรรม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 เป็นคำถามแบบเลือกตอบเกี่ยวกับข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ และระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 เป็นคำถามแบบเลือกตอบตามความคิดเห็นของผู้ชมผลงานศิลปะที่มีต่อผลงานศิลปะในหัวข้อศึกษาเรื่อง การศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์ : กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน ซึ่งในตอนที่ 2 แบ่งเป็น 2 ด้าน ได้แก่

1. ด้านของการรับรู้ความงาม/สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะ

- สถานที่ในการจัดการแสดงผลงานศิลปะ (Exhibition)
- วิธีการนำเสนอทางทัศนศิลป์ (Representation)
- บรรยากาศและสภาพแวดล้อมโดยรอบของผลงานศิลปะ (Work of Art)
- รูปแบบการใช้องค์ประกอบศิลป์ (Composition)
- ความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่าง หลักกายวิภาค (Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective)
- แสงสว่างโดยรอบที่ใช้ในการจัดแสดงผลงาน
- พื้นสำหรับเดินชมผลงานศิลปะ
- รูปแบบวิธีการจัดในผลงานศิลปะ

2. ด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์ นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อการสื่อสารกับผู้ดูผลงาน

- การสร้างผลงานกับแนวความคิด
- ความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่าง หลักกายวิภาค (Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective)
- ขนาดของผลงานกับแนวคิด
- การใช้สีสัมพันธ์กับแนวความคิด
- จำนวนและผลงานศิลปะกับความคิด
- ความสัมพันธ์ของแนวความคิดกับรูปแบบนำเสนอผลงานศิลปะ
- มีความเข้าใจเรื่องเนื้อหาของผลงานเพื่อเป็นการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ
- บริบทของผลงานสื่อสะท้อนวิถีสังคมวัฒนธรรม
- สร้างความประทับใจต่อวิถีของชุมชนสังคมในชนบท

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. นำผลงานศิลปะผลงานศิลปะที่ผู้เชี่ยวชาญด้านทัศนศิลป์คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ไปจัดแสดงผลงานศิลปะ ณ หอศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร โดยใช้ชื่องานว่า MASTER DREEGREE SHOW 2012 ระหว่างวันที่ 23- 31 มกราคม พ.ศ. 2555

2. แจกแบบประเมินให้กับผู้มาเข้าร่วมชมงานศิลปะเพื่อแสดงความคิดเห็นมีต่อผลงานศิลปะในหัวข้อศึกษาเรื่องการศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์: กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอรณนนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี

3. รวบรวมแบบประเมิน ในช่วงระหว่างวันที่ 23-31 มกราคม พ.ศ.2555 จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล (แบบประเมินความคิดเห็นของผู้ชมงานศิลปะ) ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานใช้สถิติร้อยละในการวิเคราะห์ ประกอบด้วย
  - 1.1 ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ประเมินที่ชมผลงานศิลปะใช้สถิติการหาค่าเฉลี่ย
  - 1.2 หาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย กรณีศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์เรื่องกรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอรณนนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี ผลการประเมินความคิดเห็นที่มีต่อผลงานศิลปะ จำนวน 2 ภาพ ซึ่ง ภาพที่ 2 ชื่อภาพพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญบ้านเฮามีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระดับเกณฑ์ มากที่สุด ซึ่งเป็นคะแนนสูงสุดอันดับแรก จากจำนวนภาพทั้งหมด โดยใช้หลักเกณฑ์ ด้านความงาม สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะและ ด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย โดยการใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อการสื่อสารกับผู้ดูผลงาน

ด้านความงาม/สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ชื่อภาพพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญบ้านเฮาพบว่า วิธีการนำเสนอทางทัศนศิลป์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.88 ความเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.05 ซึ่งมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเกณฑ์มากที่สุด ศิลปะที่นำเสนอด้วยการรับการมองเห็น ผลงานที่นำเสนอเป็นงานจิตรกรรม ซึ่งสอดคล้องกับ อารี สุทธิพันธ์ (2518: 42) ได้กล่าว จิตรกรรม การเขียนสี การระบายสี หรือภาพที่มีสีที่มนุษย์เขียนขึ้น ซึ่งอาจพบเห็นบนฝาผนัง บนระนาบบนแผ่นผ้าใบ แผ่นวัสดุต่างๆ ซึ่งสีที่ใช้ระบายอาจจะเป็นสีน้ำ สีเทียน สีอะคริลิก ฯลฯ เป็นการใช้สีแบบระบายสีเดียวน้ำหนักอ่อนแก่ ระบายสีตามที่ต้องการของผู้เขียน ส่วนสำคัญในการนำเสนอทางทัศนศิลป์ผู้วิจัยได้นำหลักสร้างสรรค์และศึกษาเทคนิคจากศิลปินมาปรับใช้ใน ผลงานจิตรกรรม เช่น การนำเทคนิคสีอะคริลิกมาใช้ในการสร้างภาพที่เลียนแบบภาพฝาผนังสีม ส่วนเนื้อหาของภาพเป็นเรื่องราวที่มนุษย์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ด้วยกัน เช่น เรื่องประเพณีพิธีกรรม การทำมาหากินการใช้ชีวิตความเป็นอยู่อย่างชาวบ้าน ในผลงานสื่อให้เห็นเอกลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายของคนเผ่าผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เลือกใช้สีเป็นเอกลักษณ์ เช่น ผู้ชายใส่เสื้อผ้าฝ้ายสีกรมท่ามีแถบสีแดงที่คอเสื้อนุ่งกางเกงสีกรมท่า ผู้หญิงใส่เสื้อสีฝ้ายสีกรมท่ามีแถบสีแดงที่คอเสื้อนุ่งผ้าถุงสีกรมท่าสีไม่ฉูดฉาด ทำให้ผลงานดูแล้วมีบรรยากาศนึกถึงคนอีสานได้อย่างชัดเจน รูปแบบการใช้องค์ประกอบศิลป์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.34 ความเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.98 ซึ่งมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเกณฑ์มาก ผลงานจิตรกรรมเป็นการสร้างสรรค์ภาพบนระนาบ โดยเฉพาะ เรื่องการจัดองค์ประกอบศิลป์ เป็นเรื่องที่สำคัญมาก สอดคล้องกับ ชลุด นิมเสมอ (2534: 177) ได้กล่าวถึงการจัดองค์ประกอบให้เกิดเอกภาพไว้ว่าการสร้างงานศิลปะ คือ การนำทัศนธาตุต่างๆ มาประกอบกันให้เป็นรูปทรงที่มีเอกภาพ มีความสอดคล้องกับเนื้อหาในการแสดงของศิลปิน และจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติในการสร้างรูปทรงนั้น โดยมีบางธาตุเป็นเด่นและบางธาตุเป็นรอง เช่น ใช้สีเป็นเด่น น้ำหนักเป็นรอง หรือใช้น้ำหนักเป็นเด่น สีเป็นรอง หรือใช้เส้นเป็นเด่น สีเป็นรองเป็นเรื่องของการนำองค์ประกอบต่างๆ มาจัดวางรวมกันอย่างมีหลักมีเกณฑ์ แต่ก็อาจยืดหยุ่นได้บ้าง เพื่อให้ผลงานออกมาเกิดความสวยงามและความลงตัว

ด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ ไทย โดย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัยแนวคิด (concept) เพื่อการสื่อสารกับผู้ดูผลงาน พบว่า การใช้สีสัมพันธ์กับแนวคิด มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.66 ความเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.73 ซึ่งมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเกณฑ์มากที่สุด สอดคล้องกับ สุชาติ เกาทอง (2536: 96) ให้ความหมายไว้ว่า เทคนิคหมายถึง ฝีมือการใช้วัสดุ ความคงทนและความเหมาะสมกับเจตนาในการแสดงออกเป็นการเลือกวัสดุที่สอดคล้องไปกับแนวความคิด ในการถ่ายทอดผลงานของศิลปินแต่ละคน สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยได้นำเทคนิคการระบายสีมาใช้ในการสร้างสรรค์งาน คือการระบายสีให้เรียบเพื่อแสดงความประณีตเรียบร้อย มีขอบเขตที่แน่นอน การระบายสีให้เรียบและตัดเส้น จึงนำเทคนิคนี้มาใช้ในการวาดผลงาน และนอกจาก นี้เทคนิคการตัด

เส้นยังแสดงให้เห็นลีลาของเส้น โดยเฉพาะจะระบายสีแบนเรียบแล้วตัดด้วยสีหนักหรือ สีมอ ศิลปินพวกเอ็กซ์เพรสชัน ใช้สีสดๆ ตัดเส้น ดังนั้นรูปแบบการใช้อ็ครอบศิลปะได้นำมาใช้ในเรื่องของการระบายสีให้กลืนกัน ในการใช้สีส่วนใหญ่มักจะใช้สีหลายสี หรือหลายน้ำหนัก จะทำให้กลืนกันเพื่อความนุ่มนวลของภาพ ซึ่งส่วนใหญ่จะเกลี่ยสีในขณะที่ยังไม่แห้ง การใช้สีในการสร้างสรรค์ผลงานผู้วิจัย คือ สีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเพราะว่าสีจะสื่อในการมองเห็นในจิตรกรรม สีนั้นจะสื่อความหมายที่โดยเฉพาะการเลือกสีโทนน้ำตาลตรงพื้นหลังภาพ สภาพสีส่วนรวมจะใช้สีที่ปรากฏเด่นชัดสีใดสีหนึ่งสร้างความประทับใจต่อวิถีของชุมชนสังคมในชนบท มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.61 ความเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.87 ซึ่งมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเกณฑ์มากที่สุด ผู้วิจัยสร้างผลงานที่แสดงคุณค่าทางด้านเนื้อหาเรื่องราวซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ในการเลือกเนื้อหาเรื่องราวพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญที่ต้องการสื่อให้เห็นบรรยากาศการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของคนอีสานในสมัยก่อน ผลงานสร้างสรรค์ที่สร้างขึ้นจะเป็นศิลปะร่วมสมัยเป็นศิลปะที่เกิดขึ้นในยุคเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน สอดคล้องกับ (เดชา ศิริภาษณ์ . 2549) ที่ได้กล่าว ในด้านเนื้อหา จิตรกรรมฝาผนังมีเนื้อหาสื่อให้เข้าใจในพุทธศาสนาและวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างชัดเจน ในการสร้างสรรค์ผู้วิจัยได้นำเอาเนื้อหาเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานเป็นการวาดภาพให้เป็นแบบดั้งเดิม แบบเรียบง่ายตามสภาพสังคมในยุคนั้น โดยอาศัยยึดหลักวิชาการ สอดคล้องกับ สกนธ์ ภู่งามดี ได้กล่าวว่า จากทฤษฎีต่างๆ สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมของศิลปินได้ นับตั้งแต่ประยุกต์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์ และสาระสำคัญของทฤษฎีทางจิตวิทยาเพื่อเข้าใจตนเองในฐานะผู้สร้างสรรค์ผลงาน และเพื่อทำความเข้าใจผู้อื่นในฐานะผู้ชมงานศิลปะ ผลที่เกิดขึ้นนั้นสามารถตอบสนองของศิลปินในการสื่อความรู้ได้อย่างชัดเจน (สกนธ์ ภู่งามดี. 2545: 145)

ข้อเสนอแนะที่ได้จากวิจัย

1. ผู้เข้าชมงานศิลปะมีความตระหนักถึงความสำคัญของประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี และนำรูปแบบงานวิจัยที่ได้ไปศึกษาปรับปรุงและพัฒนาในเชิงอนุรักษ์จารีตประเพณียิ่งขึ้นต่อไป
2. งานวิจัยนี้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าทางด้านงานจิตรกรรมร่วมสมัยที่มีเนื้อหาวิถีชาวบ้านในรูปแบบงานหัตถ์ ทางด้าน ความหมาย ความสำคัญ และกระบวนการในการสร้างผลงานแบบดั้งเดิม ซึ่งงานสร้างสรรค์สามารถที่จะปรับเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ผลงานศิลปะจากงานวิจัยที่สร้าง สรรค์ขึ้นในรูปแบบจิตรกรรม จะต้องใช้เวลาและความประณีตมาก ซึ่งในการทำงานครั้งนี้ยังขาดการวางแผนที่ดีผลงานอย่างที่ตั้งใจไว้ ดังนั้นการสร้างผลงานในครั้งต่อไปจึงควรวางแผนงานในระยะยาวเพื่อให้ผลงานมีความสมบูรณ์มากขึ้น

2. ในการสร้างสรรค์ผลงานอุปสรรคในการเก็บผลงานเนื่องผลงานมีขนาดยาวทำให้ต้องหาสถานที่เก็บได้ยาก ซึ่งในครั้งนี้ผู้วิจัย ดังนั้นในการสร้างสรรค์ผลงานในครั้งต่อไป ควรหาวิธีการนำเสนอผลงานในรูปแบบผลงานที่สะดวกแก่การจัดเก็บเพื่อที่จะได้ให้ผลงานไม่ฉีกขาด และสร้างผลงานให้มีหลากหลายมากขึ้น

3. ควรมีหน่วยงานที่ส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่าร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่ประชาชนในการปรับเปลี่ยนและตอบสนองกระแสวัฒนธรรมอื่นๆ อย่างเหมาะสม

บรรณานุกรม

- กิ่งแก้ว อุตถากร; และคนอื่นๆ. (2524). *ความเชื่อ*. มินบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ครูแผน. (2554). *เพื่อการศึกษาศิลปวัฒนธรรมไทย ศิลปกรรมสากล และความสัมพันธ์จากอดีตสู่ปัจจุบัน*. สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2555, จาก Permalink :<http://www.oknation.net/blog/phaen>.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2520). *ของดีอีสาน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- จารุวรรณ ไวยเจตน์. (2523). *เอกสารประกอบการสอนวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชอบ ดีสวนโคก. (2530, กุมภาพันธ์). *ความเชื่อ: พื้นฐานแห่งอารยธรรมของชาวอีสาน. วัฒนธรรมมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 3(1): 4-5.
- ชลูด นิ่มเสมอ. (2534). *องค์ประกอบศิลป์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เดชา ศิริภาษณ์. (2549). *การศึกษาลักษณะและรูปแบบจิตรกรรมฝาผนังอีสานกับการพัฒนาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยอีสาน. งานวิจัยวัฒนธรรมของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ*.
- นิพนธ์ สุขสวัสดิ์. (2536). *วรรณคดีไทยกับประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: พิชฌเนศ.
- เบญจมาศ แพทอง. (2540). *บายศรี: สัญลักษณ์ของพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- บุญธรรม จิตนันต์. (2536). *การวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปิยะ สุดีสุสดี. (2545). *การศึกษาวิเคราะห์บทสวดขัณฑ์ บ้านไร่ หมู่ 1 ตำบลบ้านไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง*.
ถ่ายเอกสาร.
- ปรีชา พิณทอง. (2549). *ประเพณีโบราณไทยอีสาน*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พวงผกา ประเสริฐศิลป์. (2541). *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- พูลศรี ศรีสมบุญ. (2545). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่องการทำพานบายศรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม*:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- พัทยา สายหนู. (2514). *ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พระยาอนุমানราชธน. (2514). *วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย*. พระนคร: คลังวิทยา.

- พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. (2520). *บายศรีสู่ขวัญ ในหนังสือชุดความรู้มรดกอีสาน ฉบับอนุรักษ์วรรณคดีอีสานเกี่ยวกับชีวิต*. มหาสารคาม: วิทยาลัยครูมหาสารคาม.
- พระมหาปรีชา ปริญาโน. (2525). *ประเพณีไทยโบราณอีสาน*. อุบลราชธานี: ศิริธรรม.
- ปรีชา พิณทอง. (2549). *ประเพณีโบราณไทยอีสาน*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- ประไพ เจริญบุญ. (2540). *การผสมผสานวัฒนธรรมชาวไทย-ลาวและชาวไทย-เขมรในพิธีมั่งกั่วลจองไต่บ้านดม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุรินทร์*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- ประสาธ อิศรปริดา; และคนอื่นๆ. (2518). *ความเชื่อถือและยึดเหนี่ยวทางจิตของอีสาน*. กาลสินธุ์: จินตทัศน์การพิมพ์.
- मारयाท กิจสุวรรณ. (2526, มิถุนายน). *ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย*. *วัฒนธรรมไทย*. 22(6): 12-20.
- มนัส สุขสาย. (2526). *หนังสืออ่านเสริมความรู้ เรื่องการบายศรีสู่ขวัญ*. อุบลราชธานี: ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- ยุพา กาฬเนตร; ประทับใจ ลีक्षा; และประสิทธิ์ พวงบุตร. (2544). *ประเพณีอีสานในเชิงอนุรักษ์และเผยแพร่*. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (ม.ป.ป.). *ทฤษฎีเพื่อการสร้างสรรค์ศิลปะ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ศิริพร สุวรรณศรี. (2526). *ประเพณีการสู่ขวัญของชาวอำเภอมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- ศาสตราจารย์ พระยาอนุমানราชธน. (2506). *ขวัญและประเพณีการทำขวัญ*. กรุงเทพฯ: ก้าวหน้าการพิมพ์.
- สมภพ จงจิตต์โพธา. (2552). *จิตรกรรมสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: วาดศิลป์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2544). *การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม: แนวความคิด วิธีวิทยา และทฤษฎี*. ขอนแก่น: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สาร สารทัศน์นันท์. (2527ก). *พิธีสู่ขวัญและคำสู่ขวัญโบราณ*. เลย: ม.ป.พ.
- (2532ข). *พิธีสู่ขวัญและสู่ขวัญโบราณ ฉบับสมบูรณ์*. เลย: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมเลย.
- สุชาติ เกาทอง. (2536). *หลักการทัศนศิลป์*. กรุงเทพฯ: นำอักษร.
- เสฐียร โกเศศ. (2530). *ประเพณีเบ็ดเตล็ด*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาคมนักสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- อารี สุทธิพันธ์. (2518ก). *หลักจิตรกรรมสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพาณิชย์.
- (2528ก). *ศิลป์กับมนุษย์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพาณิชย์.
- (2535ข). *การระบายสีน้ำ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบประเมินความคิดเห็นของผู้ชมผลงานศิลปะ

แบบประเมินความคิดเห็นของผู้ชมผลงานศิลปะ

คำชี้แจง กรุณาตอบแบบประเมินความเข้าใจของผู้ชมผลงานศิลปะ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ท่านเห็นว่าเหมาะสมทั้งนี้เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้ไปประเมินผลเพื่อการพัฒนาทางด้านศิลปะ : (ทัศนศิลป์) ต่อไป

หมายเหตุ

คำว่าผลงานศิลปะ (Work of Art) หมายถึง ผลงานทั้งหมดที่นำเสนอ
 คำว่าวัตถุ (Object of Art) หมายถึง ชิ้นงานหนึ่ง ๆ ในผลงานทั้งหมด

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

1. เพศ

ชาย หญิง

2. วุฒิการศึกษา

ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ประเมินที่ชมผลงานศิลปะ

ภาพที่ 1 พิธีกรรมแต่งงาน

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็นของผู้ประเมิน				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ด้านความงาม/สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะ						
1.	สถานที่ในการจัดแสดงผลงานศิลปะ (Exhibition)					
2.	วิธีการนำเสนอทางทัศนศิลป์ (Representation)					
3.	บรรยากาศและสภาพแวดล้อมโดยรอบของ ผลงานศิลปะ (Work of Art)					
4.	รูปแบบวิธีการจัดวางวัตถุ (Object of Art)					
5.	ความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่าง หลักกายวิภาค (Anatomy) และหลัก ทัศนียภาพ (Perspective)					

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็นของผู้ประเมิน				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
6.	แสงสว่างโดยรอบที่ใช้ในการจัดแสดงผลงาน					
7.	พื้นที่สำหรับเดินชมผลงานศิลปะโดยรอบ					
8.	รูปแบบวิธีการจัดวางวัตถุในผลงานศิลปะ					
ด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ ไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดย อาศัย แนวความคิด (concept) เพื่อสื่อสารกับผู้ดูผลงาน						
9.	ขนาดของผลงานกับแนวความคิด					
10.	ขนาดความเหมาะสมของผลงานศิลปะ ระหว่าง หลักกายวิภาค(Anatomy) และหลัก ทัศนียภาพ (Perspective ขนาดของภาพกับ แนวคิด					
11	การใช้สีสัมพันธ์กับแนวความคิด					
12.	ขนาดของผลงานศิลปะกับแนวความคิด					
13.	ความสัมพันธ์ของแนวความคิดกับรูปแบบ นำเสนอผลงานศิลปะ					
14.	มีความเข้าใจเรื่องเนื้อหาของผลงานเพื่อเป็น การอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ					
15.	บริบทของผลงานสื่อสะท้อนวิถีสังคม วัฒนธรรม					
16.	สร้างความประทับใจต่อวิถีของชุมชนสังคม ในชนบท					

ภาพที่ 2 พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญบ้านเฮา

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็นของผู้ประเมิน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		5	4	3	2	1
ด้านความงาม/สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) กับผลงานศิลปะ						
1.	สถานที่ในการจัดแสดงผลงานศิลปะ (Exhibition)					
2.	วิธีการนำเสนอทางทัศนศิลป์ (Representation)					
3.	บรรยากาศและสภาพแวดล้อมโดยรอบของผลงานศิลปะ (Work of Art)					
4.	รูปแบบวิธีการจัดวางวัตถุ (Object of Art)					
5.	ความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่างหลักกายวิภาค (Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective)					
6.	แสงสว่างโดยรอบที่ใช้ในการจัดแสดงผลงาน					
7.	พื้นที่สำหรับเดินชมผลงานศิลปะโดยรอบ					
8.	รูปแบบวิธีการจัดวางวัตถุในผลงานศิลปะ					
ด้านการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ ไทย การใช้ทักษะทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) นำเสนอโดยอาศัย แนวความคิด (concept) เพื่อสื่อสารกับผู้ดูผลงาน						
9.	ขนาดของผลงานกับแนวความคิด					
10.	ขนาดความเหมาะสมของผลงานศิลปะระหว่าง หลักกายวิภาค (Anatomy) และหลักทัศนียภาพ (Perspective ขนาดของภาพกับแนวคิด					
11.	การใช้สีสัมพันธ์กับแนวความคิด					
12.	ขนาดของผลงานศิลปะกับแนวความคิด					
13.	ความสัมพันธ์ของแนวความคิดกับรูปแบบนำเสนอผลงานศิลปะ					

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็นของผู้ประเมิน				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
14.	มีความเข้าใจเรื่องเนื้อหาของผลงานเพื่อเป็นการอนุรักษ์พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ					
15.	บริบทของผลงานสื่อสะท้อนวิถีสังคมวัฒนธรรม					
16.	สร้างความประทับใจต่อวิถีของชุมชนสังคมในชนบท					

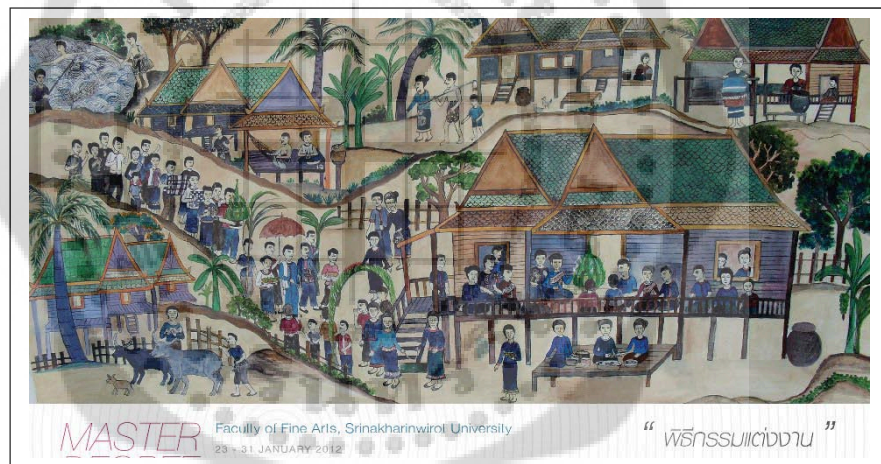
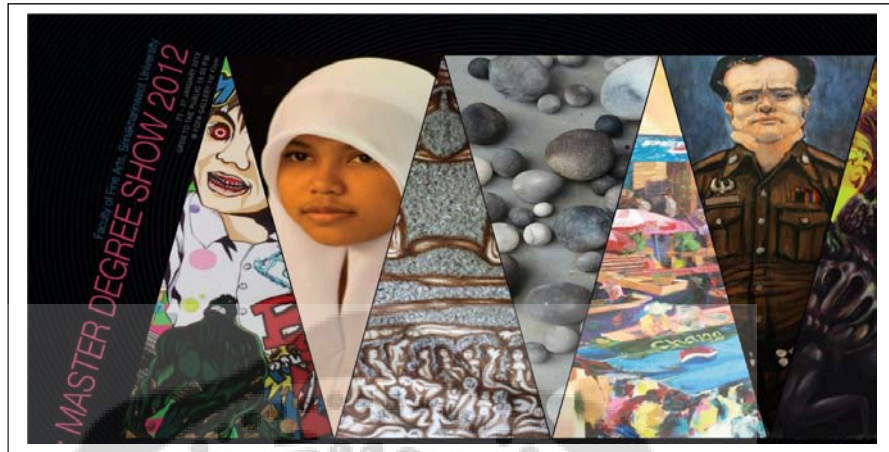

ภาคผนวก ข
ภาพ ผลงานการแสดง MASTER DEGREE SHOW 2012 ART 2012
ณ หอศิลป์ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาพ ผลงานการแสดง MASTER DEGREE SHOW 2012 ART 2012

ณ หอศิลป์ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

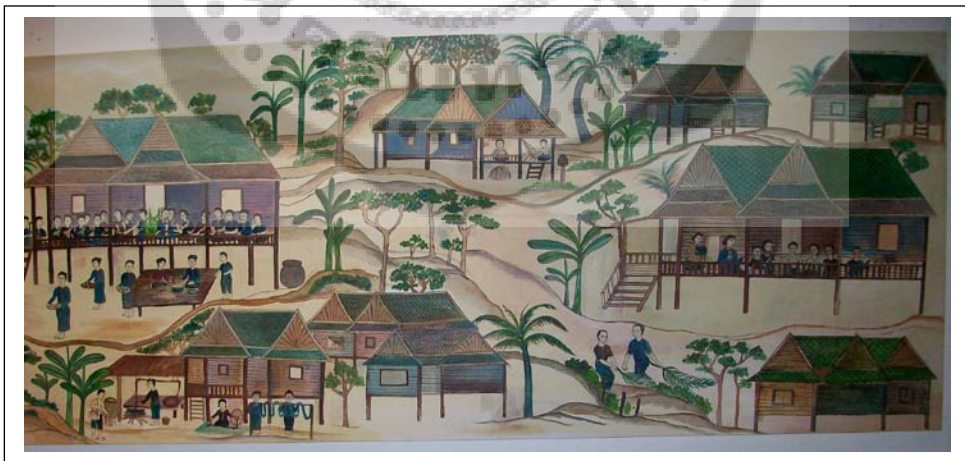

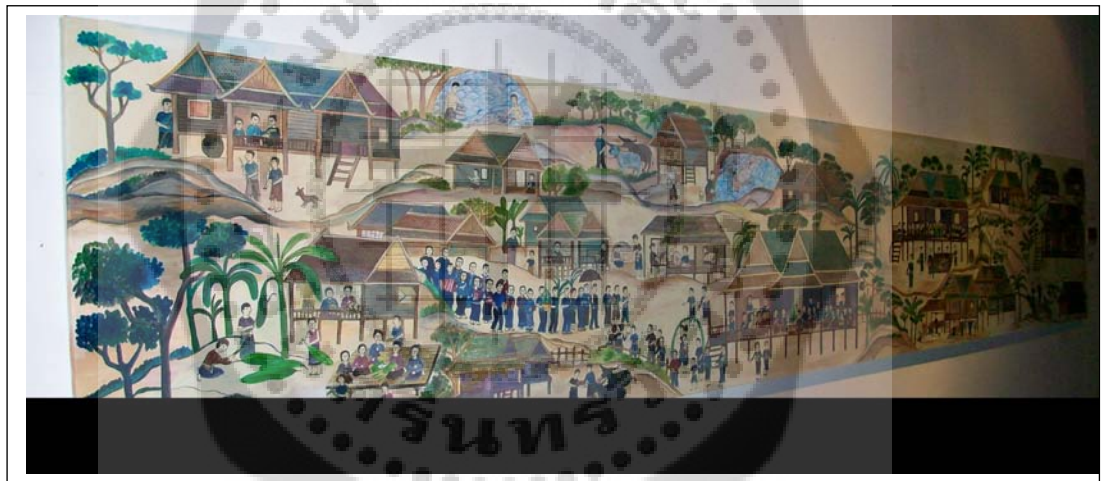
ภาพผลงาน

ภาพที่ 1 ชื่อผลงานพิธีกรรมแต่งงาน

ขนาด 100 X 500 ซม. เทคนิคสีอะครีลิคบนผ้าใบ

ภาพที่ 2 ชื่อผลงานพิธีบายศรีสู่ขวัญบ้านเฮา
ขนาด 100 X 500 cm เทคนิคสีอะครีลิค

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวอนัญญา คำเขียว
วันเดือนปีเกิด	7 กันยายน 2522
สถานที่เกิด	อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
สถานที่ปัจจุบัน	58/1 ซอยเจริญกรุง ถนนเจริญกรุง แขวงบางรัก กรุงเทพมหานคร 10500
ตำแหน่งปัจจุบัน	ครู คศ.1
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนวัดสวนพลู เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2545	ปริญญาตรีเอกศิลปศึกษา จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
พ.ศ.2555	ปริญญาโท สาขาวิชาทัศนศิลป์: ศิลปะสมัยใหม่ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ